

MARIASUN LANDA

"Euskal haur literaturak hobeto landu du umorea helduen literaturak baino"

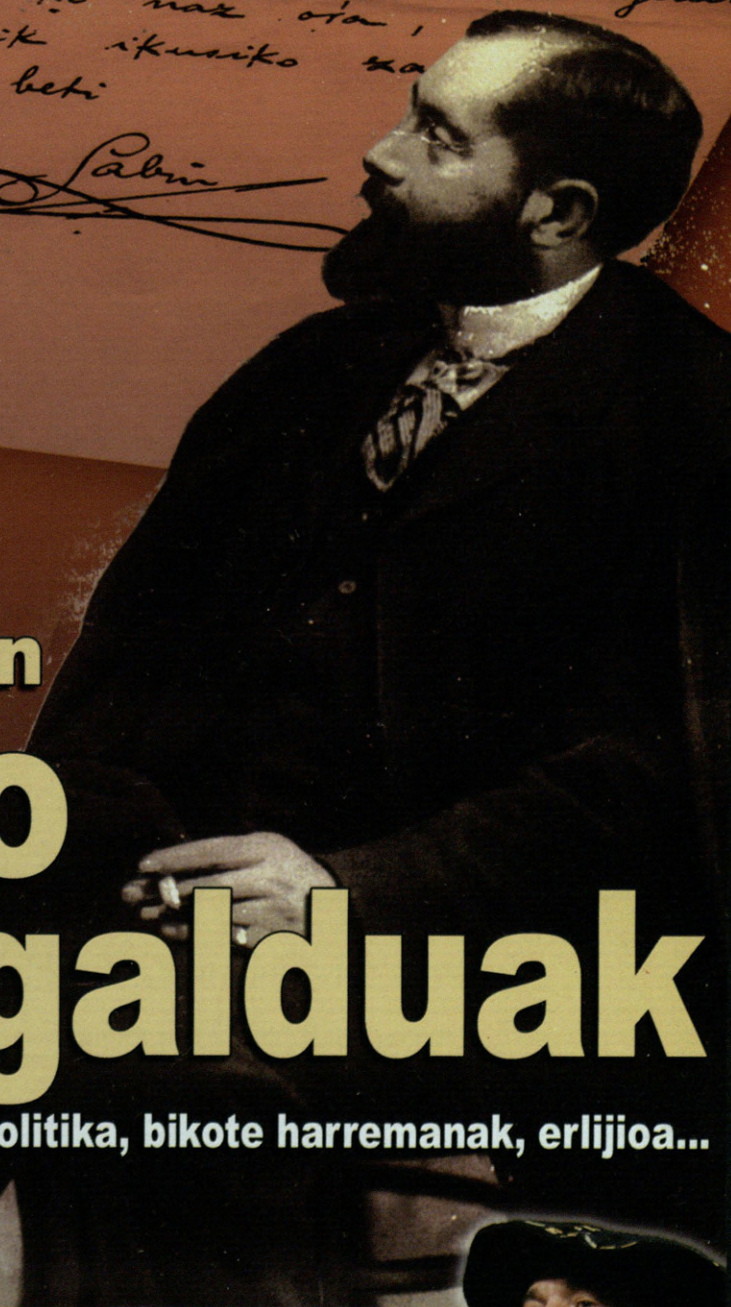

ARGIA

2005eko abenduaren 25a
LXVIII. urtea
2.021 zenbakia
3,30 euro

Buletin 99-6-17
Atrika 'tar' Nikole'ri
Lukarieta
Nine bejotzeko Nikole = Gau
en etoriko naz oia,
opatik ikusiko za
ia beti
Sabino

Sabino Aranaren

Amodio gutun galduak

Euskara, klase sozialak, moda, politika, bikote harremanak, erlijioa...
81 eskutitzetan

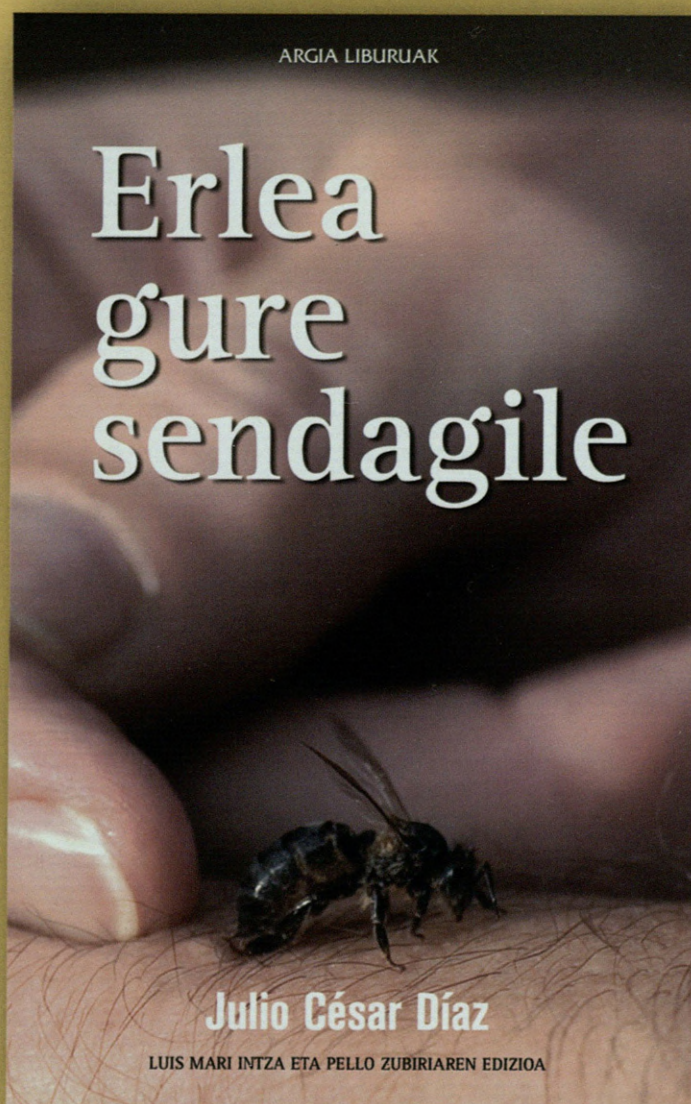
JOSE MARI ELOSUA,

18/98 auziko abokatua

"Espainiako Gobernuaren edozein borondate mota erabat zapuztu dezake organo judizialak"

BEC: Buru eta txapelen errekorra

Hemen duzu, apiterapiari buruzko ezagutza orokorra eskuratzeko liburu aproposa. Erleek eta euren sortutako produktuen erabilpen terapeutikoak ezagutzeko aukera.

Prezioa 15€

Harpidedun prezioa 12€

ESKAERAK

• 943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan • www.argia.com

Gaiak

- 16 **Gasolina zainetan.** Unai Brea.
18 **Txileko ametsak amesgaizto bihurtu zirenekoa.** Pilar Iparragirre.

Iritziak

- 21 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
22 **Joxemari Iturralde.** Gai eztabaidatsuak.
23 **Jon Enparantza.** Presoak eta konfliktoa: ziegetako ahotsa.
25 **Juan Ramon Makuso.** Deltaren Argia.
Joxe Mari Ostolaza. Finalera.
26 **Imanol Alvarez.** *Non ote daude?*

Erdiko kaiera

- 27 **Patxo Telleria:** "Gure umorea hitzekoa da batez ere". Zihara Enbeita.
30 **Bertso Txapelketako finala:** buru eta txapelen errekorra. Estitxu Eizagirre.
32 **Arima Beltza: Elgoibar blues.** Katixa Garate.
34 **Ezpalak.** Katixa Garate.
36 **Argitalpenak: Pako Aristiri** elkarriketa. Pilar Iparragirre.
38 **Denbora-pasak.**
40 **Ihesi: Paduratik Mundakako olatu gainera.** Marijo Deogracias.
44 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.

Termometroa

- 46 **Jose Mari Elosua:** "Berme prozesalen bortxaketa nabarmenak ematen ari dira". Mikel Asurmendi.
49 **Euskara: Ikasgelan eragin, egin dezaten.** Kike Amonariz.
52 **Turismoak gorantz segitzen du.** Daniel Udalaiz.
54 **Bero-beroa.**
56 **Net Hurbil: Baserritar txiki errugabeak ari dira pagatzen gripea.** Pello Zubiria.

4 | Sabino Arana

Andregaiari idatzi zizkion amodio gutun galduak

Nikole Atxikallendek Sabino Aranak idatzi zizkion 81 gutun gorde zituen. Emaztegaiarekiko maitasuna adierazteaz gain, garaiko giro sozial eta politikoa-ren isla dira. Eta *My Fair Lady*k zinean kontatu zigun istorioa fikzio hutsa ez dela ere erakusten dute.

24 | Luparekin

Juan Kruz Lakasta

58 | Azkena

Lourdes Oñederra

10 | Mariasun Landa

Izaskun Jauregi

Oharra

Gabonetako oporrak direla eta, hurrengo astean ez zaizu ARGIArik iritsiko. Jaso duzun honetan urte bukaerara arte zer irakurria eskainiko dizulakoan, urtarilaren 8ko datara arte agurtzen gara.

Gozatu Gabonak eta Urte Berri on!

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produksioa: Beldaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estitxu Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produksioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Mikel Garcia, Naiara Irureta. Kudeatzailea: Beldaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 123 euro. Ipar Euskal Herria: 149 euro. Espainia: 123 euro. Beste atzerriak: 157 euro. Airez: 245 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaiña Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Mari Karmen Aizpurren bilduma.

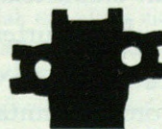

Eusko Jaurilaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

gizarte ekintza

Bada esaldi bat, aski ezaguna, feminismoaren ingurutik, aurreko hamarkadetan burutu eta zabaldu zena: *The personal is political, the political is personal*. Bakoitzari dagokiguna politikaren eremukoa da eta politikagintzaren egitasmoa pertsonala ere bada. Politika ez da soilik agora edo plaza publikoan gertatzen dena. Azken batean gizakiok banakoak gara baina elkarrekin bizitzeko joera dugu. Norbera bere ibilbidea edo historia egiten saiatzen da bere zirkunstantzien baitan jaiotzeko baimenik edo ingurune jakinik eskatzerik ez dugulako, alegia. Hori horrela izan ohi da. Etorkizunean auskalo. Horregatik, gutun pertsonaletan, adiskide minari edo emaztegaiari unean uneko egoera bere gordintasunean erakusteko aukera gehiago egoten ohi da. Ehun urteren buruan, honezkero, argia ekartzeko balio dezakete, interpretazio ororen iluntasunaren baitan.

JOSEBA AGIRREAZKUENAGA

Sabino

Am

DUELA URTE BI, ARGIA n, Sabino Arana Goiri-
ren heriotzaren mendeurrena zela eta, haren bio-
grafiaren zenbait pasarte ez ezagun argitaratu
nituen. *Bidebarrieta* (15) Bilbo aldeko historiari
buruzko aldizkarian azterketa sakonagoa argitara-
tu nuen. Grezia klasikoan, biografia eta historiaren
arteko bereizketa nabarmena zen: historia gertaki-
zunen ildoan sortzen dugun diskurtsoa genuke.
Biografiak, aldiz, aktoreen barne muinari ekin
behar dio. Horregatik, biografia historia idaztea
baino zailagoa da. Aurreko artikuluetan Sabino
Arana euskal gizarteko gizon arrunta ere izan zela
ageri zaigu. Fundatzaile sen sutsua zuen gizona,
haren jarraitzaile jeltzaleek, Euskal Herri berriko
fundatzailetzat hartu zuten. Beraz, euskal abertza-
letasunaren denbora historikoa fundatzailearen
bizitzak abiatzen zuen. Kristautasunak edo Isla-
mak horrela egin dute, denboraren kronologiak
asmatuz, alegia. Nahi eta nahi ez fundatzailearen
bizitzak apartekoa behar zuen izan. Abere arrun-
taren ildokoa ezik, bestelakoa. Baina fundatzaileek
ere, garaian garaiko bizitza pertsonala eta pribatua
bizi izan zuten. Jesus eta Maria Magdalenaren
arteko maitasuna berriz gertatzen ari da aztergai.

Euskal abertzaletasunaren historian Sabino
Aranaren nortasun politikoa nabarmena dela uka
ezina dugu. XIX. mendean barrena, bere ekarpena
foruzaletasun politikoaren ildokoa zen. Ipar Eus-
kal Herrian euskal kultur moldeak finkatu zen
bitartean, Hegoaldean "Euskalerrriako" eta euska-
roen ekimenak, foruzaletasunari loturik, politika-
gintzan izan zuen isla. Euskal abertzaletasunaren
sarea sortu zuten eta testuinguru horretan Aranak
paradigma berria asmatu zuen, gizarteko ekono-
miaren oinarriak eta aginte publikoak erabat alda-
tzen ari ziren garaian.

S. Aranaren biografia nagusian, istriputzat har-
tzen da bere ezkontza. Emaztea erdi ezkutatuta
ageri zaigu. Ceferino Jemein-ek, 1936an, biografia
interesgarria argitaratu zuen, Sabinoren arreba
Paulinaren egunerokoa erabiliz. Besteak beste,
Abando-Bilboko historia sozialaren baitan perso-
naiaren apartekotasuna nabarmentzen zuen, Jesu-
sen biografiaren oihartzunak entzuten zirelarik
kontakizunean, hainbat argazki beteta. Funda-
tzaile bati zegokion biografia idatzi zuen.

S. Arana, Abandoko merkataritza eta industria
giroko familian jaiota, gaztelaniaz mintzatzen zen.

Arana Goiriren

(1898-1900)

Amodio Gutunak

ABERTZALETASUNAREN AGIRITEGIA. SABINO ARANA KULTUR ELKARGOA

El Correo Vasco

Diario de la mañana

Oficinas: calle de Luchana, número 1 — Teléfono número 829 — Apartado número 66

PARTICULAR

Bilbao 99-6-17.

*Ahpiika' tai Nikole' ri
Sukarieta*

*Nine bezotzeko Nikole: Gau
gabian etoriko naz oia, ta
bijar goxetik ikusiko zaitut.
Leuria beti*

Sabino

Bilbo aldean, euskaldun asko izan arren, Zazpi Kaleetako bilbotar burgesia peto-petoarentzat euskara neskame eta morroiekin hitz egiteko hizkuntza zen. Euskaldunak, bazterreko jebo edo kokoloak ziren, alegia. S. Aranak ez zuen bere klase sozialeko aurreiritzi hau inola ere onartu. Horrela, euskara ikasi eta beronen bul-tzatzaile bihurtu zen.

Emaztegaia ezagutzeak (1898) eta haren ingurune euskaldunak, eragin nabarmena izan zuten S. Aranaren pentsamenduan. Izan ere, euskaldun osoen euskara baztertze ahalegi-

1998ko ekainaren 17an Sabino Aranak Nikole Atxikallenderi idatzitako eskutitza. Guztira Nikolek 81 gutun gorde zituen, egun galduta daudenak. Baina kopiak Arteako Abertzaletasunaren Agiritegian gordeta daude.

nen zergatiak, Sukarrieta-Busturiko esperientziaren ondoren, sakonago ulertu zituen. Euskarak gizarte berrian ez zuen baliorik, ezta bizi maila hobetzeko aukerarik sortzen ere. Horregatik herriko eskolan gaztelania ikastea zen helburu nagusia, etorkizuna gaztelaniazkoa zela ikusita. 1830ean jadanik, A. Pascual Iturriaga euskaltzale liberal sutsuak, Gipuzkoako Batzar Nagusietan argi eta garbi salatu zuen euskal hizkuntzaren kinka larria. Eta horra zer pentsatzen zuen euskal aginteaz: "Fueroak esan nahi du / Gure herrietan / Ez zaigula sartuko / Inor ezertan".

Arana, hiritarrek-baserrie-zuten ikusmolde garbi idealetik abiatutik, errealismo sozial euskaldunean murgildu zen. Horrela bada, eta bereziki ezkondu ostean, 1901ean, hara zer idatzi zion Engrazio Aranzadi adiskideari: "El aldeano sabe de sobra que el euzkera de nada le sirve al hijo. El remedio está pues en fundar industrias, adquirir caseríos, sostener compañías navieras, nacionalizando todas esas esferas de la vida, de suerte que el euzkera sirva de algo, porque sea obligatorio para tener parte en ellas". Eta Hendaian, euskaltzaleen biltzarrean urte berean: "Hagamos los

vascos que el uso del euzkera sea necesario en nuestra tierra si queremos que el euzkera viva". Gazteago zenean, euskara programa ideologiko politikora makurtu eta ikurtzat erabili zuenean, hone-lako perlak ere idatzi zituen: "Si nuestros invasores aprendieran el Euskera, tendríamos que abandonar este, archivando, cuidadosamente su gramática y su diccionario y dedicarnos a hablar el ruso, el noruego o cualquier otro idioma desconocido para ellos" (1894) edo "Para nosotros sería la ruina el que los maketos residentes en nuestro territorio hablasen Euskera".

Amodio gutunen bilduma

Sabino Arana idazle porrokatua izan zen. Etenik gabe artikulua eta gutunak idatzi zituen. Nikole Atxikallendek 81 gutun gorde zituen. 1937an atxilotua izan zen, 64 urte zituela. Gutunok Nestor Goikoetxeari eman zizkion. Honek Iparraldera eraman eta bertan C. Jemeinek sailkatu zituen. Hauek mikrofilmatuak gorde dira. Gaur gaurkoz, jatorrizko 81 gutunen bilduma galdurik dago. Hala ere Arteako Abertzaletasunaren Agiritegian kopia mikrofilmatua ikusteko aukera dugu ikertzaileok.

Gutunok, garaiko historia etnografikoa eta soziala ezagutzeko erabat interesgarriak dira. Bilboaldeko burgesia giroko pertsonaia publikoaren eta baserritarraren arteko maitasunezko minen berri dugu eskuartean. *My fair Lady*ren ildokoa dirudi. Ehun urte igaro dira honezkero eta XIX. mende amaieran, bilbotar burgesia kontserbadore eta katolikoaren tradizioan, ezkontzaren inguruko ohitura, molde eta usadioen erakusle etnografiko ezin aberatsagoa dugu aipaturiko bilduma.

Hasierako 15 gutunak euskaraz idatzita daude (1899.5.15-1899.9.30). Hizkera herritarra erabiltzen du, emaztegaiak ulertzeko modukoa. Baina ondoren, Nikole Kolegioan sartu zenean, gaztelaniaz idatziko zion honako gogoeta eginez: "Ilten dagon erdere egin dagigun, auxe biar dogulako, negargartija ixanarren". 79 gutunetik 17 euskaraz idatzi zizkion. Bildumako beste bi ere euskaraz daude, 1898an Nikoleren aitari idatziak. Hala ere, hasiera-hasieratik, emaztegaiari gutunak euskaraz idazteko eskatu zion.

Emaztegaia ezagutu zueneko

S. Arana Urdaibai inguruan ehiztari zebilela apopilo egoten zen, lehenengo Kanalan eta gero Abiñako baserrian. Bertan Monika, baserriko alaba zuen zerbitzari. Nikolasa, baserriko alaba gazteena zen eta 1898ko urtarrilean, S. Aranak Iturburuganeko lur saila erosi zuenean, elkarren ezagutza hartu zuten. 1898ko abenduaren 8an Nikolasarekin ezkondu nahi zuela azaldu zien haren gurasoei. Nikole izena asmatu zion. Ondorioz, Sabino etxez aldatu zen. Sukarrietako errepi-

Arana eta Atxikallenderen ezkontza argazkia. 1900eko otsailaren 2an ezkondu zen bikotea, beheko argazkian ageri den Abiñako San Antonio ermitan.

de ondoan hartu zuen apopilo egoteko etxebizitza, Uhagon, sendiarena zen etxea, alegia. 1899ko irailaren 8an, Nikole eta biek ezkontzarako hitza hartu zuten eta harrez geroztik, orduraino argitaratu ziren esamesak eta zurrumurruak isildu ziren. Harremana ez zen denbora pasarako. Baina orain, Nikolek heziketa berezia hartu behar zuen ezkondu aurretik.

Emaztegaiaren heziketa

Sabino Aranaren inguruak ez zuen begi onez hartu baserritarrarekin hasitako harremana. E. Aranzadiri idatzi zion Luis anaia eta Paulina arreba aurka zituela esanez, Nikole haren maila eta klase sozialekoa ez zelako. Uste zuten ez zegokiola baserritar bat, ez gaztelaniarik, ez idatzi ezta irakurtzeko edo burgesiaren kultura moldeak ezagutzeko gai ez zena. Alderdikideek ere ez zuten buruzagiaren eta gidariaren ezkontza onartzen.

Sabinok bere bizitzako une batean maitasunaren grina sentitu zuela ez dago zalantzarik, eta honelaxe ageri da sei hilabetetan zehar emaztegaiari idatzi zizkion gutunetan.

Pertsona heldua zen honezkero, eta ezaguna bizitza publikoan: alderdi politiko berriaren sortzailea eta 1898an jadanik Bilboko barrutian Bizkaiko Diputazio Probintzialeko diputatu aukeratua.

E. Aranzandi adiskideari idatzi zion: "*Debe ir al Colegio para aprender algunas materias y adquirir la educación exterior necesaria para alternar con mi familia (...)* Y mi futura compañera es una sencilla y humilde aldeana de la Anteiglesia de Sukarrieta (Pedernales) (...) su físico no pasa de regular ni en el

rostro ni en el talle (...) Me ama como nunca creí que pudiera amar mujer".

Baina arazoak izan zituen emaztegaiaren-tzat kolegioa aurkitzeko. Hara, adibidez, 1899ko irailaren 9ko gutunean idatzi ziona: "Laztan-laztana: Arañegun egon zan emen albizuri, Bermeoko abade gastia, ta esan eus-tan zelakuak diran bertako monjak: españarrak dirala ta Gernikan dagon Colegiko Agustiñuak lakoxiak. Au entzun ezkeru, ulertu neban ezta-la ixango ona zeu auenera juatia ta diñotzut nire lenengo karta onetan eztagijezun juateko berbia emon. Deun Agustinen pralle ta mon-jak emoten daben azkera edo edukaziñuak ezin dauz kristiñau zindo baten gogua bete ta gitxijago, españarrak badira, benetako bizkai-tar batena...".

Azkenik, Nikole Bilboko moja karmelda-

**Abiñako baserrian
apopilo egoten zen
Arana, Urdaibai
ingurura ehizera
joaten zenean.
Bertako alaba
gazteena zen
Nikolasa.**

rren kolegioan sartu zen 1899ko irailaren 24an, Durangokoak ezezkua eman ondoren. Niko-lek 24 urte zituen. Heziketa programa hasi zuenean zera idatzi zion:

"Nire bijotzekua: Gaur goxian bota dautzu-daz erosarjua, josteko gauzak eta aŕtazi bi, bat jostekua ta bestia atzazalenzakua. Orain bidal-tzen dautzudaz eskribidu egiteko gauzak.

Bijar bidalduko dautzudaz koltxoia ta mai-kuak, eta eskribidu egingo dautsot Madre Nagosijari. Esan egidazu euzkeraz zelakua eri-txi yatzu bixi-modu barri ori.

Laster egingo zara Madre on orren aizkide andija.

Bakixu zeuria dala Sabin".

Bi egunen buruan idatzi zion: "Asi bazara leidu ta eskribiduten, ¿zergaitik eztaustazu letratxu bat bez bidaltzen? Lenengo kartia egi-

Gure herrian zergatik ez dago
hezkontza-eskubiderik?"

"Gure herriari errugabetasun
presuntzioa ukatzen zaio."

I BELIEVE THAT YOU WILL

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak,
eta erabil dezagun

**gure hizkuntzan
bizitzeko eskubidea**

Bilakaito Foru
Aldundia
Kultura Sare
Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

**gure
arteak
euskaraz**

dazu euzkeraz. Zapatuban erosi dautzut erastun polit bat, eta eruango dautzut egubienian. Eskribidu egingo daustazunian bota eikedazu kartia Pedernalesera. Agur etzi artian Sabin".

Egunero idazten zion gauzez gutunen bat eta ostegunetan bisitaldia egiten zion kolegioan. Honako heziketa programa zuen: urrian, irakurri, idatzi, kristau doktrina, josten eta plantxatzen ikasi. Hurrengo hilean, matematikako kontuak, geografia eta solfeoa ikasi. Zertarako azaltzen dio Sabinok: *"Mas pronto estarás en disposición de ser una chica capaz de alternar con las mejor instruidas. Según eres ahora, yo no te cambiaría por ninguna otra mujer del mundo... mi espíritu no buscaba ni honores ni riquezas, ni hermosura material, solo rendía culto al candor, a la modestia, a la bondad, a la hermosura del alma. Mi corazón estaba sediento de amor puro y sencillo y lo halló en el tuyo."*

1935ko udan, Nikole behean, erdian, besteak beste Korta (ezkerrean) eta Markiegi (eskui-nean) apaizekin batera -biak eragin handiko apaizak euskal abertzaletasunaren ildoa-, Sandinderen, Abiña ondoan.

Nikolek agineko mina daukala eta "atara egixu agin txar ori" agintzen dio eta Sabinok "elixir dentrifico de los Padres Benedictinos" bidaltzen dio, 10-12 errealekoa, alegia. Iturburuganeko lurtean etxetxo berria egiteko proiektuaz azalpenak egiten dizkio, "kapilla, escritorio-biblioteca" edukiko zuela, baina *"dentro de los límites que le permita nuestro poco dinero"*.

"Erretratu zalea zen Sabino eta gutunetan behin baino

sarriago gogoratzen dio elkarri egindako argazkien berri. Beste gutun batean Jose Mari Atxikallende, Nikoleren aitak, Arroategiren maizterrekin harri batzuen pilaketaz izan zituen tirabirak azaldu zizkion. Nikolas eta Manuel Arroategi herriko handikiak ziren, masoiak ei ziren, V. Txabarriren ildoko monarkiko liberalak, industrigintzan ere elkarrekin aritzen zirenak. Neskatilentzat eskola eraiki zuen Nikolasek eta bere etxea, ondasunez betea, herriko nagusien bizitetxea bihurtu zuen. Bere anaiak, Manuelek, mutilen eskola eraiki zuen. Hala ere, ahozko tradizioan jaso dugunez, Santareneko baserriko neskatilek, H. Goitiarenak, debekaturik izan zuten eraiki zuen neskatilen eskolan sartzea, H. Goitia Sabino Aranaren adiskidea eta joerakoa zelako. S. Aranak tokian tokiko haundikien aurkako joera erakutsi zuen. Bilbon diputatu probintziala hautatua izan zenean, "La Piña"koen aurka irabazi zuen.

S. Arana moral estu eta errigoristaren aldekoa zen: adibidez, neskak gerritik oratzerik ez zen bidezkoa. Jainkoaren legea eta Munduaren legea aurrez aurre kontrajartzen zituen. Azalpen politikorik ere ez da falta gutunetan eta gaur egunean oraindik tamalez emazteaz irauten duten ikusmolde atzerakoiak ere nabarmenak dira. Horra adibidezko pasarteak: *"Hoy he dejado de verte por servir a la Patria. Antes es la Patria que la mujer y los hijos. Toda tu felicidad en este mundo, Nikole de mi corazón, consistirá en esas dos cosas: cumplir tus deberes y en ser mía (...)* El ser mía depende de tu voluntad y de la mía. Yo te prometo no darme jamás a otra mujer sino a ti (...) obedecerme en todo lo que no vaya contra Dios (...) Uno de mis deberes principales es el amor patrio, el amor a mi raza, que es nuestra gran familia. Si yo, por servir a mi Patria te hago padecer, tu debes sufrirlo bien convencida de que así cumples tu deber". Beste une batean,

Bilbao. 99-7-9. Domeka

"Laztan-laztana: Arañegun egon zan emen Albizuri, Bermeo'ko abade gastea, ta esan eustan zelakuak diran bertako monjak: espanñarak dirala, ta Gernikan dagon Colegio'ko Agustiñuak lakoxiak. Au entzun ezker, ulertu neban eztala ixango ona zeu eurenera juatia ta diñotzut nire lenengo karta onetan eztagijezun juateko berbia emon. Deun Agustinen prale ta monja emoten daben azkera edo edukaziñuak....ezin dauz kristiñau zendo baten gogua bete, ta gitxi jago, espanñarak badira, benetako bizkaitar batena... be neuk legez, ulertuko dozu. Lenengua azalduko dautzut or berton berbetan, karta bategaz ezindot eta. Uste dot ganetik esan dautzudala noz edo noz zerbait.

Baña ate gustijak etxakuz itxiko, Deun-Andoni'k, bere aldetik zer-edo-zer egiten ba-dau, itxaron biar dogun lez Jaun zintzo bateri agindu dautsot beste ate batzutan dei-egiteko.

Jaten bai dot apurtxu bat eta urrian dago zeu ikusiko zaitudan eguna.

Gaur egon dira etxe onetan Antoniaren alaba bat, Leonor, aren aitzia ta onen alabia. Ni enabe ikusi, inor eztodala artzen berbetan ondiño.

Ta zeu izelan bixi zara? ¿Eldu yatzuz eskura nire lengo iru kartak?

Gorantziak gurasoei: ¿Ondo dagoz?

¿Etzara azartzen, atometan edo atrebietan beste kartia egin eutzunari beste bat egitia aginduten, ala?

¡Gaxua!

Agur, Nikotxu

Amen zeuria, Sabin"

aurreratzen dio: *"Conmigo llevarás una vida llena de calamidades y sustos. Esto tiene la ventaja de que aprovechándolo bien, da mas grados de gloria en el Cielo"*.

Baina modako jantziez ere arduratu zen. Pariseko katalogo bi, Louvre eta Printemps, Nikoleren izenean eskatu eta bidali zizkion esanez *"no mires el precio mira solo la que sea decente, sin ser lujoso"*. Azkenik, ezkondu gura ere ageri dio behin eta berriz, baina Nikoleren isiltasunak kezka sortzen dio.

Ezkontza eta ondokoa

1899ko Gabonetan Azpiazu izeneko mojarren gidaritzapeko heziketa egitaraua amaituta, honela idatzi zion: *"El 2 de Febrero, fiesta de la Purificación de la Virgen, nos casaremos modestamente y sin ruido ninguno en la ermita de San Antonio sin otro acompañamiento que algunos parientes."* Ezkondu aurretik, abenduaren 25ean, Nikole Abandoko etxera gonbidatu zuen bazkaltzera, baina dirudienez ez zen joan, lotsaz edo beldurrez. Ingurune zaila, agian. Aranak 1899ko urteko azken eguna Lapurdin igaro zuen eta Nikoleri Busturiko ostrak eskatu zizkion.

1900eko urtarrilaren 29an, elkarren arteko ondasunen ekarpena eta kudeaketa ituna sinatu zuten eskribauaren aurrean. Ondoren 1900eko otsailaren 2an, Abiñako San Antonio ermitan ezkondu ziren, zalaparta barik, 35 urteko Sabino eta 26 urteko Nikole, Sabinok Bilbo aldeko elizetako funtzioak maite arren. Ezkontzarako ibilbidean urratsez urrats mugarrak burutzeko, erlijio katolikoaren egutegian oinarrituta, Ama birjinaren ospakizun egunak aukeratu zituen. Bestalde amodio gutun guztietan erlijio eta errito katolikoaren hari sendoa ageri da. Ezkondu aurreko astean Loiolan elkarrekin egon ziren gogo jardunak egiten eta bertan egin zuen azalean eta artikuluko honen

Aranak Sukarrietan apopilo egoteko hartu zuen etxebizitza, Abiñatik alde egin ondoren.

Bilbao. 99-7-10

"Urre bijotza: Auxe da boskaren kartia. Bost karta artu dozuz nigan-dik gexo nagoenetik. Nik zugandik... bapez!!!

Ontxe esango dozu: eskribiduten banenki! iGaxua! Baña gauzaren bat, edozein gauza egiten jakiteko, lenengo egiten ikasi biar da. ¿Eta olan?

¿Zelan zabiltz Busturi'ko maistriagaz? ¿Ondo bai irakasten daiotzu? Ezta onena ari ikastia ondo baño: olantxe leidu ta eskribiduten ikaste-ko egin biar dozu alegiña.

¿Nire karta onek ulertzen badozuz? iZenbat estutasun zenbat atse-kabe artzen ete dozuz ondo ulertzeko! iZenbat bidar leidu edo irakur-tzen ete dozuz oker!

Bei-burdija basoko bide txarretik ibili oi dan lez, olantxe ibiltan ikusten zaitut emetik: bein gelditu beste bein aurrera egin edo atzetik ostera be asi.

Eztaustazu ezebez eskribiduten eta, eztakit zelan zabiltzazan berto-kuok. Osasunaz zariela uste dot. Emetik Josefaren Pedro semia gexo-tu da, esteran bat arrotu jakola edo. Esne utsian egoteko agindu dau-tso medikubak.

Zelan dira patatak, piperrak, tomatia...

Aurki urtengo naz orantz goixeko zortziretan, bertora amarretan eltze-ko. Ondiño makal nago gitxi jaten dot eta: geyago ezin. iZenbat gauza dodazan zuri esateko!

Agur bijotz maitia. Gorantziak gurasuai.

Sabin

hasieran ipini dugun argazkia, bere emazte-gaiari begira.

Ondoren Lourdesera joan ziren, Ama Birji-naren kobazuloan otoitz egitera. Azkenik elka-rren arteko haragizko lotura eta beraz birjinta-suna galtzeko eguna iritsi zen. Eguna gogoratzeko Sabinok Nikoleri urrezko domina oparitu zion. Seme-alabak izateko gogo bizia zuten, baina emazteak bi ume galduko zituen.

Ezkondu osteko gutunak gutxi dira. Sabino Arana Espainian barrera meategiak ikuskatze-ra joan zenekoak daude. Azkenetarikoa, 1902ko abuztuaren 15ean idatzi zion Larrina-gako espetxetik. Hartan, emaztea kezkaturik zegoenez gero senarra preso izanik, Sabinok honelaxe idatzi zion: *"Además despues de esto, ya nunca mas en toda mi vida me veré en estas cosas, porque el partido nacionalista morirá este mismo año y los nacionalistas se harán españoles. No habrá más cárceles y juicios para ello. Yo me retiraré a casa a descansar y ya no habrá peligro ninguno para mí. Viviré con mi mujercita tranquilo tranquilo y feliz. Estate pues tranquila"*. Alderdi berriaren egitasmoa prestatutik zuen jadanik, espainiar legearen baitan aritzeko. Baina alderdikide kutunenak bestelako erakundean erdi isilpean irauteko asmo ezkutua ere gordetzen zuen. Dena dela, hau guztia bestelako historia dugu.

1903an hil orduko, testamentuan emaztea izendatu zuen ondasun guztien jabe. Horra bada, bizitza pribatuko zenbait esperientziaren ezagutzak ulergarriago bihurtzen dizkigun portaera eta uste politiko kulturalen nondik norakoak. ■

Zorrotza bezain abenturazalea da Mariasun Landa. Zorrotza gehienbat, bere buruarekin. Gutxik dute berak bezain garbi zer esan nahi duen eta zer ez; zer erakutsi nahi duen eta zer ez; zer idatzi nahi duen eta zer ez. Abenturazale eta independentea da, batez ere, bere bizitzarekin. Bizitzak eraman du komikiak trapitxeatzera, Parisen 68aren ondorengo lekuko izatera, Haur eta Gazte Literaturan murgiltzera, munduan zehar bidaiak egitera, erretzen jarraitzera, kolore gorria maitatzera... Hain zuzen hori delako haurra izatea, barruko ateraldiei atertzen uztea. Eta hori oso ondo egiten du. Idatzi dituen lanak ikusi besterik ez dago.

Tom Sawyer izan zitekeen lasai asko.

Baina Mariasun Landa da. Mariasun Landak haur txiki bat du oraindik barruan, logika baztertuta irudimena lantzerantz ausartzen dena.

Horregatik ez ditu klitxeak maite: bizitza ikuspegi feministatik ikusten du, baina ez da idazle feminista. Haur liburuak idazten ditu, baina ez da haur eta gazte literatura idazlea. Mariasun Landa idazlea da. Mariasun Landa da. Mariasun Landa da.

IZASKUN JAUREGI

Argazkiak: Dani Blanco

A portrait of Mariasun Landa, a woman with short brown hair, wearing a dark jacket and a thick red scarf. She is smiling slightly and looking towards the camera. Her hands are clasped in front of her, and she is wearing a watch and a ring.

Mariasun
Landa

«Krokodiloak itzuli egiten dira bizitzan zehar»

Txikitatik oso garbi omen zeneukan idazle bokazioa. Gizarte Laguntzaile ikasketak egin zenituen gero. Zer izan nahi zuen beraz Mariasun Landak?

Nik garbi neukan nire bokazioa idazle izatea zela, baina garbi neukan ere lanbide bat eduki behar nuela. Gizarte Laguntzaile karrera niri oso ondo zihoakidala iruditu zitzaidan, nire izaerari eta momentu hartako kezkei: jendea lagundu, gizartean eragina izan... eta oso karrera interesgarria izan zen. 68an bukatu nuen karrera eta oso eskertuta nago, nahiz eta ez dudan inoiz horretan lan egin. Baina jakintza mailan, interes mailan edo kezketan, garai hartan irakurri nituen liburuak-eta beti izan dira niretzat oso interesgarriak. 19 urterekin ez nintzen gauza ikusten lanean hasteko, nahiago nuen hemendik alde egin. Frantzia urtebete pasa nuen frantsesa ikasten eta gero, bertako unibertsitatean sartu nintzen eta Filosofia ikasi. Itzuli nintzenean, 73an, euskararen munduan murgildu nintzen.

Zure gurasoek egiten al zuten euskaraz etxean?

Bai, zenbait egoeretan hitz egiten zuten, aiton-amonekin-eta. Baina etxeko hizkuntza gaztelera zen, beste askorena bezala. Erreterian jaio nintzen. Eta Frankismo garaian herri txikiak ez baina hiri handiagoak oso erdaldunak ziren. Gero mojen kolegioan erakusten zizkiguten kanta guztiak tunakoak ziren. Madril, Alcalá... ziren gure geografia arrunta, nahiz eta Pasaian bizi, adibidez. Edo mojak esaten zuen: "Pues a cantar un zorrichico". Nik banekien zortzikoaz ari zela. Esan nahi dudana da erabat erdalduna zela, Euskal Herria ez zen existitzen! Gainera gertatu zait urte askoren ondoren topatu gelakide batzurekin eta euskaraz aritzea! Ez genuen elkarren berririk, ez genekeen horren familia eta nirea ere euskaldunak zirenik... hori ikusi besterik ez dago ulertzeko zer zen 60ko hamarkada hartan gazte edo ume izatea, zer nolako zapalkuntza zego-

en! Nik Frankismoaren tunel beltz-beltza bizi izan nuen, ulertzen?

Parisetik etorritakoan erabaki zenuen orduan euskara ikastea. Zergatik handik bueltan?

Betidanik neukan kezka hori, euskara ikastearena eta baita Euskal Herriaren edo nire herriaren alde zerbait egiteko beharra. Parisen antifrankismoaren giroa dezente ezagutu nuen. Nire burua kulturari, eta gainera euskal kulturari ikusten nuen; eta euskal kulturako partaide izateko niretzako oinarritzakoa zen euskara berreskuratzea. Zintzilik nuen asignatura zen, eta nolabaiteko karga afektiboa zuen niretzat. Baina dudarik gabe euskara edo hizkuntza bat ikasteak suposatzen dizu ibilbide luze eta gogorra. Ikusten duzunean orain nola kezkatzen diren irakasle batzuk euskara ikasteak eskatzen dien esfortzuaz, pentsatzen dut beste askok ikasi genuela pentsaezina zen egoera batean: ez zegoen euskal libururik, ez zegoen euskara ikasteko eta irakasteko metodorik, ez zegoen ezer! Hizkuntza bat ikastea urte askoko lana da, ez da gidatzeko karneta ateratzea. Ematen du jendeak nahi duela hemen euskara ikasi urtebete, eta matematika izango balitz bezala. Eta hizkuntza oso gauza afektiboa da, motibazioak ere zerikusi handia

dauka. Ni aurkitu nintzen 24 urterekin Zarauzko ikastolan liburu bat bera edo apunteak ere ez zituzten haur txiki batzuekin. Guk egin behar izaten genuen dena, eta nire euskara oraindik oso prekarioa zen. Aurkitu nintzen egun batetik bestera txiki-txikiak ziren haurren aurrean, eta kenketa bat jarri nien lehenengo egunean! Imaginatu, lehenengo mailako haur horiei kenketa bat jartzea izugarritzko astakeria da! "Andereño, ez dugu ulertzen", esaten zidaten. Eta nik: "Nola ez dute ulertzen kenketa bat!". Imaginatu, nik Filosofia hutsa egin nuen Parisen, eta jaitsi Heidegger, Kant eta Holderlin-en mundutik pun! lehenengo mailako haur txikien aurrera! Egia esango dizut, hizkuntza

Nortasun agiria

Mariasun Landa 1949an jaio zen Erreterian. Gizarte Laguntzaile ikasketak egin zituen eta ondoren Parisera joan zen 68ko udazkenean Filosofia ikastera. Bueltan, zintzilik zuen asignatura gairiditu zuen: euskara ikastea. Egun Literaturaren Didaktikako irakaslea da Donostiako Unibertsitate Irakasle-Eskolan, baina ez du azterketarik egiten. Euskal Haur eta Gazte literaturaren ardatzetako bat da. 24 titulu argitaratuak ditu. Askok, itzuliak izan dira. Albanierara, arabiarra eta korearrera batzuk. Sari ugari irabazi ditu. Azkenak, *Krokodiloa ohe azpianegatik* 2003an jasotako Haur eta Gazte Literaturako Sari Nazionalak, makina bat bidaia egitera eramane du. Bestela, Donostian bizi da, Idazle Elkartetik eta itsasotik gertu.

bat ikasteko eta modu hartan gainera, oso momentu txarrak eta larriak pasa behar dituzu.

Etxean ez zizuten gehiegi animatu idaztera, ezta? Osabak anaiari pasatzen zizkion liburuak leitzen zenituen zuk, bestela ezin libururik eskuratu...

Nire familia hemengo familia ohikoa da, eta garai hartan irudimena, fantasia, irakurketa, abenturazko liburuak... hori dena eskolatik aparte eta transgresio puntu batekin egiten genuen guk. Haur eta Gazte literatura aspaldi sartu zen eskolan eta haurrek irakur ditzakete bertan beraientzako egindako liburu polit horiek. Baina gure garaian oso nabarmena zen zeintzuk ziren batetik eskolako liburuak eta familiak nolabait ongi ikusten zituenak, ikasketekin lotuta zeuden liburuak alegia; eta bestetik gure arteko komiki eta tebeo trukaketa... ildo horretatik diot nik familiak ez zuela begi onez ikusten ni gauez komikiak-eta irakurtzen aritzea. Oso aldaketa oinarritzkoa da hori: guk lehen transgresio puntu batekin egiten genuen, gaur egun haurrek ez dute hori ezagutzen, eta agian, atsegina betebeharrak bihurtu da. Horrek ez du esan nahi liburu horiek eskolaratu behar ez direnik. Beste datu oso inportante bat ere ahazten zait! Telebista nik hamasei urte nituenen sartu zela etxera. Txikitatik izan banu telebista etxean, denbora guztian ariko nintzen botoia zanpatzen!

Txikitan zure ipuinak garbira pasa eta tapa jartzen omen zenien. Gogoratzen al duzu zein izan zen idatzi zenuen lehenengo gauza?

Bai, oso ondo gogoratzen naiz. Nik 11-12 urte nituen, eta idatzi, garbira pasa, marrazkiak egin eta azalak jartzen nizkien ipuinei. Eskaintzak ere egiten nituen, liburuetan ikusiak bainituen.

Ilusioa egiten zidan idazle lanak egiteak, nire ipuinak biltzeak... Alde horretatik bokazio baka-rrekoa izan naiz ni. Mila gauza gustatu izan zaizkit, baina ez dut mila gauzetarako ikusi nire burua, bakar baterako baizik.

Mila gauza horien artean, egon al dira alde batera utzi behar izan dituzunak gustatuta ere?

Indiana Jones ezezaguna

"Guretzako irakurketa abentura iturria, transgresio puntua zen, eta gure heziketa sentimentala literaturaren bidetik eta zinemaren bidetik izan zen. Nahiz eta igandero pelikula bakarra ikusi, pelikula horiek oso garrantzitsuak izan ziren gure bizitzan. Gaur egungo haur eta gazteak beste aro batekoak dira, beste heziketa sentimental bat dute. Nire unibertsitateko ikasleek 20-22 urte bitartean dituzte, eta oso zaila egiten zait nire eta beraien artean zubiak egitea. Aspaldi etsi nuen beraiek *Madame Bovary* zein den jakitearekin, baina hasi naiz *Indiana Jones* buruz eta hori ere ez dute ezagutzen! Hain azkar doa dena, belaunaldi berri hauek beste erreferente batzuk dituzte!"

Dantza egitea adibidez, beti gustatu izan zait baina ez nuen ez dohainik ez gorputzik horretarako. Nik nire burua beti literaturan ikusi dut. Eta arrazoi oso sinple batengatik: literatura nire garaian eta ni bezalako neska gazte batentzako oso arte merkea zelako: papera eta arkatza behar zenituen. Nik aukera izan banu eskultura egiteko, pintura egiteko, dantza egiteko... baina ez neukan. Familia arrunt baten alaba nintzen eta neukan medio hurbilena literatura zen. Eta gero, hizkuntza maitatzearena dago. Horri buruz ez nintzen oso kontzientea txikitan, baina eskolako liburuetan-eta beti ikasten nituen poesiak buruz. Idazleak beti dauka hizkuntzarekiko maitasun hori: hitzek zer ondo jotzen duten belarrira, zer pentsarazten diguten, hizkuntzarekin jolastea, amodioa hizkuntzarekiko.

Txikitan zure eskolako kideei idazlanak egiten omen zenizkien eta horren truk beraiek matematikako buruketak egiten zizkizuten.

Matematika gorroto nuen eta asko sofritu nuen matematikako gaiak gainditu nahirik, zeren batxilerra ere zientziaren adarretik egin nuen. Amorrua diet matematikei, baina hizkuntza kontuetan nabarmendu egiten nintzen, eta oso modu errazean ikusten duzu zure burua alor batean konturatzen zarenan gehiegi kostatu gabe berehala ondo ateratzen zaizula. Norberaren autoestimazioa joaten da osatzen horrela. Tarteka, bai, egingo nituen besteen idazlanak.

Matematika behar izan duzu gero?

Batxilerra bukatu nuenean, 15-16 urterekin, erre egin nituen matematikako liburuak.

Kontuak zer moduz ateratzen zaizkizu idazle eta irakasle bezala?

Gaur egun ere zatiketa bat egiteko esaten badi-dazu larri ibiliko naiz. Gero kalkulagailuak atera dira, eta zer demontre! Filosofian ere garrantzitsua da logika matematikoan iaioa izatea, zeren filosofia azkenean oso lotuta dago arrazionaltasunarekin eta logikarekin eta matematikagileak izan dira historian zehar filosofo handienak.

Nik berriz, karreraren zehar beti aukeratzen nuen Nietzsche. Nietzsche lehenengo urtean, bigarrengoan eta hirugarrengoan, eta beste gai guztiak hala nola gainditzen nituen. Azkenean, Nietzsche maitatzea literatura maitatzea da, zeren bera oso poetikoa da.

Parisera joan zinen Filosofia ikastera 1968an, eta bertan eman zenituen lau urte. Parisen bizi izandako urteei buruzko autobiografia bat idaztekoa zizela irakurri nizun. Zer kontatuko duzu bertan?

Aritzen naiz tarteka idazten, zeren urte guztiak ez badira ere, zenbait pasarte, urte bat edo beste, oso garrantzitsuak izan dira nire bizitzan. Garai hartako Paris nolakoa zen pentsatzen dudanean, gogoratzen dut —ni Pariseko auzo latinoa delako hartan bizi izan bainintzen ia beti— larunbat gauero manifak izaten zirela, eta poliziak eta ikasleak korrika... Nik ez nituen ikusi 68ko maiatzeko barrikadak, baina udazkenean han nintzen eta maiatza ondorengoak jaso nituen. Inoiz ikusi izan ditudan ezkertiarren manifa handienak ikusi nituen Parisen. Eta pentsatu izan dut: Zer gertatu da urte hauetan hura guztiarekin? Maoistak, troskistak, talde txikiak, talde minimoak... ehundaka mila ezkertiar! Bestalde hemen Franco zegoen: nik bai nituela filmak inguruan, zenbat liburu irakurri ote nituen han... Beti iruditu zait gure bizitza labur honetan aukera eder bat izan nuela: orduan Paris eta inguru hori guretzako, diktaduratik ateratzen ginenontzako, tunel ondorengo argitasuna baitzen. Orain dena dago beharbada globalizazioaren izenean, eta politikoki ere kontserbadurismo orokor horretan sartuta. Dena uniformatu da izugarri, onerako eta txarrerako; batez ere txarrerako. Denok gaude kapitalismo eta liberalismo ekonomikoan sartuta.

Literaturaren Didaktikako irakasle zara orain. Irakaslearen funtzioa, zure ustez, jendeari zaletasuna kutsatzea da. Horregatik ez duzu azterketarik egiten? Lortu al duzu ikasleei hori kutsatzea?

Nik pentsatu nahi dut baietz. Ez dut azterketarik egiten eta urtero krisi txikia izaten dut horren inguruan. Baina beti ondorio berera iristen naiz: badaude gai batzuk unibertsitatean azterketak derrigorrezkoak direnak. Adibidez, mediku izateko nik uste benetan azterketak gainditu behar direla. Baina literatura esperimintatu behar den zerbait da: esperimintatu behar da halako emozioa, plazerra irakurtzean, komunikatzea zure mundua idazlearen munduarekin... gauza asko! Nik uste dut liburu bat izan daitekeela bizitzan gure lagunik

Ortografia ona

"Harritzen nauena da zer ortografia ona nuen txikit! Atzo, ikastolako haur batzuk egon ziren hemen etxean, eta egin zizkidaten bi edo hiru galdera ortografiaren inguruan: ea asko kostatzen zitzaidan, ea falta asko egiten ote nituen... eta esan nien, hain zuzen, harritzen ninduela 11-12 urterekin horrelako ortografia ona izateak, ze ortografia oso modu basatian lantzen genuen orduan eta egiten genuen falta bakoitza ehun aldiz errepikatu behar izaten genuen...".

onena. Bizitzen laguntzen dizun esparrua da literatura. Oso idilikoa dirudi, baina gero ikasleek gai batzuetaz zenbait gauza jakin behar dituzte, eta hori lanen bidez eta kontrol jarraian ebaluatzen dut.

Literaturak irudimenaren bidez bidaiatzeko aukera eskaintzen du. Zuri egiazko hamaika bidaia egiteko aukera eman dizu. Idazleak hemengo enbaxadore "txikiak" zarete neurri batean...

Bi urte hauetan titiriteroa sentitu naiz, modu barregarrian esateko. Lehendik ere dezente deitzen ninduten batetik eta bestetik, baina egia da Sari Nazioanaren ondoren ezohiko aukera batzuk eskaintzen zaizkizula. Adibidez, Hondurasen Tegucigalpan izan nintzen 2004ko Nazioarteko Liburu Azokan beste idazle batzurekin batera hitzaldiak ematen, eta Marokon Casablanca baita ere Nazioarteko Azokan. Toulousen bi edo hiru aldiz ere egon naiz, orain Erromara noa, Frankfurtan ere izan nintzen sortu berria den Euskal Ikasketen Programaren baitan, Bartzelonan, Madrilan, Galizian... Batez ere, iaz asko bidaiatu nuen.

Idazleak enbaxadore txikiak ez, enbaxadore handiak dira! Ezin duzu imajinatu zer den eskalduna izatea zenbait lekutan. Jendearentzako Euskal Herria existituko da, baina gero Euskal Herria aurrean duten pertsona horretan konkretatzen da: zu zara Euskal Herria. Eta zure jokatzeko moduarekin, zure espresatzeko erarekin, ematen duzun irudiarekin, hango jende arrunta gure kultura, gure izaera eta gure proiektzioa ere neurtzen ari da.

Hori ardura handia da ezta?

Puska bat bada, baina handia ez! Ondo gelditza, zentzuzkoa izatea, kultura minimoa izatea, mugitzen jakitea, jende guztiarekin egoki eta atsegin egoten jakitea neurtzen da eta hori ardura puska bat da. Batez ere gure kasuan ere plus handi batekin goazelako: jendeak ez duela apenas ezer ezagutzen gutaz, gure hizkuntzaz eta gure kulturaz, baina badaki ETaren berri. Beti egon behar duzu prest edozein unetan eta edozein lekutan etor dakizukeen eta urduri jarriko zaituen komentario edo galderaren bati aurre egiteko. Adibidez, Tetuan-en unibertsitatean gertatu zitzaidan: Gustavo Martin Garzo eta biok ari ginen ikasleentzat saioa eskaintzen. Bat batean, unibertsitateko ikasle baten galdera. Nola ni Euskal Herrikoa nintzen eta nola hemen haurrak atentatuak eta bonbak bizitzera ohituta zeuden, ia uste nuen hemengo hau-

• Mariasun Landa

rrak fantasia bizitzeko edo irakurtzeko gai ziren.

Zer erantzun zenion?

Baietz, noski. Erantzun nuen esanez, oso leku gogorrean bizi nintzela irudituko zitzaioela berari, baina hemengo haurrak normaltasun esparruan bizi zirela, eta edozein haurrentzat fantasia berezko giza beharra dela. Horren froga zela, zerren horrelakoetan badirudi frogak eskaini behar dituzula, Harry Potter itzulita zegoela euskarara eta arrakasta handiarekin gainera. Ez da momentua ni ez dakit zer esaten hasteko. Bada hori gertatzen da, amaitutzat ematen duzu saioa eta pun! erortzen zaizu horrelako zerbait.

Idaztea "bakarrik egoten jakitea" dela diozu. Zuretzat "plazerra" da. Bakarrik egoteko idazten duzu edo bakarrik egoten zara idatzi ahal izateko?

Niretzat bakardadea eta nolabaiteko giza harremana etengabe orekatu behar diren bi alderdi dira. Ni ez naiz gauza bakar-bakarrik egoteko hiru egun segidan-edo. Behar dut jendea, behar dut errealitatea, behar dut atara... jendearen beharra izugarri sentitzen dut, afektiboki ere bai, ze oso pertsona afektiboa naiz; gehiegi, uste dut. Baina era berean, ezinbestean behar dut bakardadea. Eguneroko gimnasia da hori lortzea: nire giza dosia eta nire bakardade dosia lortzea. Ez naiz etxean sartu eta bi aste edo hilabetea idazten pasatzen duten idazle horietakoa, erotu egingo nintzateke. Baina era berean ezin dut jendearekin egon, egon eta egon. Behar dut nire bakardadea ere, eta ez prezeski ordenagailu aurrean idazten egoteko. Behar dut bakarrik egon, isiltasunean, nire buruarekin. Senekak esaten zuen: Egunerok aritzen ginela bizitzaren artea asmatzen. Nik ere horrelako zerbait esango nuke. Eta batzuetan, noski, desorekak daude.

Haur literatura sarri azpigerotzat hartua izan da. Haur literaturako idazleek ere ez dute helduen literaturako idazleek bezainbeste glamour.

Idazleei galdetzen zaienean zein libururekin irakur zaletu ziren denek aipatzen dizkizute *Altxor Uharte*, *Alizia*, *Peter Pan* edo orain esango dizute *Harry Potter*. Gaztetxo garaiko liburuak izaten dira beti oinarritzako idazle gehienek bizitzan. Bestalde, nazioartekotasunaren sinboloak arakatzuz gero, joaten zara Italiara eta dena da Pinoxtxo, joaten zara Frantziara eta Eiffel dorrearen ondoren dago Printze txikia, bere kamisetak, boligrafoak... joaten zara Kopenhagera eta dena da Sirenita, Ingalaterran Alizia... Nik ez dakit zenbat idazleek, eta gehienak gizonak, esan duten

68ko aldaketak hezkuntzan

"Filosofia karrera guztia azterketa bat bera ere egin gabe egin nuen Parisen, horrek ez du esan nahi lanak egin behar izaten ez genituenik, edo gaiak beti gairitzen genituenik, baina orain hain normala iruditzen zaigun kontrol jarraien metodo hori handik dator. Klase magistralak baztertua eta klase parte-hartzaileagoak sortzea, eztabaidatzeko ohitura hori... guzti hori bizi izan nuen. Irakasle berri bakoitzak esaten zigun lehenengo klase egunean: 'Egun on, 68ko maiatzaren ondoren, erabaki dut adibidez, hau eta hau aldatzea'. Beraientzako ere izan zen muga bat".

beraien bizitzako liburua *Alizia berrialde miresgarrian* izan dela. Kanonikoa den eta mediatikoa den literatura horretatik begiratuta haur eta gazte literatura bigarren mailakoa izan daiteke, baina nik uste dut literaturak zatiketa bakarra onartzen duela: ona eta ez hain ona, txarra ez esateagatik. Haur eta gazteen literaturaren klasikoan artean badira helduen literaturako liburu eder batzuekin konparatuzakezunak. Idazleen artean, gu, haur eta gazte literaturaren egileok aukera gutxiago ditugula? Bada, ziur asko bai. Hala ere, azken urte hauetan izugarritzko aldaketa gertatzen ari da. Helduen literaturan aritu diren idazle gehienak haur literatura egiten ari dira, eta ez beti gutxiengo zorroztasun eta autoexijentziarekin. Baina hori bai, beraien obra aipatzen denean beraiek dira lehenengoak haur literatura azpiguatatzat hartzen dutenak: "Beste hau egiten nuen bitartean, haur literaturako hau eta hau idatzi nuen", "ariketa soila da" diote, edo ez dute aipatu ere egiten... Niri pixka bat gogora ekartzen dit arazo honek Andersen-en kasua. Andersenek idatzi zituen ez dakit zenbat nobela, antzerki obra eta haurrentzako ipuin batzuk. Gaur egun ahaztuta daude Andersen antzerki obrak eta nobelak. Eta haurrentzako idatzi zituen ipuinak gelditu dira. Historiak esango digu zer gertatzen den gaur egungo idazle askorekin. Andersen gaur berpiztuko balitz eta ikusiko balu historiara igaro dela haurrentzako idatzi zituen ipuin horientatik, izugarritzko haserre hartuko luke!

Haur literaturak balio izan dizu zure barruko zerbait alde ezezagun aurkitzeko. Zeintzuk adibidez? Nik uste dut, idazle izatea, besteak beste, norberaren munduan arrotz bihurtzea dela, eta idazleak bere buruaz ezagutzen ez duen baina bere baitan bizi duena bideratu dezakeela haur literaturak. Ipuin batzuk argitasunetik sortu dira, noski. Baina beste batzuetan haur literaturak balio izan dit nire barrualdeko zerbait gela ilun argitzeko. Autohausnarketarako bide bat izan daiteke, gero balio izaten zaiena haurrei. Adibidez, aipatzen dudanean Iholdi pertsonaiak beldurra duenean apo bat daukala saltoka bularretik eztarrira eta eztarritik burura nitaz ari naiz; Elefante Txori Bihotza aipatzen badut da nik nire burua horrela ikusi dudalako; Krokodiloa Ohe azpian idazten badut da ni modu literarioan ari naizelako erreferentzia egiten nik sentitu dudana larridurari. Beraz, batzuetan ni haur literaturaz baliatu naiz nitaz hitz egiteko.

Zure ipuinak berritzaileak dira, baina inoiz esan al

"Agian gogoratuko nau..."

dizute horrelako ipuinak ez direla onak edo zuzenak haurrentzat? Adibidez, *Galtzerdi suizida...*

Euskal Herrian ez. Tira, *Txan Fantasmak* (1984) adibidez, ez zuen bukaera ohikoa ezta zoriontsua ere, eta alde horretatik jaso nuen argitaletxearen eskutik aldatzeko proposamenen bat. Baina ez nuen aldatu. Gaztelarazko edizio munduan gehiago sumatu dut hainbeste aldiz aipatu den zuzentasun politiko horren eragina. Adibidez, *Galtzerdi Suizidaren* kasuan, nik banekien "suizida" hitza ausarta zela. Baina eztabaidatu pixka bat editorearekin eta berak esan zidan azkenean arrazoi nuela. *Sorgina eta Maisuan*, sortginak irakasleak txanpain botila bihurtzen dituelako, hor ere Madriletik etorri zitzaidan beldurra "Aizu, maisu-maistrak ez ote ziren irainduak sentituko". Horrelakoetan jakin behar duzu zurea defendatzen. Gutzitan aldatu dut, eta egin dudanean hala nahi izan dudalako izan da.

Joxan Ormazabalek zioen aspaldi "haurrentzat idazteko haur handi bat behar zela barrenean sartuta". Zuk ba al duzu?

Bai, handia ez baldin bada, txikia, baina bai. Tira, haurra baino, haurtasuna. Eta haurtasun hori azken finean sentsibiltate kontua da, ez txepelkeria eta ez kurtsikeria, baina bai egotea pixka bat haurtzaroan dauzkagun ezaugarri batzuetatik nahikoa gertu: gai izatea gauzeekin emozionatzeko, kurioa izatea, irudimentsua, ez oztopatzea irudimena logika santu horrekin... Niri askotan, txikia nintzenetik esan didate: "Ze ateraldiak dituzun!". Umea izatea da ateraldi horiei ere bide bat eskaintzea.

Emakumea eta haurra oso gertu daude beti. Horregatik munduan haur literaturan emakumezko asko dabilta lanean. Hemen ez.

Ez, hemen haur literaturak duen berezitasunik handiena da hori. Beste leku gehienetan Frantzia, Ingalaterran, Espainian... erdia eta erdia izaten dira gizonezkoak eta emakumeak. Euskal Herrian haur literaturan ere gizonezkoak izan dira gehienak, eta dira. Azalpen zabala izan

"Nik bi karrera ikasi ditut eta askotan nire buruari galdetzen diot ea benetan zer ikasi nuen. Hainbeste azterketa, hainbeste lan igaro ondoren, gogoratzen dituzunak dira liburu batzuk, liburu haiek eskaini zizkidaten irakasle batzuk eta gauza gutxi gehiago, hondar kultural bat da nolabait. Ez ditut ahaztu liburu batzuren bitartez leihoak ireki zizkidaten irakasle batzuk. Adibidez Simone de Beauvoir gomendatu zidatenak, Nietzsche ulertzen lagundu zidatenak, nire tesina iraultza eta utopiari buruz izan zen eta horren inguruan liburu batzuk ireki zizkidatenak. Leihoak ireki zizkidaten pertsonak ditut gogoan eta ez hainbeste azterketak. Nik hori esaten diot nire buruari nire irakasle jardunari buruz: agian batek gogoratuko nau nik eman niolako irakurtzeko halako liburua, eta beti gogoan edukiko nau. Besterik ez. Nire barne kontzientziarako hori nahikoa da".

dezake eta ziur asko sistema literarioekin zerikusia dauka, nola sortu eta idazten den hemen, nola bideratzen den idazten dena, eta sare literarioekin zerikusia duena. Literaturan emakumeak gutxi izatea beste lekuetan gertatu da, baina haur eta gazte literaturan gehiengo nabarmen gizonetzkoa izatea ez da gertatzen inon!

Zu emakumea zara eta irakaslea. Zergatik idazten diezu haurrei?

Ni idazle sentitzen naiz, ez haur literatura egile soilik. Artikulu dezente idatzi dut eta hori ez da inoiz aipatzen. Bizitzak eraman ninduen idazten nuen literatura haurrei zuzentzera eta hor aurkitu dut, momentuz behintzat, modu propioa nire ahalmen batzuk, nire sentsibiltatea, irudimena eta umore-sena bideratzeko. Nik honetan hasi baino lehen haur literaturaz nuen ideia, beste askok bezala, oso eskasa zen. 80ko hamarkadako zenbait autorek liluratu ninduten. Gianni Rodari, Christine Nöstlinger, Roald Dahl-ek... ate handia zabaldu zidaten. Adibidez, uste dut euskal haur literaturak helduen literaturak baino askoz hobeto landu duela umorea. Haur literaturak ausartago izateko aukera eskaintzen du, abangoardistagoa izan zaitezke formetan ere. Esparru malgua da, edozein bodrio eta edozein perla kabitzen da haur literaturaren kaxan.

Bernardo Atxagak dio bere ingurukoek badaikitela bera ez dela Bernardo Atxaga den bezalakoa. Mariasun Landaren ingurukoek zer diote?

Nire ingurukoek, ezagutzen nautenek, diote nire liburuak irakurtzerakoan ni entzuten ari direla iruditzen zaiela. Ni naizela hor agertzen dena.

1984an ARGIA zenioen "ez zinela Haurrentzako Literaturan espezializatuko" eta hara!

Oraindik gaztea naiz. Eta ez zait batere gus-tatzen besteek ni espezializatzea. Espezializatze-kotan, neroni espezializatu beharko nintzateke. ■

Ipuinetatik errealtatera

Inoiz galtzerdirik suizidatu al zaizu?

Konformagaitzak izan direnak eta bizitzan arriskuak hartu dituztenak dezente izan ditut. Baina, noski, beti egon dira suizidak zirela leporatzen zien galtzerdi bekaiztiak.

Krokodiloric ba al duzu ohe azpian?

Izan nuen. Eta berriz etor daiteke. Krokodiloaren liburuko azken esaldia oso garrantzitsua da: "Baina krokodiloa itzuliko da". Hori esan nahi nuen, krokodiloak itzuli egiten direla bizitzan zehar.

Errauskineren zapata ez zen orduan kristalezkoa,

larruzkoa baizik?

Okerra izan zen inprimatzerakoan. "Vaire" (larrua) eta "verre" (kristala) nahastu zituzten frantseseko bertsioa egitean. Inork ez du zuzendu. Hori da literatura, larruzkoa baino kristalezkoa dela sinestea nahiago izatea.

Abentura liburu batean Tom Sawyer izango omen zinateke. Loti ederra ez. Printzea bai.

Beti iruditu zait garrantzitsua norbera bere bizitzaren jabe izatea, abentura zalea, independentea izatea. Bizitzan aurrera egiten jakitea. Hori defendatu dut bizi guztian, eta hori gehiago da Tom Sawyer printzesa baino.

Ander Vilariño abiada bizian.

TONO RUIZ-GARMENDIA / WWW.SPORTFOTO.ES

Gasolina zainetan

Automobilismoak zale asko ditu Euskal Herrian eta munduan. Haren berri ere maiz izaten dugu komunikabidetan. Fernando Alonsoren balentriez nazkatzeraino hitz egiten digute espainiar telebistek, garai batean Carlos Sainzekin gertatzen zen antzera. Baina Formula Batetik eta rally handietatik landa arreta gutxi bereganatzen dute auto-lasterketek Euskal Herrian, bertan milaka lagun erakarri arren. Arreta ez da beti onerako izaten gainera.

UNAI BREA

JARRAITZAILE ASKO dauka automobilismoak Euskal Herrian, baita gidari asko ere. Euskadiko Automobilismo Federazioan –Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan, beraz– 1.600 lizentzia daude. Batez bestekoa, biztanle kopuruarekin alderatuz, Europako handienetakoa da. Automobilismoak osasun ona dauka gurean, Manolo Villaverde Federazioko presidentearen berbetan: "Oso gidari onak ez ezik, proba garrantzitsuak ditugu, ikusle asko biltzen dituztenak". Beharbada mendi-igoerak dira arrakastatsuenak, gehienetan milaka eta milaka zale erakartzen baitituzte. Hala ere, garai hobeak bizi izan ditu kirol honek Euskal Herrian. "70eko eta 80ko hamarkadetan, hemen egiten ziren lasterketa batzuk Espainiako eta Europako txapelketa barruan zeuden", gogoratu du

Villaverdek, "baina klubek antolatzeari utzi zioten, diru nahikorik ez eta".

"Euskadin eskuderia asko dago, baina zortzik edo hamarrek baino ez dute probaren bat antolatzen", diosku Felix Mujikak, Nervion eskuderiako presidentea. Berak zuzentzen duen eskuderiak, hain zuzen, La Reinetakoa igoera berreskuratu du aurten. Euskal Herriko lasterketarik entzutetsuenetakoa zen, Jaizkibelgo eta Arrateko igoerekin batera, baina diru-arazoez hura desagertarazi zuten tarte batez. "Eskuderia ez da inondik inora negozioia –dio Mujikak–, hau maite dugulako egiten dugu; gasolina dugu zainetan".

Txikitatik bolantea oratzen

Ander Vilariñok lau urterekin parte hartu

“Diru aldetik
izan naiz galtzaile,
marka jakin batek babestu
ninduen garaian izan ezik”

PANTXO EGOZKUE

zuen lehenengo aldiz kart lasterketan eta berak aitortzen duenez, "Kart-ak dira, izan ere, auto-lasterketen oinarria, umeei lehen urratsak egiteko aukera ematen baitiete". Hortik, gero, automobilismoaren adarretako batera igarotzen dira batzuk; aukera faltan ez daude behintzat. Auto eta lasterketa mota asko dago, eta anabasa hori ulertzea ez da erraza bertan ez dabilenarentzat. Rally, rally-sprint, mendi-igoera, slalom —hor trebeziak agintzen du, ez abiadurak—, kart... Guzti horien Euskadiko Txapelketa bana antolatzen du Federazioak, eta batez beste 40 gidari aritzen da bakoitzean. Baina lasterketak, baita txapelketetarako balio ez dutenak ere, eskuderia pribatuek antolatzen dituzte. Batzuk eta besteak kontuan hartuta, Euskal Herrian makinatxo bat egiten da urtean.

Pantxo Egozkue nafarra ere umetan hasi zen gidatzen, zazpi-zortzi urterekin. Mexikon bizi zen artean, familiak zeukan etxalde zaba-lean, eta han aukera zeukan inori eragotzi gabe autoz ibiltzeko, pedaletara ozta-ozta ailegatuta ere. Gerora, arrakasta eduki zuen, Europako mendi-igoera txapelketa bitan irabaziz, profesional-tasuna, inolaz ere, kontatzen duenez: "Diru aldetik beti izan naiz galtzaile, marka jakin batek babestu ninduen garaian izan ezik". Aurrera egiteko, babesleen menpe daude bai gidariak bai lasterketa antolatzailerak; esan gabe doa dirua ez dela barra-barra etortzen.

Istripuek bakarrik lortzen dute arreta

Ander Vilariñok aurtan irabazi du estrainekoz Europako mendi-igoera txapelketa, familiaren ospeari eutsiz; Andres, aita, lautan izan zen lehiaketa horretan txapeldun. Arrakastak arrakasta, lasterketetan dabiltzanei jaramon gutxi egiten zaiela uste du Pantxo Egozkue: "Zaletasun handia baina laguntza eskasa, hori da arazoa. Komunikabideek Carlos Sainz bezalako txapeldun handiei besterik ez diete arreta jartzen; gainerakook ez omen gara inor". Egozkue salatzen duenez, komunikabideen arreta, askotan, kalterako izaten da gainera. Kirol-saioak baino, istripu ikusgarriak ematen dituztenak arduratzen omen dira lasterketa apalez, nafarraren iritziz. ■

World Series-ek ez dute mesederik egin

Aurtengo World Series by Renault auto-lasterketa txapelketan Epsilon Euskadi taldea izan da jaun eta jabe. Taldea bera izan da garaile, eta banakakoan ere haren gidari batek, Robert Kubica poloniarrek jantzi du txapela, edo halakoetan jantzi ohi dena.

Orain ezagun dugu World Series izena, Bilbon eginda-ko lasterketari eta haren inguruan piztutako eztabaidei esker. Eztabaida, aurtan egiteagatik lehenengo, eta datozen urteetan ez egiteagatik ondoren. "World Series-ak auto-lasterketak ezagunagoak egitea lortu du, hori ukatu ezina da —dio Manolo Villaverdek—, baina gainerakoan ez dio mesede handiegirik egin euskal automobilismoari, kontrakoa eman badezake ere". Txapelketa handia den heinean, World Seriesak babesle txikiak dirua eurengan-atzten du, lasterketa eta gidari apalei kenduz.

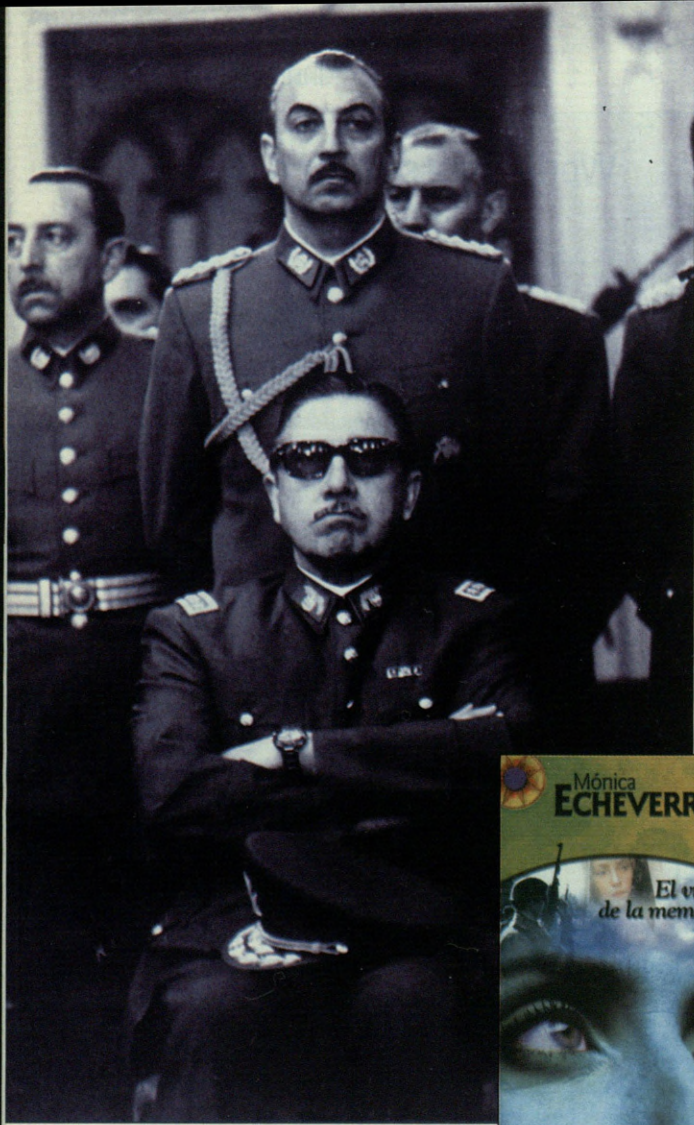
Euskal gidaririk gabeko euskal taldea

Epsilon Euskadi, izenak argi dio, euskal taldea da. Azkoitia daukate egoitza, hain zuzen. Baina ez daukate euskal gidaririk. Ander Vilariño bertan ibili zen garai batean, txapelketaren izena World Series by Nissan zenean —interes komertzialek eragin zuten izena aldatzea; Nissan, azken batean, Renaulten menpeko enpresa da—. Izan ere, ba omen dira Epsilon Euskadin zein beste edozein taldetan aritzeko maila nahikoa duten hainbat euskal gidari. "Formula Batean ibiltzeko ere bai", dio Felix Mujikak, "baina bitarteko faltagatik geratu dira bidean".

Formula Bateko gidari ezagunak behe-mailetan ari-tuak dira noski, baina ez da beharrezkoa horietan irabaz-tea gero Formula Batean ibiltzeko. Fernando Alonsok, esaterako, Formula 3.000n jardun zuen —orain gutxi arte hori izan da jesarleku bakarreko autoen "bigarren maila", nolabait esateko—, baina sekula garaile izan gabe igaro zen Formula Batera. Eta Michael Schumacher txapeldun handiak Formula 3.000n aritu gabe egin zuen jauzia. "Gutxieneko aurrekontua edukitzea, horixe da gakoa", dio Ander Vilariñok. Automobilismoan dirua lortzea da meriturik handienetakoa. Lanik zailena ere bai.

Idiazabalgo autokrosa.

Gaingiroki bederen ezaguna da 1973ko irailaren 11n izandako Estatu kolpeaz geroztik Txileko herriak azken berrogeita bi urte hauetan jasan behar izan duen sarraskia. Baina Mónica Echeverriak eta bere alaba Carmen Castillok *El vuelo de la memoria* (Txalaparta) agertzen dutena CIAk, Pinochetek eta honen lagunek egindakoaren arrazoiak azaltzea baino askoz urrunago doa, beren familiako hiru belaunaldiren bizipoz eta minen bitartez, Txileko gizarteak ia mende oso baten zehar izaniko eraldaketen berri ematen baitute. 79 urte zituen Mónica bere bizitza eta Txileko historia politikoaren gaineko oroimenak astintzeari ekin zionean. Horretarako, "milico"en errepresioarengatik MIREko Miguel Enriquez buruzagiaren "alargun heroikoa" bilakatu eta harengandik espero zuen haurra galdu zuen alaba nagusiari eskatu zion laguntza. Bakoitzari barrenak eskatzen ziona azaldu dute liburuan, bertsioak kontrajarriak badira ere. Horrela osatu da lan sakon hau.

PILAR IPARRAGIRRE

Txileko ametsak amesgaizto bihurtu zirenekoa

AYMAREK JARRIA OMEN da Mónica Echeverría eta bere alabaren aberriaren izena, *Chilli* (lurra bukatzen den lekua). Beste edozein lurralde bezala, aberats multzotxo bat eta milaka pobre ezagututako herria da. Noizean behin, sozializazio asmoak eta askatasun aireak ezagutu ditu, baina sarritan jende txiroaren nahi horiek porrotera bidali dituen norbait azaldu zaio, Mónica Echeverriak gogoratzen duenetik behintzat.

1920an sortu zen emakume hau, milioi erdi bat biztanle besterik ez zituen Txileko Santiago

lasaian —egun, sei milioitik gora ditu, eta etxeorratzez eta kutsaduraz gainezka dago—. Etxe aberats samar bateko alaba dugu: José Rafael Echeverría Larrain, bere aita, aristokrata kontserbadore familia batekoa zen; bere ama, Flora Yáñez Bianchi, berriz, *La Nación* egunkari liberal eta aurrerakoiaren jabea zen Eliodoro Yáñez-en alaba izaki, kulturari garrantzia handia ematen zitzaion giroan hazia eta eleberrigile ospetsua izan zen. Nolanahi ere, Eliodoro Yáñez aitonak zioenari men egiten omen zioten beti Mónica-ren etxeokoe, eta diktadura

batek egunkaria kendu eta erbestera bidali zuenean, 1927an, berarekin joan ziren Frantziara senar-emazteak eta haien haurrak, Mónica barne. 1930. urte arte ez ziren berriz ere Txilera itzuliko.

Mónica Echeverriak gogortzen duen haur eta gazte garaian, oligarkia zen Txilen guztiz nagusi. Hala ere, hiritartzat jotakoan artean baziren hain aristokratiko ez ziren batzuk ere, hain zuzen aristokratak gaizki ikusi eta *siñti-cos* deitzen zituztenak, eta gero behe erdi mailako funtzionarioak zeuden. Hauentzat guztientzat herri xehea *-los rotos-*, Txileko biztanleen %70a, hutsaren hurrengo baino ez zen. Soilik Salvador Allenderen Unidad Popular delakoak hartuko zituen kontuan.

Familia aberatseko alaba on bezala, ursulinetan ikasi zuen Mónica, eta 1944an Fernando Castillo arkitektu gaztearekin ezkondu zen. Berak aitortzen duenez "txoriak bezala bizituen, inguruan genuen pobreziaz eta bidegabekeria guztiz axolagabe".

Baina ezin esan erabat tradizionalak zirenik, orduan ere: Mónica unibertsitatean ikasi zuen *-emakume oso gutxi joaten zen garaian-*, antzerki munduan ere murgildu zen, eta seme-

Salvador Allendek
1973ko Estatu
Kolpean bere buruaz
beste egitea erabaki
zuen.

alaba txikiak zituela Espainiara etortzeko beka irabazi zuenean, senarra eta haurrak Txilen utzi eta itsasoaz bestalde urtebete pasa zuen mingain gaiztoek ziotenari kasurik egin gabe. Senarra baino ez omen zen egon ados bere erabaki harekin.

Carmen Castillo

Emakume ausart honen lehendabiziko alaba da Carmen Castillo. Ama ez bezala,

oso gazterik hasi zen ezker muturreko taldeetan parte hartzen. 1967an Salvador Allenderen iloba batekin *-MIREko* (Ezker Iraultzailearen Mugimenduko) Andrés Pascal buruzagiarekin ezkondu eta alaba bat izan zuen harekin; Unidad Popular-aren garaian Beatriz Allenderekin La Moneda jauregian lan egin zuen, eta Estatu kolpea gertatu zenean MIREko Miguel Enriquez buruzagiarekin klandestinitatean bizitzen jarri zen.

Allende lehendakari izandako garaia (1969-1973) berdintasuna eta askatasuna maite zutenen aro labur bezain itxaropentsua izan zen Txilen. Mónica Echeverriak eta bere senarrak Radomiro Tomic-en ezker kristau-demokraten aldeko botoa eman bazuten ere, Allendek irabazi ondo-

kulturagenda

Abenduaren 19tik urtarrilaren 2ra

Urdaneta kalea, 9 | 20006 donostia

Erakusketak

Ganbara

Urriak 20-urtarrilak 7

Jon Zabaleta.

Manuel. Memoria

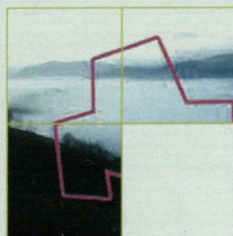
Erakustaretoa

Urriak 27-urtarrilak 7

Raul Urrutikoetxea.

Joan etorria

Rosa Brun

www.arteleku.net

SKRATX!!! hemengo: Turntablism

Koordinazioa: Audiolab, 9CDR

Abenduak 22, osteguna

11.00 - 14.00

Irekiera, mediateka, material sonoroaren aurkezpena, hitzaldia...

16.00 - 18.30

Bideo-proiektzioa: "Scratch",

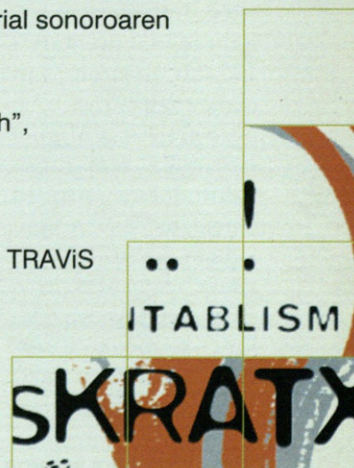
Doug Prey (2001)

19.00 - 21.00

Kontzertuak / Live-Sets:

DJ AMSiA (Azpeitia) + DJ TRAVIS

(iDiotics crew, Bilbao)

ren haren alde jarri ziren bete-bete, bere klaseko asko ez bezala. "Komunistei saldutako burgesak" zirela aurpegiatzen omen zieten haiek.

Allendek Balmaceda bezala

1973ko irailaren 11 iritsi zen ordea, hau da, AEBek eta Txile bertako oligarkiak CIAren bitartez, militarrek xaxatuz lortutako militarren kolpea, milaka txiletar hil eta lurraldean maila sozialean lortutako aurrerapen guztiak erabat ezabatu zituen. Herriak bere esku utzitako agintea militar doilor haiei eman baino lehen bere buruaz beste egitea nahiago izan zuen Salvador Allende lehendakariak *—El vuelo de la memoria* Mónica Echeverriak gogoratzen du antzeko egoeran hildako beste lehendakari txiletar bat, Balmaceda (1886-1891), gizarte lege aurrerakoi batzuk ezartzen saiatu, erantzun gisa gerra zibila piztu, eta porrotaren aurrean bere buruaz beste egitea erabaki zuen lehendakaria, hain zuzen. Allendek askotan ekartzen omen zuen Balmaceda kontura.

"Milico"en sarraskiaren aurrean, ihesari eman zion ahal izan zuen guztiak, salbu MIREko partaideek. Izan ere, marxista-leninista, troskista eta libertario jendea batzen zuen mugimendu iraultzaile honek Txilen jarraitzea eta bertan etsaiari aurre egitea erabaki baitzuen. Izu giro hartan, gutxi batzuen laguntza baino ez zuen eskuratu, haien artean Mónica Echeverriarena eta, harrigarriagoa dena, honen amarena. Nahiko aristokratikoa ei zen emakume hau, eta seme-alabentzat egolatra samarra ere bai, baina bere MIREko bilobak estuasunean ikusi zituenean haietako bati *—Cristian, Carmenen anaiari—* laguntzea erabaki zuen. Kontua da halako batean "milico"ak bere etxean sartu zirela, eta emakumea atxiloturik eraman zutela, 85 urte bazituen ere. Geroztik ez zituen bere klaseko Pinochet zaleak asko maite izan, jakina.

Ama bahitu zuten hartarako, Mónica eta bere senarra erbestean ziren, Ingalaterran. Eta hantxe jakin zuten 1974ko urriaren 5ean gertatu zena: "milico"ek bere alaba eta Miguel Enriquez bizi ziren ezkutalekua aurkitu zutela, haiei aurre egin nahian gizona hil egin zutela, eta haur esperon zegoen Carmen atxilotu *—jasandako torturen ondorioz galduko zuen umea emakumeak—*.

Goian Mónica Echeverría, ama. Behean, Carmen Castillo, alaba.

beste bazter askotako lagunek bakoitzak bere lekuan egindako presioaren eraginez lortu zuen Carmen Castillok militarren eskuetatik libratzea eta Ingalaterrara atzerriratzea. Baina laster joan zen Parisera bizitzera. Gaur egun bertan bizitzen jarraitzen du.

Dena den, Paris bizileku bazuen ere, Europako makina bat hiriburu bisitatu zituen Carmen Castillok garai hartan, Txileko erresistentziarentzat laguntza eskean. Unetik unera, ordea, okerrago sentitzen zen berarentzat itxurakeriatik gertu zegoen "alargun heroikoa"ren paper hartan, are gehiago Beatriz Allende lagun kuttunak bere buruaz beste egin eta atzerriko kide askoren artean ikusi zuen erantzunaren ondoren. Orduan ekin zion Miguel Enriquezekin bizitako azken egunak azaltzen dituen *Un día de octubre en Santiago* liburua idazteari. Emakume honen iritziz, ez dago atzerri bat, erbestera bakoitzak berari dagokion atzerria bizi du. Eta berearen zarrasta behintzat garbiki azaltzen du *El vuelo de la memoria*.

Pinocheti umorez aurre eginez

Mónica Echeverría, Fernando Castillo eta bien seme-alaba gazteenak 1978an itzuli ziren Txilera. Militarren diktadura puripurian zegoen, eta Unidad Popular-aren garaiko alaitasun guztia erabat deserroturik. Poliki-poliki, lehendabizi Mapoche Kultur Elkartearen, eta gero Mujeres por la vida-n aurkitutako lagunekin hasi zuen Mónica Pinocheten erregimenaren aurkako erronka. Errepresio giro hartan beste askorik ezin zela egin-eta, umore beltza erabiltzea erabaki zuten lagun hauek. Adibidez, zerri bat Pinochet generalaren trajearekin jantzi eta Santiagoko kaleetan laster bizian korrika jarri zutenekoa. Garai honetako eta geroztikako

pasadizo franko azaltzen ditu Mónica Echeverriak liburuan, hala nola 1983az geroztik burutu ziren greba orokorrak eta manifestazioak, Manuel Rodríguez Fronte Abertzaleak Pinochet hiltzeko egindako saiakeraren porrotak izan zituen ondorioak, Txileren jaun eta jabe zelakoan erregimenak bere alde antolatutako plebisitu

tuan ezezkoak irabaztea nola lortu zen, eta haren ondoren jasan izan behar izan zuten *—eta, tamalez, oraindik duten—* "demokrazia-rantz doan trantsizioa". ■

Torturak behea joarazitakoak

Carmen Castillok *Un día de octubre en Santiago* eta *Ligne de Fuite* liburuak idazteaz gainera, dokumental asko eginak ditu Nikaraguak, Mexikok, Kolonbiak, Portugalek eta Txilek bizi duten errealtateaz. 1993an Cannes-eko urrezko FIPA, eta beste hainbat sari ere irabazi dituen *La Flaca Alejandra* filmaren zuzenketan parte hartu zuen. Doku-drama horretan "milico"en torturak behea joarazi zuen MIREko emakume baten benetako lekukotza agertzen da. Emakume horrek Pinocheten zerbitzu sekretuekin lan egin zuen urte askoan, bere kide izandako makina bat gizon-emakume salduz. Azkenean, ordea, bereganatu zuen DINAKoekin hausteko eta biktimen familiarakoen zerbitzura jartzeko adina ausardia.

"Bakoitzak bere atzerria bizi du"

Bere gurasoek Ingalaterran eta munduko

E. GUBERRIKO HIZTEGIA :

ANARKORETA

Bere BURUA OSPAKIZUN
FAMILIARRETATIK AT
EMATEN duen EREMUTAR
LIBERTARIOA.

Joxemari Iturralde

IDAZLEA

Gai eztabaidatsuak

Ez dakit nork egin dituen halako zenbaketa bitxiak, baina irakurri berri dut orain bertan badirela munduan hamabost erlijio ezberdin. Eta hamabost erlijio nagusi horiek badituztela hainbat bariante edo aldaera munduan zehar barreiatuta. Aldi berean, aldaera erlijioso horiek bereizi egiten omen dira, ibai zabalak hainbeste ibaitxo edo errekatetan egin ohi duen modura segidan beste hainbeste ubide edo ur korrante txikiago osatzeko, hainbat sinesmen, errito edo ohitura ezberdinetan txertatuta amaitzeko. Jakina denez hemendik hainbeste gerra, txikizio, istilu, liskar eta haserre bizi sortu dira mendeetan zehar, beti ere norbait uste zuelako bere erlijio hori auzokoarena baino hobea zela, bere jainkoa aldamenekoarena baino jainkago zela eta, beraz, bide txarretik atera eta bide onera ekarri beharrean zegoela hain galdurik zebilen arima erratu hori. Hau horrela betidanik izan da eta, beldur naiz, urte edo mende mordo batean horrela izaten jarraituko duela dirudi.

Azkenaldi honetan Espainiako estatuan kristoren istiluak —eta agian inoiz baino zilegiago izan daiteke orain esamolde hori hemen erabiltzea— ari dira erlijioa gora eta erlijioa behera, bereziki ikastetxeetan izan behar duen leku eta garrantziaz mintzatzerakoan. Eliza eta eskuinekoak bate-tik eta besteak bestetik jo eta fuego ari dira nor aterako den irabazle. Azken inkestek diote, gainera, Euskadin eta Katalunian gero eta gazte gutxiagok ikasten duela Erlijioa, asignaturan moduan, ikastetxeetan. Badirudi hemen ia inork ez duela horrelako gauzarik estudiatu nahi. Esan beharrik ere ez dago, hemen Erlijioaz eztabaidatzen dutenean esan nahi da erlijio katolikoaz ari direla, Erroman bizi den aita santuari obeditzen dion horri buruz. (Lehengo batean irratian eztabaidatzen zuten ea zergatik kontu horietan sinesten ez duen batek deitu behar dion "aita santua" beste lekuetan "papa" edo "pope" deitzen zaion

ALBERTO ELOSEGI

pertsonari horri, kontuan izanda askorentzat santu baino beste edozein gauza seguruago izango denean. Eta proposatzen zuen euskaraz beste izen bat asmatzea Erromako pertsonaia horrentzat).

Europako iparraldetik lagun eta ezagun batzuk etorri zaizkit bisitan herrira. Zine munduan daude sartuta eta horietako bat, zine zuzendari daniarra eta hona inoiz etorri gabea, harrituta geratu da hemen omen dugun maila altuarekin. Eta hori esatean orokorrean ari zen, bizi-kalitatea, kultura maila, hizkuntzekiko begiramenaren... Hurrengo egunean bazkaltzeko bildu gara Tolosako jatetxe batean beste zine zuzendari horietako bat, Bernardo Atxaga eta hirurok. Gai sakonetan

Gai sakonetan murgildu baino lehen hiruron familiei egin diegu errebaso txiki bat eta ikusi digu denok dauzkagula adin ezberdineko alabak, denak zerbait ikasten. Orduan esan digu zine zuzendari horrek bere alaba zaharrena unibertsitatean estudiitzen ari den karrera zein den. Oso modan omen dago gainera Europako iparraldean karrera hori eta laster batean zabalduko omen da guregana: Erlijioa! Atxagak eta biok ezin harrituago begiratu diogu elkarri pentsatuz gure artean: "Horixe bai ederra! Gure alaba, moja!"

murgildu baino lehen hiruron familiei egin diegu errebaso txiki bat eta ikusi digu denok dauzkagula adin ezberdineko alabak, denak zerbait ikasten. Orduan esan digu zine zuzendari horrek bere alaba zaharrena unibertsitatean estudiitzen ari den karrera zein den. Oso modan omen dago gainera Europako iparraldean karrera hori eta laster batean zabalduko omen da guregana: Erlijioa! Atxagak eta biok ezin harrituago begiratu diogu elkarri pentsatuz gure artean: "Horixe bai ederra! Gure alaba, moja!" Berehalaxe argitu digu ordea gure lagunak alaba ez zaiola moja sartu, eta ez duela sartzeko asmorik ere. Erlijio karrera horrek etorkizun handia omen dauka, bereziki politikagintzarekin lotuta, beste kulturetatik datozen munduak hobe ulertzearen. Jende asko kolokatzen

omen da gobernu eta parlamentuetan, aholkulari eta aditu gisa, beste nazioekin harremanetan aritzeko, nazioarteko erakundetan lan egiteko...

"Zuek lasai —esan digu azkenik gure lagunak— moda hori hona ere berehalaxe etorriko da eta! Ikusiko duzue". Atxaga eta biok isilik geratu gara pentsatzen ea moda berri horrek gure alabak harrapatuko dituen ala ez unibertsitatera joateko unea iristen zaienean. ■

Jon Euparantza

ASKATASUNAKO KIDEA

Presoak eta konfliktoa: ziegetoa ahotsa

Urrunduak, sakabanatuak eta atzerriratuak ditugu euskal preso politikoak: 674 euskal herritar 88 kartzeletan. 674 ziega Euskal Herritik, batez beste, 724 kilometro. Deportatuak bestalde, haietatik %2,2 bainik ez baita gure herrian aurkitzen.

Atzera pausoa kartzeletan. Komunikatzeko oztupoak, are euskaraz denean. Munduko edozein ikaslek EHUn ikasteko aukera du eta euskal presoek debekatzen zaie. Osasun asistentzia txantaje hutsa. Erredentzioak eta baldintzapeko askatasuna, legezko bahiketa. Bizi-arteke zigorra indarrean.

Senideak mugarik gabe presionatzen dira. Etxekoa giltzapean ikusteaz gain, hilero, batez beste, 1.728 eurokoa da gastua; aurtun, 72 senide eta lagunek 28 istripu larri izan dituzte. Azken bi urteotako 5 hildakoak kartzela politikak hil ditu. 20 dira hildako presoak eta 16 senitartekoak "bergizarteratze" eta sakabanaketa politiken ondorioz.

Mendeku soila ez da. Mendekua bada, ezinak, inpotentziak, zeken eta anker jokatzera bultzatzen dituen. Senideak umiliatu edo baraualdi betean, funtzionarioak egunero *bon appetit* esatean. Baina hau, estatu politika planifikatua da. Sufrimenduan oinarritua.

Askatasuna da tribunalek murriztu dezaketen. Aldiz, beste eskubide guztiak zanpatu eta urratzen ditu kartzela politikak. Edozein egoera politikotan, zuzenbidezko estatuaren itzalean errespetatu beharrekoak urratzen dira, gatazkaren aldeko apustua egiten delako. Presoen izaera politiko ukatuz, gatazkaren izaera politiko ere lausotu nahi delako. Eta presoak erasotuz mugimendu abertzalea kateatu.

Presoekiko jazarpen bereziaren erakusle dira datuok, haien izaera agerian uzten duena, eta sobera gogor eta onartezin den errealitate arruntari gehigarri. Koste humano izugarriaren alboan aldiz, porrota dute emaitza. Helburu politikoetan porrot egin dutelako.

Dagozkien eskubideen jabe Euskal Herrira lehenbailehen ekar daitezkeen aldarrikatu dute presoek, beren estatus politiko ezagutuz. Hala egin berri dugu Ibaetako foroan bildu garen hainbat eta hainbat agente sozial eta politikok.

ELI GOROSTEGI

Kartzela politika erroten aldatu beharra dute. Edozein kasutan, baina areago, konflikto politikoari prozesu demokratiko batetik heldu nahi bazaio. Dagozkien eskubideak errespetatu eta euskal herritar guztiak batera balizko prozesuan parte hartzeko aukera eta askatasuna bermatu behar dute. Kartzela politika konfliktoaren parametroetatik at kokatu eta euskal presoak instrumentalizatzeari utzi.

Atzera pausoa diogu, ordea. Inboluzioa Espainian eta Frantzian. Zergatia da sakon aztertu beharko genukeena. Iraganeko politikaren segida soila? PP lasai izateko ala etorkizunari begirako aurreikuspena? Konponbidean aurrera joan ahala presoen bidez prozesua bera baldintzatu asmotan? Eta Frantzia, probokatzen eta egoera berriaren aurrean kokatzen?

Gobernuek halako bahitu polita bat egiteko tentaldia izan lezakete, euskal gizarteak oso gertutik jarraitu beharko duena ordea. Izan ere, konponbide prozesua gorputza hartzen joango den heinean, jakin behar baitute preso guztiak etxerako bidea hartuko dutela. Marko berri batean, inposaketarako tresneria judizial eta polizial guztia desaktibatuta, amnistia eman beharko delako.

Edozein gisaz, azken 30 urteotan aldaketa politikoa eragiteko protagonista izan direnei ahotsa ematea ezinbestekoa da. Prozesu politikoaren aktibo bat izan nahi duela esan du EPPKk, ez dela prozesuari begirako zama bilakatuko. Eta, arrazoiak sobera izan arren, aurrebaldintzarik ez du jarri.

Herrietan, kalean presoen eskubideen alde indarrak biltzea, presioa goratzea oso inportantea da une politiko honetan. Presoen egoera ez da inongo mahaian konponduko

herri presiorik nahikoa ez badago. Presio sozial eta politiko gorena egin beharra dago, haien eskubideen alde aritzea, konfliktoaren soluzioaren alde lan egitea baita. Kartzela politika bertan behera geratu eta presoen eskubide guztiak bermatu behar dira, ezinbestez.

Ziega zuloko isiltasunera kondenatu dituzte. Haien ahotsa entzun behar dugu euskal gizartearen ahotsarekin bat eginez. ■

Konponbide prozesua gorputza

hartzten joango den heinean, jakin

beharko dute preso guztiak etxerako

bidea hartuko dutela. Marko berri

batean, inposaketarako tresneria

judizial eta polizial guztia

desaktibatuta, amnistia eman

beharko delako (...)

Prozesu politikoaren aktibo bat izan

nahi duela esan du EPPK-k, ez dela

prozesuari begirako zama bilakatuko.

Eta, arrazoiak sobera izan arren,

aurrebaldintzarik ez du jarri

Juan Cruz Lakasta

KAZETARIA

Jesus jaio da Baluarten

Ai, hau gauaren zoragarria, Jesus jaio da Baluarten! Ekialdeko Errege Magoek play station-a, mp3-a eta, jakina, cortico-leak oparitu dizkiote.

Iruñeko Corte Ingles zabaldu berriak jaiotza paratu du haren eraikinaren aitzinean, Baluartekeo plazan. Azalera handiko saltokiaren ekimenak Yolanda Barcina alkate anderearen baimena erdietsi du. Olentzeroren segizioen antolatzaileei, aldiz, udal aginte taldeak hamaika traba jarri dizkie azken hiru urteotan: bermeak, isunak, diru laguntzarik eza.

Baluarte kultur gunea zein haren aitzineko plaza Patxi Mangado arkitektoak diseinaturikoak dira. Lanok oso eztabaidatuak izan dira, besteak beste, Mangadok adierazi zuelako ez zuela plaza herritarrek erabiltzerik nahi, plaza hutsik nahi zuela eraikinaren azpimarra moduan. Horrexegatik baliatu zuen zoladura gisara galtzada-harri lakarra: ezerosoa izan zedin, inork ez zezan zapal. Neroni hori guztiori arkitektoaren handinahikeria begitantzen zait. Plazak, berez, izatez, herritarren topaleku dira eta behar dute izan. Halere, krudelkeria iruditzen zait Mangadoren nahia hori izanda, haren enparantza *Cortylandia* bilakatzea, Corte Inglesen haurren adoktrinazio gune karrankari. Krudelkeria Mangadorentzat, eta adar jotzea gainontzeko iruindarrontzat, herritar guztion plaza publikoa era-

MIKEL SAIZ

Borrokarik garrantzitsuena

irabazten ari dira:

eguneroko bizimoduarena.

Eta ez gara jabetzen ari.

Ez zaigu axola

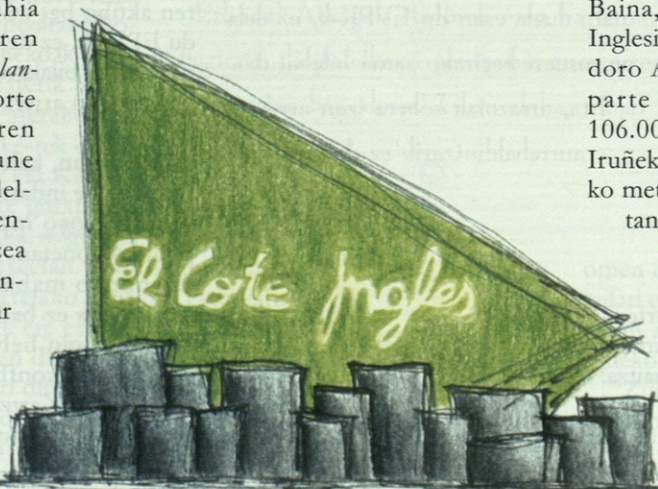
kunde pribatu baten esku utzi baitute, haren erabilpen guztiz interesatua egin dezan.

Egunotan, arratsaldero, ehunka lagun hurbiltzen dira Corte Inglesen jaiotzara. Iruñeko gizarte mugimenduen indarra mitifikaturik dutenek pentsa lezake protesta egiteko dela. Tamalez, ez da hala. Ez dira betiko garai onenak. Iruindarrok haien seme-alabak jaiotzaren aurrera eramaten dituzte, Corte Ingles haurtxoon burmuin osatugabeetan betiko graba ditzan mantra kontsumistak: "*Cortylandia vamos todos a jugar, Cortylandia alegría en todo el mundo, Cortylandia lalalalala la Navidad...*".

Haurrak, gurasoak ez bezala, azkarak dira. Berehala barneratzen dute irakaspena: Eguberriak=Erosketak Corte Inglesen. Gero, umeak Alde Zaharreko karriketan ikusten dituzu, lelo kontsumistak uluka errepikatzen begirada aztoragarri batez, *Village of the damned* pelikulako haur albino ikaragarri haiek balira bezala: "*Cortylandia lalalalalal!*". Epaileek haur guztion gurasoei seme-alaben gaineko agintea kendu beharko liekete.

Egun Corte Inglesena den orubea garai batean zerbitzuatarako orubea zen, hirigintza planaren arabera. Han zen egitekoa Nafarroako Liburutegi Nagusia. Baina, izendapena aldatuta, Udalak Corte Inglesi saldu zion. Orubearen enkantean Isidoro Alvarezen enpresak besterik ez zuen parte hartu. Metro koadro bakoitzeko, 106.000 pezeta ordaindu zituen, nahiz eta Iruñeko erdigunean erabilpen komertzialerako metro koadroa batez beste 700.000 pezetan ordaintzen ari zen. Lur sailak 26.000 koadro zituen. Eraikinak hirigintza planak baimendurikoa baino solairu bat gehiago dauka. Baimenik gabe, lur publikoan egin dituzte lurrazpiko aparkalekurako sarrera maldak. Adituen ikerketen arabera,

Corte Inglesen ondorioz Iruñeko denda ertain eta txikiak
130.000

Egun Corte Inglesena den orubea
zerbitzuetarako orubea zen, hirigintza
planaren arabera. Han zen egitekoa
Nafarroako Liburutegi Nagusia.
Baina, izendapena aldatuta, Udalak
Corte Inglesi saldu zion. Orubearen
enkantean Isidoro Alvarez enpresak
besterik ez zuen parte hartu

milioi irabaztetik 100.000 milioiko etekinak
izatera pasako dira. Horren ondorioz, 500
denda itxiko dituzte, eta 1.800 lanpostu desa-
gertuko dira.

Ustel kiratsa sekulakoa da. Baina ez dirudi
inor jabetzen denik. Edo, behintzat, ez dirudi
inori axola zaionik. Gazte iruindar kementsu
zenbaitek Corte Inglesen aurkako protestaldie-
tara deitu dute, baina lau katuk besterik ez dute
haietan parte hartu. Besteok Gazte Solairuan
egonen ziren. Edo Koprofagia eskaintza bere-
ziak profitatzen. Borrokarik garrantzitsuen
irabazten ari dira: eguneroko bizimoduarena.
Eta ez gara jabetzen ari. Ez zaigu axola. Gure
jateko modua, edatekoa, zinemara joatekoa,
parranda egitekoa, lagunekin egotekoa, bestee-
kin harremanak izatekoa aldatzen ari da, alda-
razten ari dira. Eta ez gara deus egiten ari.

Haiek, aldiz, bai, badakite borroka garran-
tzitsua, erabakigarria jokatzeko ari dela, eta
sekulakoak eta bi egiten ari dira irabazi ahal izate-
ko. Auzo bizietako dinamika ezerosoak hiltze-
ko. Elkartasun sareak sortzen dituen bizi-
modua zapuzteko. Herritar kontsumista
otzanak lortzeko. Azken urteotan, Iruñerrian,
azalera handiko saltokiak bata bestearen atzetik
zabaldu dituzte. Corte Ingles egin aurretik,
Nafarroako Merkataritza Ganbarak zioen Foru
Erkidegoan bazirela milioi bat herritarren
beharrak asetzeko aski merkataritza gune erral-
doi. Eta erresuma zaharrean milioi erdi lagun
besterik ez gara bizi. Hori bai, iduriko luke
milioi batek adina kontsumitzeko prest gaude-
la. Badakit idazki panfletario samarra atera zai-
dala. Kontua da kiskalita nagoela. Beraz,
amaiera, are panfletarioagoa izanen da: zutik
lurrean kondenatu zaren... Dedio, ezin oroitu
nola segitzen duen. Mantra buruan sartuta
daukat: *Cortylandia lalalalalala!* ■

Juan Ramon Makuso

Deltaren Argia

Argia itzaltzen zaigu eta ez gara betikoak. Lasai
ARGIA zaleok, oraingo behintzat ARGIAren
sugarak zerura bidaltzen du bere mingaina. Baina
argia itzali bai, itzali da, Kanariar Uharteetan,
Tenerifen. Albiste benetan lazgarria, lehenengo
unean bederen, argia eta energia elektrikoaren menpe bizi
garen une hauetan, harro-harro aldarrikatzen dugun XXI.
mende honetan. Argirik gabe ez dakigu ezer egiten. Ezin dut
irudikatu argirik gabeko bizitza bat, honek ekarriko lukeen
ondorio guztiekin. Gure bizimodua argi indarraren inguruan
gutziz egokitua dago. Hau guztia horrela da, Delta ekaitz tro-
pikalak Kanariar Uharteetatik bere txango turistikoa egin
aurretik. Delta eta gero, ez dugu horrela pentsatuko. Bestela
galdetu Tenerifeko hainbat biztanleci. Hauek argirik gabe
ikusi dituzte bizitzako hainbat alor, galdutzat zituztenak.
Badirudi argi ezak, iluntasunak, beste argi batzuk erakutsi diz-
kiela. Argirik gabe, adibidez, ezin ikusi telebista. Ba bizilagu-
nekin berba egingo dut! Edo izara artean goxo-goxo dastatu-
ko dut aspaldian dastatzen ez dudana aldameneko bikotearen
larrazala! Esker anitz, Delta! Gehiegizko argiak itsutu egiten
gaitu. Ustezko argia, itzala baino ez da. ■

Joxe Mari Ostolaza

Finalera

Joan ahal izatea beti izan da helburu zaletuarentzat,
bere gogokoak txapeldun izateko jokatu duela esan
nahi baitu. Eta finala beti ere da berezia, iritsi bitarte-
ko posturak irabazi izanaren harrotuak, zoriontsu egi-
ten baitu bat, zuk aukeratutako horrek, pittin bat,
dagoen lekuan zure babesari zor balego bezala. Zeren, horrela ez
balitz, gaur egun nola eramane, telebista etxean dugula kontutan
hartuta, hara bertaratzeko hartutako lanak eta utzitako sosak?
Irabazleak ohikoa du bere jarraitzaileak eskertzea, haiek gabe
nekez garaituko zuela esatea. Final gehienek dute elkarren antza.
Jarraitzaileak identifikatuta joaten dira eta publikoki, suharki,
harro adierazten dute noren nahiz zeren alde dauden. Kirol mota
gehienetan koloreak ditugu pasaporte: urdin, gorri, arrosa, hori,
more, berde. Finalista oro doa, omen, gozatzeri. Eta honetan
barrutik ari direla deritzot, irabazteko jokatzeko gozamenak baita.
Jokoan gozatzea eragotzi dion bere sufriez gure ingurua sufria-
razi du Xalax joan deneko finalean. Ez omen zen irabaztera joan,
ez omen zuen ahaleginik egin, presentziarekin konformatu omen
zen. Frontoira egin zuten Xalaxen zaleetako lauri entzuna, semifi-
nalak irabazte hartan partaidetza bazutela esan zuten berberak.
Hori bai, tonua aldatuta. ■

Imanol Alvarez

IRAKASLEA

Non ote daude?

E

lizari buruz luzaroan berriro ez idazteko agindua eman nion nire buruari, bestela gai bakarrek obsesoaren irudia emateko arrisku bizian nengoke eta. Alferrik! Errua, halere, ez da erabat nirea, zentzugabeko gurpil zoroan gero eta abiadura handiagoan –aldapan behera, esan ohi denez– doan elizaren hierarkiarena baizik.

Ezaguna da elizgizonen –eta emakumeen, paradoxikoa gerta badaiteke ere– misoginia, hala nola beraien sexufobia. Hegoaldeko bikote legeak eta Madrilen umeak adoptatu zein ezkontzeko eskubidea onartzearen ondorioz, eliza katolikoak egin duen burrunbak nahiko agerian utzi du eliza ofizialaren homofobia ere norainokoa den.

Kontu horiek guztiak, zenbaiti beste denbora batekoak eta barrengarri iruditu arren, duda barik txiki gelditu dira azken *boutadearen* berri izan eta gero: eliza katolikoak, beraren marka guztiak hautsiz, gay direnak apaiztegietan ez onartzea erabaki berri du.

Egia esan, horren argi eta ozenki esatera ausartuko ez zirela uste banuen ere, ez nau gehiegi harritu, ondo baino hobeto ezagutzen bainuen Ratzingerren pentsamoldea, besteak beste, Federearen Dotrinarako Kongregazioko –antzinako Inkisizioaren gaur egungo izena– buru izan den urte mordoan erakutsitakoagatik. Erakunde hori temati ibili da beti gayon kontra. Adibidez, "homosexualok" ez genukeela irakasle edota kirol monitore izan behar esan zuela gogoratzea baino ez dugu.

Haien gutxi gorabeherako esanetan, sexu aferetarako gizonetakoak nahiago dituen gizonak ez dauzka bi sexuetak lagunekin aritzeko beharrezkoak diren heldutasun eta oreka emozionala. Nire galdera da, emakumeetakoak nahiago dituenak ba al ditu bi sexuetak lagunekin aritzeko beharrezkoak diren heldutasun eta oreka horiek? Are gehiago, ustez inolako esperientzia sexualik ez omen daukan heldutasun eta oreka horiek edukitzea posible al da?

Beste zalantza bat ere badaukatu, ustez batera sexualitatez ez daukana, nola jakingo ote dute gay den ala ez?

Ageriko zentzugabekeria hori lau haizetara eta harro esateko zertan oinarritzen diren jakin gura nuke. Gainera, *boutadea* ez da hor amaitzen. Geroago komentatzen dute, infinituki miserikordiosak direnez–edo, ustezko

INIGO AZKONA

gayak apaiztegian onartuak izan daitezkeela, beti ere ondoko hiru baldintzok betez gero.

1. Ezin dute homosexualitatea praktikatu eta "arazoa" gaindituta eduki behar dute gutxienez hiru urte lehenagotik –heterosexualitatea praktika al dezakete?–.

2. Ezin dute izan sakonean erroturiko joera homosexualik –zer ote da hori? Lumaz ari badira, zozoak beleari ipurbeltz, gona eta pamela horiekin!–.

3. Ezin diote gay kultura delakoari lagundu (?).

Edozelan ere, norbere aukera sexualaz galdetze hutsa debekatzen da indarrean dagoen legerian eta, areago, horren arabera inor diskriminatzea. Berriz ere, enegarren aldiz, elizak legea hausten du eta, dirudienez, fiskal nagusiak ez dauka inolako asmorik auzipean jartzeko.

Astakeria nolabait justifikatu nahian plazaratutako testuan pertsona homosexualak begirunez eta sentiberatasunez onartu behar direla esaten dute eta diskriminazio injustu oro saihestu behar direla. Hor dago gakoa: diskriminazio batzuk, antza, justuak izan daitezke. Haiek dira, noski, zeintzuk bai eta zeintzuk ez erabakitzen dutenak. Bai azal lodia, gero!

Aitortu beharrean gaude, halere, honela dena askoz hobeto ulertzen dela. Azken batean, Katiximak argi baino argiago esaten baldin badu gerra eta heriotza-zigorra onargarriak izan daitezkeela kasu batzuetan, nola ez da izango zilegi, bada, diskriminazio nimiño bat. Azken batean diskriminazioz ez da inor hiltzen, kalte kolektualeraz ez bada, jakina.

Hasieran aipatu bezala, esan gabe doa eliza beti ibili dela garaiz kanpo, garaian baino dezente atzerago esan nahi dut, aurrerapen zientifiko zein sozial guztien kontra ekin duelarik.

Zeruarekin eta infernuarekin batera beraiek asmatutako linboa, egunetako hausnarketa sakonen ondorioz, dagoeneko ez dela existitzen erabaki dutelako izango ez balitz, lasai eta erraz asko amaituko nuke nire artikulutxoak elizgizonak linboan daudela esanez. Orain ezin.

Hau frustrazioa! Hau kezka transzendental! Nora joango ote dira hemendik aurrera inolako errurik gabe bataiatu barik hiltzen diren umeak? Non ote daude gure elizgizonak bezala ezer gutxiz enteratzen ez direnak? ■

Norbere aukera sexualaz galdetze
hutsa debekatzen da indarrean
dagoen legerian eta, areago,
horren arabera inor
diskriminatzea. Berriz ere,
enegarren aldiz, elizak legea
hausten du eta, dirudienez,
fiskal nagusiak ez dauka inolako
asmorik auzipean jartzeko

Bertsolaritza
13.000 bururen
aurrean errekorra

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Musika
Arima Beltza:
elgoibartik dator bluesa

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Ez Dok Hiru

Ez Dok Hiru bikoteatroa edo Mikel Martinez eta Patxo Telleria. Lan eta lan jarraitzen dute. *Euskara sencilloaren manifestoa* edota *Lezio berri bat ostrukari buruz* antzezlanei *Larru Haizetara* antzezlana gehitu zaie. Hilabete eta erdiko haurra. Sexu kontuekin datoz oraingoan. Beno, sexua trikimailua omen da jendea erakartzeko. Guk Patxo Telleriarengana jo dugu zehaztasunen bila.

ZIHARA ENBEITA

Argazkiak: Iñigo Azkona

Zure umea omen da Larru Haizetara antzerki lana. Aitaren harrotasuna?

Bai, ume guztiak maite ditugu, nahiz eta modu batekoak edo besteak atera. Hau oraindik txikiegia da eta ez dakigu nondik aterako den, baina itxura ona dauka.

Nolakoak izan dira bere lehenengo pausoak?

Egia esan, txikia izan arren asko ibili da. Duela gutxi estreinatu genuen, hilabete eta erdi edo izango da. Honezkero emanaldi nahikotxo egin ditugu eta uste dut eskatu diguten toki guztietan pozik ateratzen direla. Nik uste dut ibilbide luzea izango duela obrak.

Bikoteatroa izateak bere abantailak eta desabantailak izango ditu.

Printzipioz abantaila gehiago ikusten dizkiot. Oso eroso da. Biren artean konpontzea errazagoa da. Formatu malgua egitea ahalbidertzen du, toki askotan egin ahal delako. Bai taberna txiki batean zein antzoki handi batean. Eta iraupena ere bermatuta dago. Normalean muntaia handietan, aktore asko behar izaten diren muntaietan obraren bizitza laburragoa da, jendea sakabanatu egiten delako. Gure kasuan errazagoa da antzezlanari eustea.

Aurreko lanak ikusita badirudi formatu txikia gustuko duzuela. Zer da bilatzen duzuen?

Ez nuke esango formatu txikikoa denik. Esango nuke formatu malgukoa dela. Guk toki guztietara iristea bilatzen dugu. Nik bestelako lanak ere egiten ditut eta erdaraz ere idazten ditut gidoiak. Edo bi hizkuntzetan. Kasu honetan Ez Dok Hirun egiten duguna euskaraz sortua dago eta ez hori bakarrik, euskara

Patxo Telleria

«Gure umea»

du tresna. Euskararekin jokatzeko eta euskara da protagonistetako bat. Euskararen bueltan ari gara denbora guztian. Orduan itzuli ezinak dira, euskaraz bakarrik egin ahal dugu. Orduan gure ikusleria Euskal Herrira murriztuta dago. Nola toki askotara iritsi nahi dugun, ez dugu formatu handia egin nahi, edo hobeto esanda, antzokietara bakarrik iristen den formatu finkoa.

Hainbeste denbora Mikel Martinezekin, ez al duzue bikote krisirik izan?

Badakigu gure aisia eta gure lana banatzen. Ondo konpontzen gara. Egia esan, eszenatokia nik uste badaukagula kimika berezi bat. Eta bizitza normalean oso ondo konpontzen gara. Ez dugu arazorik izaten.

Zuen arrakasta elkarriketetan al dago?

Bai, gure umorea hitzekoa da batez ere. Hitza elkarriketetan oinarrituta dago. Ezagutzen gaituztenek badakite zein estilo daukagun. Nik esango nuke estilo berezia daukagula, gurea. Hainbeste urtetan, denborarekin, moldatzen joan dena. Elkarriketa arinak eta zorrotzak eta umore... landua.

Zuek ez omen zaudete sexuarekin obsesionatuta. Gainontzeko euskaldunak bai?

Hori da gure joko. Hori da guk planteatzen duguna. Gu ez gaudela sexuarekin obsesionatuta eta euskaldunak bai. Azken finean, *excusatio non petita, accusatio manifesta*. Obran zehar argi geratzen da guztiz obsesionatuta gaudela sexuarekin eta ez hori bakarrik, baita nahiko frustratuta ere.

Eta euskararekin obsesionatuta al zaudete?

Ez. Ez dakit zergatik izango den. Nik pentsatzen dut euskaldun berriak izateak badaukala bere eragina. Nik uste dut ikuspuntu ikonoklasta batetik begiratzen diogula euskarari. Errespetuarekin, baina errespeturik gabe ere bai. Beldurrik gabe. Aurreiritziak eta jarrera maiestatikoak alde batera utzita, beldurrik gabe erasotzen diogu euskarari. Esango nuke nolabaiteko bilbotarrak izatean badagoela urruntasun bat ere. Ez urruntasun afektiboa baizik urruntasun linguistikoa. Horrek ematen digu distantzia txiki bat euskara umore tresna

«Ea hitzezkoa da batez ere»

bihurtzeko, umorerako aitzaki bihurtzea euskarara bera.

Larru Haizetara antzerki lanaren arabera euskarari sexua dario zirrikitu guztietatik.

Badakizu, ezintasunak askotan obsesioa dakar. Ikertzaile askok esaten dute orain arte euskaraz alfabetatu eta idatzi dutenak mendetan eta mendetan apaizak izan direla. Gure eskuetara iritsi den euskarak falta hori du. Falta duenak hutsune hori obsesio bihurtzen du. Guk brometan esaten dugu euskarari sexua dariola zirrikitu guztietatik. Guk hori agerian uzten dugu ikuskizunean.

Euskaldunak, infinituraino iritsi arren, sekula gurutzatzen ez diren linea paraleloak dira zuen esanetan.

Bai hori lege bat da: *la ley de vascos comunicantes*, eskolan ikasten genuena. Azken finean topiko bat hartzen dugu, baina topiko hori ez dago egiatik oso urrun. Komunikatzeko ez gara oso iaioak.

Disgustua ere hartu dugu batek baino gehiagok. Euskal kantez ez omen dute ligatzeko balio.

Gu galtzaile moduan agertzen gara eszenatikira. Galtzen duena eta arazo bat daukana beti saiitzen da bere arazoaren erruduna topatzen. Eta normalean erruduna beti topatzen dugu kanpoan. Ez gure baitan. Guk, egia esan, festibaletara joaten ginenean ez genuen batere ligatzen. Horren ondorioa zein da? Euskal kantez ez dutela ligatzeko balio. Inoiz ez dugu onartuko gu garela balio ez dugunak.

Larru Haizetara terapia moduan antolatu duzue. Terapia horrek eraginik izan al du?

Ez diogu galdetu publikoari gure ikuskizuna ikusi eta gero zenbateraino hobetu diren bere harreman sexual edo afektiboak. Gure kasuan berdin jarraitzen dugu, egia esan. Beharbada pozago. Oso gustura antzeztan dugulako. Guk antzeztan dugunean oso ondo pasatzen dugu eta guretzako benetako terapia da.

Publikoarekin komunikatzea ere gustuko duzue.

Bai. Gure espektakuluetan ez dugu laugarren horma erabiltzen. Publikoaren eta antzeztelen artean dagoen horma apurtzen dugu. Publiko-

arekin zuzenean harremanetan jartzen gara. Publikoari hitz egiten diogu. Ez da garai batean modan zegoen ohitura niretzat gogai-karri samarra: publikoa parte hartzera behartzea. Publikoa ikustera doa. Alde horretatik lasai egon daitezke. Ikusteagatik pagatzen dute eta guk lan egiteagatik. Ez eurek lan egiteagatik. Baina guri gustatzen zaigu publikoarekin harreman zuzena izatea ikuskizun mota haue-tan eta umore estilo honetarako.

Terapia hasi berria da. Beste terapiarik bai buruan?

Oraintxe bertan erditu gara eta normalean ama erditu berriek badaukate ez dakit zenbat denborako geldialdia. Guk oraindik ez dugu ezer egingo. Beno, buruan bueltaka bai, baina oraindik gauza konkreturik ez.

Zure umearekin bakarrik ez, besteen umeekin ere bazabiltza.

Bai. Mikelekin batera, *Euskera sencilloaren manifestoa* lanaz aparte Atxagaren *Lezio berri bat*

ostrukari buruz daukagu esku artean. Eta Jokin Oregiren *Ezin dut egia esan* lanean ere parte hartzen dut. Gurea estreinatuta eta handik gutxira estreinatuta zen Oregirena. Eta biekin nabil. Bai, familia ugaria da nirea.

Amaitzeko lan apur bat emango dizut. Zeuk animatu beharko duzu jendea Larru Haizetara ikustera joateko.

Animatu baino gehiago mehatxu egingo diet. Damutuko zaizue joaten ez bazarete. ■

1986an Bertsolarien Elkartea (egungo Bertsozale Elkartea) sortu zenetik iazko urtera arte lehendakari izandako Imanol Lazkanok jantzi zion Andoni Egañari txapela. BECeko bihotzak gehien astindu zituen unea izan zen.

Buru eta txapelen errekorra

Hitzari lotuta pasatu zuten igandea 13.000 buruk BECen, eta oraindik kontatu gabe dauden milaka begibelarrik telebistaren aurrean. Literatur ekitaldi handienak Andoni Egaña bertsoaren historiako txapeldunena egin zuen, laugarrena jantzita.

ESTITXU EIZAGIRRE

Argazkiak: Dani Blanco

Zer magia du bertsoak, irudiaren gizarte hainbeste jende egun osoz hitzaren haritik zintzilik izateko? Elkartasun olatua nabarmen harrotu zen BECen. Egun horretako txanpainaren azpian ur asko mugitzen dituen lana agerian utzi zuen Txapelketak. Oholtza gaineko zazpi bertsolari bertso-eskolen fruitu dira. Eta zazpi herrialdeetako zazpi bertso ikaslek eman zioten saria zortzigarren geratu zen Jon Maiari. Bertso eskolako belaualdiak Andoni Egañari lepora egindako bigarren saltoa izan zen igandekoa, Iturriagak zorrotuta eraman baitzituen armak. Baina txapela lehengo buruan geratu zen eta geroztik Egaña da txapelik gehien duen bertsolaria. Laugarren txapel honen eskaintzarekin Gabonetako opariren bat erosi beharraz libratu zituen bere saiokideak:

Lazkao Txiki ta seme-alabak aipatuak daude bapo andrea *ejem*, maite det baina ahal dela oholtzatik kanpo erditu gintun harek hain xuxen doble sufritzen dulako aurten aitaren baimenarekin amaz gogora beharko ama bakarra omen da baina gu zortzion amentzako.

Puntaren puntan

"Arrastoa uztea", oharkabeen ez pasatzea omen da finalista ororen helburu. Hori lortu izanaren satisfazioa izan dezakete zortziek, denek utzi baitzuten gogoan hartzeko moduko alerik.

Goizeko saio osoa exhibiziotan eman zuten, besteak beste Iturriagak, Egaña eta Maialenek, azken honek kantatu zuenez, hiru zenbat hiru diren azalduz. Arratsaldean lehenengo biek eutsi zioten olatu horri, eta Egaña azken txanpan hegan egitea ere lortu zuen bertso batzuetan.

Bertsolariek eta entzuleek saio bana bizi dute, inondik ere. Hirugarren egin zuen Maialenek goizetik oso atzean ikusi zuen bere burua. Hasierako agurra kantatu orduko leher eginda sentitu omen zen. Hala ere, giroa lehertu zuen alerik utzi zuen.

Iturriagak, *ejem*, gozatuz gozarazi zuen goiz eta arratsalde, eta inork gutxi egiten dakiena berak bakarrik egiten duen moduan biribildu zuen, urtebetetze egunaren gaian (ikus koadroa): pertsonaia patetiko bat sortu eta lehen pertsonan kantatuz agerian uztea pertsonaia horren absurdotasuna.

Beste bertsolarien lana ere ez dugu puska batean ahaztuko: Sustraik punta puntako puntazoak puntada finez josi zituen. Mendiluzek bere genesis bertsoan utzi zion azalduta semeari. Ametsek publikoa poltxikoratu zuen bere bertsokera inteligente eta oholtza gaineko jarrera humanoarekin. Eta Elortzaren eta Maiaren bertsokerek bakoitzak bere jarraitzaileak dituela ikusi zen, puntutan neurtu ezin bada ere.

Agur Donostiako Belodromoari

"BECtekada" definitu zuen Elortzak agurretik 13.000 entzulek sortutako paisaia. Desafio handia eta azierro handiagoa egin du pauso horrekin Bertsozale Elkarteak. 2001ean Belodromoan baino 5.000 entzule gehiago inguratu, eta inguratutakoei inoiz baino baldintza erosoagoak eskaini dizkie: areto bildu eta beroa, bazkaltzeko jangelak, parking-a...

Bertsolaritzari berari dagokion balioa eman dio BECeko manifestazio kulturalak. Berriro Donostian jokatu bada finala, beste tratu bat eman beharko diote Txapelketari bertako erakundeek. Kultur ekitaldi gutxi dago baldintzak exijitzeko moduan.

Txapelketak oinarritik zaintzen duen lurraldetasunari eutsiz, aurrera begira finala beste herrialdeetara eramatea planteatzeko aukera ere eman du BECtekadak. finala ikusteko mugitzeko prest dago jendea. ■

Sailkapena

Andoni Egaña	... 1.796,5
Unai Iturriaga	 1.746
Maialen Lujanbio	1.206,5
Ametz Arzallus	... 1.206,5
Igor Elortza	 1.174
Sustrai Colina	... 1.171,5
Aitor Mendiluze	... 1.156
Jon Maia	 1.156

Itsasoaren zabala

Olatuka aritu zen publikoa puntuaketak entzuteko zain zegoela. Lehia girotik baino festatik gehiago zuen seinale. Sari banaketan, kasik bertsolari bakoitzarekin jarri zen zutik, ia erritual bihurtuz. Bertso gosez zirenek, asetu ederra hartu zuten, onetik gainera.

Gaiak

Txapelketa osoan zehar zoriondu dute bertsolariek gai jartzaile taldearen lana. Finalean era guztietako gaiak entzun ziren eta asko izan ziren egoera bakarrik jartzen zutenak, bertsolariak nahi zuen bidetik tira zezan. Puntuak jartzerakoan sumatu zen zer findua, "zu" erri-mako bat baino gehiago jarri baitzen —ez da erantzuteko errimarik maiteena—, eta jarritako azkenak, "honi erantzun eta / eser zaitez lasai" puntuak, ez zuen askorik aportatzen. Badirudi kartzelako gaia oso libre utziz gero, kasu honetan "aspaldiko partez, bi begiak busti zaizkizu", bertsolariek txapelketari kantatzera jotzen dutela, testuinguru hain indartsutik irtetea zaila izaki.

Distira batzuk

Kartzela: Bederatziko txikian bertsoa osatzeko hitza-gaia: Aulkia.

Andoni Egaña:

Atsedena hartzea
ez degu kalteko
eta hori lortzen da
bera tarteko
aulkia gauza ona da
bila joateko
nahiz aspaldian hemen
gu gauzkan menpeko
hainbat ikusteko
edo erosteko
Ikean bai lepo
desberdinak seko
baina ezetz txikirik
behiak jeizteko

Gaia: Urtebetetzea duzu gaur. Eguna aurrera doa, eta oraindik ez zaitu inork zoriondu.

Unai Iturriaga:

Badaukat familia bat
familia bat itzela
lagun koadrila bat ere
falta zait haien epela
prestatu dut telefono
gorritxo batekin gela
zigarro bat piztu eta
itxoingo diet horrela
baina denbora badoa
ta tristezia umela
negar egiteko gogoz
urtebetetze krudela
uste nun baten batentzat
garrantzitsua nintzela
neuk ere ez nien deitu
izorratu daitezela

Ez dut hotsik bat aditzen
ez telefono ez flauta
ez zorionak zuri ta
ezta Iturriaga aupa!
normala ere izan leike
nolakoa naizen pentsauta
lagunentzako sekula
ez naiz izan kriston mauka
euren kontura bizi naiz
egunero taupa-taupa
baten eta bestearen
nobia sarri dut hauta
akaso hargatik ez daude
zoriontzeko pretauta
baina gaur egun jendeak
errukirik ere ez dauka

Elgoibar blues

KARTOIZ PAPEREZTUTAKO LOKALEAN hartu gaituzte Arima Beltzako kideek. Asebeteta daude euren hirugarren diskoarekin, *Mundurako Ateak* (Gaztelupeko Hotsak), aspalditik bila ari ziren soinua lortu dutelako. Mungia-ko Lamiña estudioan grabatu zuten pasa den abuztuan diskoan, Natxo Liberty ekoizlearekin. Eta ez dira damu bertan eta Libertyrekin grabatzeko egindako hautuaz. “Ordurarte ez zuen grabatu bertan rock klasikoa edo blues-rocka egiten zuen talderik. Ordurarte grabatu zituen taldeak entzun genituen, soinuak konbentzitu gintuen baina bagenuen zalan-tza hori, ea lortuko zuen gure berezitasun hori agertzea. Bera asko saiatu zen, estiloan asko sartu zen eta emaitzarekin oso-oso gustura geratu gara”, diosku Jon Gurrutxaga abeslariak.

Jon Gurrutxaga ARGIAko kolaboratzaileak (ahotsa), Iñigo Araujok (baxua), Patxi Zabaletak (gitarra), Joseba Alonso Hippyk (harmonika) eta Elur Arrietak (bateria) osatzen dute taldea. Diskoa grabatzerakoan, Jon Gurrutxagak jo zuen bateria, baina zuzenekoetan Elur Arrieta arituko da bateria jole. Izan ere, bigarren diskoa plazaratu zutenetik, Gurrutxagak abeslari lanak egiten ditu baka-

Hirugarren diskoa plazaratu du Arima Beltza Elgoibarko taldeak: *Mundurako Ateak*. Bluesa jotzeko sortu zuten taldea 1995ean. Lehen diskotik euren musikak rockerantz egin du bidea, bluesa bazter utzi gabe alabaina. Taldekideek euren entsegu lokaleko ateak zabaldutik dizkigute.

KATIXA GARATE

Argazkiak:
Dani Blanco

rrik, zuzenekoak indartze aldera. Patxi Zabaleta gitarra jolea berria da taldean, Lander Trinidadek taldea utzi baitu eta beraz, bera izango da bigarren gitarra.

Bluesetik rockerantz, baina arima beltz

Bluesarekiko maitasunak eraman zituen Aitor Badiola eta Jon Gurrutxaga Arima Beltza sortzera. 1997an hasi zuen ibilbidea taldeak eta hiru disko plazaratu ditu: *Arima Beltza* (2000), *Blues sustraia* (2002) eta *Mundurako Ateak* (2005). Beste taldekideak rocketik eta heavytik zetozen eta blues eta rocka uztartu zituzten. Hirugarren diskoan hamaika kantu bildu dituzte, eta aurrekoetan baino gehiago hurbildu dira rockera eta hard rockera, bluesari muzin egin gabe.

Taldekide guztiak, ordea, ez datoz bat bilakaera horretaz hitz egitean. “Ni ez nago ados. Arima Beltza izatez berdina gara. Estudio desberdin batera sartu gara, produkzio gogorragoa egin dugu, eta jendeak pentsatzen du rockerako bilakaera eduki dugula, baina izatez gogortasun horregatik da”, adierazi du Aitor Badiolak. Iñigo Araujo eta Jon Gurrutxagaren ustetan, ordea, izan da bilakaerarik. Bilakaera nahiko argia da Araujoren

iritziz eta nabarmendu du, nahiz eta rock joera hori aurreko diskoetan hainbeste ez islatu, euren zuzenekoak oso rockeroak izan direla hasieratik. Gurrutxagak gehitu du azken diskoko produkzioa gogorragoa izateaz gain, abestiak egiteko eta borobiltzeko orduan rockeroagoak atera zaizkiela, riff indartsuekin eta lelo gogoraerazekin. Alabaina ados agertu dira taldekide guztiak Bluesak Arima Beltzaren sustraian jarraitzen duela esaterakoan.

Maitasunetik hasi eta Irakeraino

Ate baten aurrean ageri dira taldekideak CDaren azal zuri-beltzean, diskoaren *Mundurako Ateak* izenburua irudikatzen. Munduko, Elgoibarreko nahiz eguneroko kontuak darabiltza Arima Beltzak diskoko hamaika abestien letretan: Irakeko gerra, gurasoen etxea uzten duen eta bakarrik bizitzen jartzen den gaztea, makina erremintako langileak, euskararen biziraupena, maitasuna... Abesti batzuk batuan eta beste batzuk elgoibartarrez kantatzen dituzte. "Guk elgoibartarrez egiten dugu berba gure artean eta nahiz eta musika munduan ohitura egon batuaz kantatzeko, guri bietan irteten zaigu. *Gaueko Txanda* abestian makina erremintaz hitz egiten dugu, oso gai gertukoa da, oso elgoibartarra eta nik uste entzuleak gertutasun hori lortzeko hala behar zuela", aipatu du Gurrutxagak. Azken aldiaren geroz eta talde gehiagok kantatzen dutela euren euskalkian nabarmendu du Araujo baxu joleak eta honako arrazoiak argudiatu: "Batuan abesten duzunean ezberdin geratzen da, pixka bat artifizial. Zurea den gauza bat abesten zaude, baina zuk hitz egiten ez duzun era batean. Abestia entzutean ez duzu zure sentitzen".

Zuzeneko akustikoak ere bai

Dagoeneko hasiak dira diskoa zuzenekoetan aurkezten eta harrera beroa izan dutela esan digute. "Lehen lerroan zeuden entzuleek letrak zekizkiten Lasarten emandako kontzertuan. Nahiko bitxia da, orain dela gutxi atera dugu-eta diskoa. Eta ez zekiten irratian jartzen duten abestia, beste batzuk baizik", esan digu Araujok.

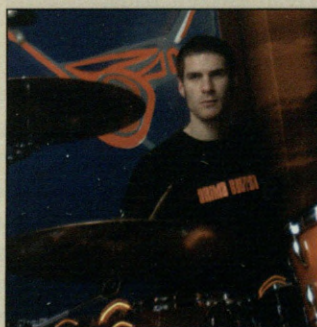
Kontzertu akustikoak ere emateko asmoa badute. Lehen froga Elgoibarko kultur etxean egin zuten eta pozik geratu ziren. Eszenatokia aproposa denean, esperientzia errepikatuko dute.

Azken boladan kexuak entzun dira

kontzertuetan jende gutxi biltzen delako. Araujoren hitzetan, "kontzertu asko jo ditugu, asko eta asko taberna zuloetan, lau katu zeudela eta ez dugu ezetzik esan sekula. Ez zaigu inporta izan gainera. Beti egon gara prest jotzeko. Gainera kontzertuak ematen leku piloa ezagutzen duzu". "Askotan jendea ez da agian gu ikustera etorri baina gelditu egin da, eta hori da garrantzitsua", gaineratu du Gurrutxagak. Badiolak jendea oso eroso dela nabarmendu du, kontzertua parean tokatzen ez bazaio, ez dela mugitzen.

Bluesak ba al du lekurik?

Bluesa zabalpen txikiko musika estiloa da Euskal Herrian. Blues kontzertu gutxi izaten da eta dauden gehienak blues eta jazz jaialdietan. Zizurkilen, Getxon, Bilboko Palladium aretoan eta Elorrioren egiten diren jaialdiak nabarmendu dizkigute Arima Beltzakoek eta horietan dutela aukera bluesaz gozatzeko, bai entzule gisa, bai musikari gisa, horietan kontzertua emateko parada izan baitute. Blues kontzertuak ematea ez da erraza, hori izan liteke blues talde gutxi egotearen beste arrazoi bat: "Jaialdietatik kanpo, urtean zehar kontzertu gutxi egoten da. Herriko jailetan, esaterako, zaila da blues kontzertu bat egotea". Arima beltza dutenek Elgoibarko taldearen kontzertuetako ateak, behintzat, zabalik dauzkate. ■

Ezpalak

KATIXA GARATE

Espai Catalunya Topalekua Donostian

EUSKAL HERRIAN bizi diren hainbat katalanek eta Kataluniarekin harreman estua duten hainbat euskaldunek Asociación Spai Catalunya Topalekua elkarte sortu dute. Donostiako Federico García Lorca pasealekuan dute egoitza eta euskaldunen eta katalanen topaleku izan dadin sortu dute. Tarragonan jaiotako Gorka Knörr da elkarte presidentea, Joxean Larrañaga *Urko* abeslaria presidenteordea eta Bartzelonan jaiotako eta Donostian bizi den Cristina Lage idazkari eta kudeatzailea. Toni Strubell kazetaria, Txiki Begiristain eta Jose Mari Bakero futbol jokalaria ohiak eta Josep Piera medikua dira elkartearen ehun bazkideetako batzuk. Lokala jatetxe kate baten jabe den Via Fora enpresak kudeatuko du. Egoitzak jatetxea eta taberna izango du eta horrez gain, ekitaldi eta bileretarako gelak. Makina bat ekitaldi iragarri dituzte: haurrentzako txokoa, 65 urtetik gorakoen gunea, kontzertuak, katalan eta euskara ikastaroak...

Testuliburuaren mailegutza egitasmoa dela-eta, editoreak kexu

TESTULIBURUAK DOAKO IZAN DAITEZEN, Eusko Jaurlaritzak mar-txan jarri nahi duen mailegutza sistema indarrean jartzen bada, sektorearentzat hondamena ekarriko duela adierazi dute Euskadiko Editoreen Elkarteak eta Euskal Editoreen Elkarteak. Doakotasunaren kontra ez daudela esan dute, bai ordea, mailegu-

Joxe Mari Carrerek hitzok izkiri-riatu zituen *Hikan*: «Premiazko antzerkia egiten dugu Euskal Herrian. (...) Inoiz baino antzoki publiko gehiago dago. Inoiz baino azpiegitura publiko gehiago. Horietara heltzeko garaian ordea, trabak askotan gaindiezina dira. Antzerki talde edo konpainia batek, antzezlan bat sortzearen zurrunbiloan sartuz gero, berak eta berak bakarrik egin beharko du apustua, askotan itsua, izan ere ez baitu jakingo hartutako lan hori ustezko publikoarengana eramateko aukerarik emango ote dioten».

Beatriz-D margolariak *Garari* esanak: «Nik ez dut inoiz ize-nik jartzen (koadroetan). Izen bat jartzen badut, itxiera bat

da, izena jartzen badut irakurketa ardatza emango dut automatikoki eta automatikoki ikusiko duzue nik ezarri dudana eta niretzat margolana zuek zarete (ikusleak), zuek ikusten duzuen, nire ustez, hori da interesgarria».

Joseba Zulaikak adierazpenok egin zizkion *Diario de Noticias de Álava*: «Gu gara euskal kulturaren ingelesezko atea, mundu globalera zabaldu ahal izateko euskal kulturari itzulpe-na egiten diogu guk (...) Gure merkatua Estatu Batuetan dago gehienbat. Baina Euskal Herriko Unibertsitatean ingele-sa sartzen den neurrian gure liburuak aitzindariak izan daitezkeela uste dut».

INIGO AZKONA

Vulpes taldeak diskoa plazaratu du, taldea desegin zenetik 22 urtera: *Me gusta ser* (Oihuka). Zalaparta dezente sortu zuen neska taldeak bi single soilik zituen argitaratuta orain artean. Taldekideek orain urte batzuk hildako Lupe bateria jotzailea omendu nahi izan dute.

Itxaro Bordak, Koldo Izagirrek, Karmele Jaiok eta beste hamabost idazlek kartze-lan dauden euskal presoei zuzendutako gutu-nak bildu ditu Txalaparta argitaletxeak *Adiskide maitea* liburuan. Gutun intimoak, fikziozkoak nahiz gogoetak papereratu dituzte idazleok.

Prudencio Irazabal artista arabarrak azken boladan egindako lanak bildu dituzte Gasteizko Artium museoan dagoen *Highlights* erakusketan. Urtarrilaren 15a bitartean ikus daitezke argia elementu nagusi duten margolanak.

Itxaso Díazek *Tr3inta* dokumentala errodatu du, Bilboko kultur sorkuntza aniztasuna islatze aldera. Hogeita hamar urteren bueltan dauden hogeita hamar artistari (Saioa Olmo artista, Ion Fiz moda diseinatzailea, MEM jaialdia, Las Fellini...) eginiko bi minutuko elkarriketak ageri dira dokumentalean.

L.J./ARGAZKI PRESS

Durangoko ajea pasatakoan

Aurreko urteetan baino jende gutxiago izan da aurten Durangoko Azokan eta horrenbestez aurreko urteetan baino disko, liburu eta bestelako produktu gutxiago saldu da. Baliteke bi zubi egokitu direlako izatea, baina baliteke bestelako arrazoiak egotea tarteko. Auskalo. Dena den, Azoka antolatzen duen Gerediaga elkarteak adierazi duenez, helburua bete dute: "Gure asmoa ez baita urtero errekor matematikoa gainditzea, euskal kulturaren erakustokia eta topalekua antolatzea baizik". Azokaren egunak ikerketa egiteko baliatu ditu Gerediagak, bisitarien profila eta ohiturak ezagutze aldera, baina oraindik ez ditu aurkeztu. Urtarrilean edo otsailean argitaletxe eta diskoetxeekin bilera egingo dute, hurrengo urteko Azoka hobeto antolatzeko. Indartzen segitzeko.

tza sistemaren kontra, argitaletxetik hasi eta salmenta punturik txikieneraino, kate osoari kalte egingo diola uste baitute. Editoreak kexu dira egitasmoa osatzeko ez direlako behar beste aintzat hartuak izan. Bi alternatiba proposatu dituzte editoreek: familiei laguntza zuzenak ematea eta liburuetan gastatutako dirua errenta aitorpenetik kentzea.

MEM jaialdia Bilbon

DIZIPLINA ANITZERKO Musica Ex Machina (MEM) nazioarteko jaialdiak ekitaldi andana antolatu ditu Bilbon, laugarren urtez. Abangoardiako musika, dantza, zinema eta bestelako adierazpenei egingo die leku hila-ren 30a bitartean, punk espirtua eta teknologia berriak uztartuta, antolatzaileek diotenez. Félix Fernández bideoartista galiziarraren eta Felipe Uribarri pintorearen lanak ikus ahal izango dira Pulimentos del Norte enpresan, Andrés Blasco Ramos Valentziako musikariak eta Annabelle Bonnery dantzari frantsesak kontzertuaren eta *performance*aren artean dagoen saioa eskainiko dute, soinu ikuskizuna eskainiko du Frantziako Gast Fall taldeak bost automobil erabilia...

Entzun! aldizkariak 10 urte.

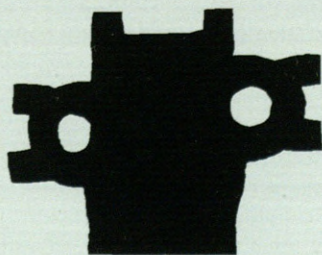
Musika talde eta bakarlariei egin-dako elkarrizketak, diskoen aipamenak, musika estiloei buruzko dosierrak, kontzertu kronikak, kontzertuen agenda... eskaintzen ditu bi hilabeteetan behin kalera-tzen den *Entzun!* euskarazko aldizkariak. Zailtasunak zailta-sun, hamar urteko bidea egin du eta sasoiko dago. Horren adibide da kalean den 46. zenbaki mamitsua. Iaz bezala, euskal taldeen bideokli-pen bilduma plazaratu du musika bihilabeteka-riak: *Euskal bideoklipen bilduma 2*. Besteak beste, Captain Nemo, Lor eta Motorsex taldeen lanak batu dituzte.

Haurrentzako musika.

Haurrei zuzendutako disko ugari argitaratu dira azken aldian. Hirusta diskoetxeak abesti tradizionalak biltzen dituen *Herri kanta tikiak* kale-ratu du. Elkarrek haurren loa laguntzeko *Lotarako kantak* bil-duma eta herri txikitako esko-len festarako apailatu duen *Gure mundu txikitik* lana plaza-ratu ditu. Mara-mara diskoetxe berriak *Nire gorputza* diskoa argitaratu du eta Ereinek *Urrezko giltza* disko-liburua. Eta gehiago ere badira.

Argitalpen honen edizioan lankide:

gizarte ekintza

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Gorbeia haizea

Gontzal Mendibil

KEINU

322 orrialde
19 euro

Gontzal Mendibil-en lehen nobela

Duela gutxi hil zaion aitari zuzendu zaio Gontzal Mendibil idatziduen *Gorbeia haizea* estreinako eleberrian. Narrazioan zehar, ordea, hiru belaunaldiren bizitzako pasadizioak azaltzen ditu: bere aitona, betirako joan berri zaion aitona eta Gontzal Mendibilena berarena ere, Zeanuri eta Gorbeia aldeko herrien eta herriarren bizipenekin batera. Barruko sentimenduak agertarazi nahi izan ditu zeanuritarrak lan honetan, aitari esateko gogoia izan bai, baina sekula esatea erabaki ez zuen gauza haiek guztiak. Eta horretarako, bizitza eta heriotza, denbora eta memoria, adiskidetasuna eta maitasuna, kultura eta politika, 1936ko Gerrak utzitako mina, aitite Adolfoen burutazioak eta beste ekarri ditu kontura, inoiz ahaztu nahi ez lituzkeen gertaerak. |

PENTSAERA BASATIA

Claude Lévi-Strauss

Pentsaera basatia

Claude Lévi-Strauss

GAIAK
414 orrialde

Lévi-Strauss totemismoaren atzean ezkututzen den logikaz

Claude Lévi-Strauss antropologia modernoaren sortzaile eta mugimendu estrukturalistaren aitzindaria izan zen. *Pentsaera basatia* lanean, pentsamendu greziarra sortu baino askoz lehenago existitu zen totemismoaren atzean ezkututzen den logika ikertzen du, eta mundu garatuaren maila berean jartzen. Antzinako gizarte haiek unibertsoa sistema holistikoa eta organikoa gisa ikusten zuten. Zientzia modernoak, ordea, beste maila estrategikoa batera zuzendutako sistema logikoa bat sortu zuen, eta antzinako mundu hura suntsitu egin zuen. Claude Lévi-Straussek aintzinako gizarte "hotz" eta agrafo haien logika ikertzen du batik bat *Pentsaera basatia*n, baina gaur egungo gizarte "beroek" sortutakoarekin alderatuta. |

Bi agendaz osatutako gazte nobela

Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioak eta Elea argitaletxeak elkarrekin kaleratu duten Fernando Morilloren liburu honek egitura bikoitza du, neska-mutil biren isileko agendaz osatua baitago. Gazteei zuzendutako lana da eta, jakina, gazteak dira protagonistak: Etxean istilu franko dituen neskatoa –Idoia–, huraxe zeharo liluratu duen 26 urteko morroi misterio-tsua –Jon Idoiarentzat/Jagoba Garirentzat–, eta azken honen lagun den marrazkilari gaztea. Hiruron arteko harreman korapilatsuan sentimenduak, gezurrak eta kontraesanak dira nagusi. Idoiak aspalditik zuen amaren etxetik alde egiteko nahia; etxea bilatu eta halaxe egingo zuen, bere neba txikiarengatik kezkatutik egongo ez balitz. Jon ezagutu eta bere biltegira eraman zuzenean, pozik zegoen neska, baina halako batean Jon desagertu egingo da. |

Idoia Gariren agenda

Fernando Morillo

IKASTOLEN
KONFEDERAZIOA/ ELEA

76 + 50 orrialde
12 euro

Etecé 15-17 urteko nerabeen bila

Bilboko Amasték kaleratzen duen *Etecé* aldizkariak bere azken zenbakian dio aldizkari berri bat egiteko jende bila dabilela. Baldintzak hauek dira: 15-17 urte arteko gazteak izatea; edo nerabe hauekin harreman asko izatea. Beraz, jakinaren gainean zaudete. Bestelakoan, beti bezala berri ugari dakartza: Love & Rockets, La Cúpula, Gomer eta bestek egindako komikien gainekoak; Madrilan ospatutako Cinemadiburuzkoak; hil arte Rolling Stones taldeko partaide izan zen Brian Jones musikariaren bizitzaren gainean egin duten filmaz diotena; Anariren *Zebra* diskoaz, The Decemberists taldearen *Picaresquez*, Makalaren *Hondartzan* CDaz eta beste albumez azaldu-takoa; Nafarroako Ertz taldeak eta Greziako Electrographek elkarrekin Artelekuren laguntzarekin sortutako egitasmoa... |

Etecé

Batzuen artean

AMASTÉ
COMUNICACIÓN
82 orrialde

Munduko hamar ipuin

Carmen Ibarlucea

Paredes

GATUZAIN

144 orrialde
10 euro

Norberaren eta besteen heziketarako lagungarri

Maien zibilizazioak utzitako ipuin batetik hasita, Tanzaniako lurraldeetan bizi den wagogo herriko kontakizuna, Beningo fon herrikoa, Txilen eta Argentinan kokaturik dauden maputxeena, hinduen istorio bat, islandiar jatorria duen beste bat, Nigerian eta Burkina Fason kontatzen diren ipuin bi eta Ozeania aldetik datorkigun Papua Ginea Berriako istorioa bildu ditu *Munduko hamar ipuin*. Norberaren eta besteen heziketarako lagungarri izenburuko liburuan Carmen Ibarlucea Paredesek, herri horien guztien filosofiaren hazia geuregana hurbiltzeko asmoz. Hala ere, haien ikuspuntu

sozial arkaikoak gaur egun guk ditugun beste balore batzuei eraso egiten dietenean, gureru egokitu ditu biltzaileak. **I**

Emakumearen begiradatik sortutako poemak

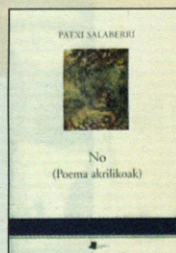
Androginoaren mitoaren itzalpean sorturiko poema liburua da Patxi Salaberri Muñoak izenpetzen duen *No* (*Poema akrikokoak*). Izan ere, egileak azpimarratzen duenez, poema hauek gizon bat dute artifizeko baina emakumea egilea, asko eta asko emakume baten begiradatik adieraziak izan direlako. Liburuan agertzen diren hogeita hamazazpi poemak, ezaugarri gisa, badute bitalismotik, eta baita nihilismo gorrienetik ere. Eta errealitate diskriminatzailea agertzen dute, itxaropenari zirrikiturik uztea ahaztu gabe. **I**

No

Patxi Salaberri

PAMIELA

78 orrialde / 12,60 euro

PAKO ARISTI

«Gizarte honek ekarri du denbora pasaraztea meritu bihurtzea»

Zer eskaintzen duzu *Note book*en?

Noizbait okurritu zitzaidan, nahi gabe, ea *Libreta horiko poemak* liburuarekin hasita, *Gauza txikien liburuarekin* jarraitu eta honekin amaitutako trilogia bat ez ote dudan egin. Aurrenekoan, gure bizitza azaldu nuen. *Gauza txikien liburuan*, dudarik gabe, nik bizitutakoak, pentsatutakoak, sufritutakoak... Eta *Note book*en, nire ustez, zuek da, gizartea; zuek, mundutarrok, nola zaudeten, nola ikusten zaituztedan nik.

Nola azalduko zenuke bere mamia?

Pare bat bereizgarriekin. Batetik, teknika aldetik inoiz egin ez nuen gauza berezi bat egin dut: neurri bat eta bera jartzea testu guztiei. Alegia, folio batean sartu behar zuen nik esan nahi nuen guztiak. Zergatik? Folioa, niretzat, gauza miresgarria izan delako beti, elur egin berria bezalakoa. Eta uste dudalako askotan pentsamenduari jarri behar zaiola neurria. Hau da, nirea, esan nahi dudanaren eta hitzek jartzen dutenaren artean dagoen aldea murrizteko ahalegina izan da. Gauzen funtsa atera eta soberakinak alde batera uzteko eginahala.

Eta bigarren bereizgarria?

Gizartean ematen ari diren aldaketekin-eta, oso lotuta egoten da literaturaren itxura eta mamia ere. Gizarte hau, azken urteotan ikuskizunaren gizarte bihurtu da nolabait, ekarri duelako denbora pasaraztea meritu bihurtzea. Alegia, hemen inportantea ez aspertzeko bihurtu da, denbora erraz pasatzea. Nire lan hau, literatura estilo horren aurkako aldarria ere bada pixka bat.

Pako Aristiren azken gogoetak eta fikzioa

Kazetari ikuspegia, fikzioa eta poesia erabili ditu Pako Aristik *Note book* deritzan bere azke-

neko gogoeta eta narrazioen bilduma osatzera. Neoliberalismo ekonomikoan murgildurik dagoen mundu honetan jaiotzetik hil arte gabiltzanon joan-etorria dute ardatz nagusi liburuan biltzen dituen hiru-ogeita hamabost piezek. Saioa, nobela, ipuinak, haur literatura eta poesia landu dituen Urrestillan sortutako egile honen aburuz, hiru mailako banaketa soziala, aberats, klase ertain eta langileena bitara murriztu da gaur egun, kontsumitzeko gai direnen eta ez direnen artean. Eta Pako Aristik irudipena du mundu honek ez duela konponbiderik izango dirua irabaztea ondo ikusten dugun bitartean, diru asko edukitzeak bizitzako ateak ixten dizkiolako daukanari, eta ez daukanari bizitzeko aukera guz-

Note book

Pako Aristi

EREIN

160 orrialde
15,01 euro

egileari galdezka

tiak galarazten dizkiolako. Beraz, aberastasunari mugarik jarri ezean, munduko miseriak mugagabe hazten jarraituko duela ondorioztatzen du, eta horregatik bakarrik nahiko luke azken lan honetan jarri dituen hitzak milioika aldiz fotokopiatuak izatea, dirua irabaztea ederra dela sinetsarazi digun publizitate astunaren muga guztiak gaindi ditzaten. **I**

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Asiako estatua	▼		* DEITURA	▼		Arraunean egiten du	▼		Ugatz	▼		Ibilgailua
	Himnoa			Andreak			Jausi			Errepikatuz gorotza			
		▶		▼			▼			▼			▼
	Gutziz haserratu	▶											
	Lehen bi bokalak												
Elkarlan	▼		Intsektu mota	▶	▼					Idi, hitz elkarketan	▶		
Epaile			* IZENA							Erne!			
▶		▼			Abesbatza	▶				▼		Oxigenoa	▶
					Mailu handia							Emakume izena	
Azkena eta lehena	▶		Garen hauek	▶	▼		Asiako estatua	▶					
Ipar EH-n, ohitura			Kontsonantea				Bokala						
▶			▼				▼		Emakume izena	▶			Zelai
									50				
Lotan	▶		Atzizkia	▶			Musika nota	▶	▼		Aluminioa	▶	▼
Ez txikiak, ez ertainak			Debaren kontso.ak				Potasioa				Iridioa		
▶			▼				▼		Letoniako hiriburua	▶	▼		
									500				
Anaiak	▶						Irauten du	▶	▼				

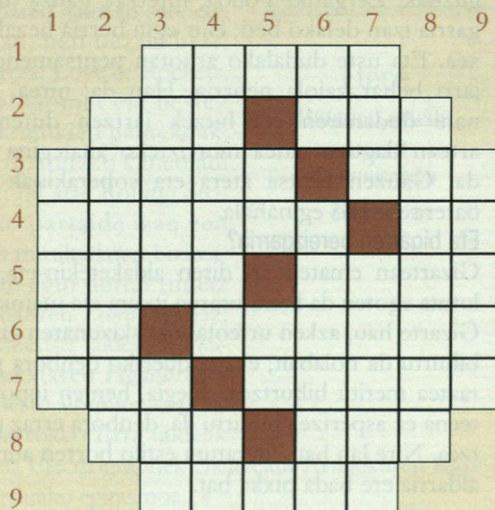
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Gizon izena. 2.- Bibliako pertsonaia. Euskal Herriko Unibertsitatea. 3.- Gizon izena. Nahastura trinko. 4.- Hegazti mota. Karearen kontsonanteak. 5.- Harrapa ezazu! Zaldiak gobernatzeko soka. 6.- Hamaika, zenbaki erromatarren arabera. Gazte. 7.- Sarrera nahiz irteera. Gibela. 8.- Ukapen. Euskal alderdi ohia. 9.- Diruzko zigorra.

GOITIK BEHERA

1.- Mukia. 2.- Jo. 3.- Ipar Euskal Herrian, korrokada. Eguzki. 4.- Nafarroako udalerria, Iguzkitzan. Osmioaren ikur kimikoa. 5.- Kontsonantea. Liraren kontsonanteak. Bizkaiko kostaldeko udalerria. Uranioaren ikur kimikoa. 6.- Egile atzizkia. Urte honetan. 7.- Oinarrizko Hezkuntza Orokorra. Handitua. 8.- Urkatzeko tresna. 9.- Intsektu mota, ezti emaila.

Hitz ezkutua

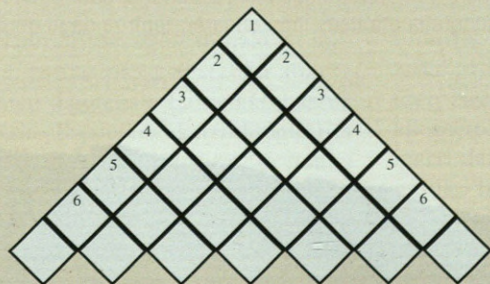
Aurki ezazu Afrikako herrialde baten izena kontuan izanik aurreneko zenbakiak hizki komunak kopurua adierazten duela eta bigarrenak beharreko lekuan agertzen direnena.

L	A	N	G	A	2	2
K	O	R	E	A	2	2
S	E	N	D	O	2	2
Z	O	R	R	I	1	1
A	Z	E	R	I	0	0

Piramidea

Sei hitzak, norabide bietan idatzi behar dira.

1. Lapurdiko kostaldeko herria.
2. Altxa, jaso.
3. Bizkaieraz, noski.
4. Ur-hesi.
5. Una, neka.
6. Bi, zenbaki erromatarren arabera.

Kike Amonarrizen umorea

Athletic

Aurtengo denboraldian nahikoa larri dabil Athletic, eta gero eta txiste gehiago ari dira sortzen egoera hau dela eta:

- Zergatik dute Athletic zale guztiek zikinduta hatz erakuslea?
- ???
- Egunkarietan sailkapena begiratzera-koan "ea zenbatgarren goazen?" galdetu eta goitik beheraino irristatu behar dutelako.

- Bilboko alkateak, autoei atzerako ispi-lua kentzeko agindua eman omen du.
- ???
- Atzetik inor ez datorrelako.

- Clementek jokalaria guztiak Baqueirara bidali omen ditu entrenatzera.
- ???
- "Jaitsiera" prestatzeko.

Soluzioak

Piramidea
1. Hendaa, 2. Enail, 3. Naki, 4. Dike, 5. Aki, 6. II.
Hitz ezkutua
KONGO
Hitz gurutzatuak
Ezker eskutia: 1. Pabla, 2. Job, EHU, 3. Mikel, Oric, 4. Eperna, Kt, 5. Tont, Uhal, 6. Uka, EIA, 9. Isma.
Goitik behera: 1. Mexa, 2. Jipotu, 3. Poket, Ekt, 4. Aberta, Os, 5. B, 12. Eia, U, 6. Ie, Aurren, 7. OHO, Hazia, 8. Urhabe, 9. Fidea.

U	A	R	I	D	K	B	A	E	N	
A	G	I	R	K	A	D	I	A	N	
A	L	A	L	E	B	L	O			
Z	I	L	A	M	A	T	O	S		
A	I	N	D	I	G	A	Z	A		
O	A	R	O	K	E	J	U	J		
I	T	A	O	A	R	A	A	A		
U	T	A	R	O	A	M	A			
A	I	K	E	S	E	R	E			
A	T	A	O							

Lumanonahi

HARPIDETZAK
© 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

haurventzako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
MARIJO DEOGRACIAS

Gernikatik Mundakara

Paduratik Mundakako olatu gainera

Sukarrietako pasabidea. Eskumara Txatxarramendiko uhartea dago, gaur egun Azti ozeanografia eta itsas ingurunearen zentroa dago bertan.

Padura bere zabaltasunean.

Okaren erreka hegala hartu (Gernikan *corte de la ría* legez ezagutzen dena) eta 4,5 kilometroko ibilbidea egingo dugu padura zabalera iritsi arte. Han, Muruetarantz jarraitu beharko dugu, trenbidea zeharkatuz gure bidea jarraitzeko. Mundakako ezkeraldeko olatua hartu nahi dugu eta 3 orduko ibilbidea egin ostean Mundakako talaia gainera Izaro ikusiko dugu, neguko haize-olatu artean.

Badira Busturialdean hainbat ibilbide, estuarioaz gozatzeko aukera ematen digutenak. Horietako batzuk aurreko Ihesietara ekarri ditugu. Eta erreka, baserri, padura eta itsaso inguru hori ondoen lotzen duen ibilbideetako bat proposatu nahi dizuet orain. Lagun bik eraman ninduen-iaz lehenengoz ibilbidea egitera: padura zabalera iritsi ginenean itsasgora zegoen eta Muruetako Teileria legez ezagutzen den tximiniak adierazten zuen uraren muga ezkerretik, eta Kanalak eskuinetik. Leku horrek ate erraldoi itxura dauka. Oka ibaiaren hegaletik doan bidexka zuhaitz bakar baten ondoan dagoen aulkian amaitzen da. Aurrera ezin da joan: padura zabalak ematen duen handitasunaz ohartzeko leku paregabea da ingurua eta merezi du bertan geldialditxo egiteak.

Gernikako erreka hegaletik

Goizeko zortzi eta erdietan abiatu gara Gernikako erreka hegaleko

bidetik. Sasoi batean ohikoagoak ziren ariketa fisikoa egiteko erabiltzen ziren tramankuluak ageri dira kilometro erdiro. Marrazki batzuetan igarri daiteke oraindik azal gorriko mutiko batek besoak nola mugitzen dituen edo burdinazko barran flexioak nola egin.

Gernikarrek asko erabiltzen duten bidexka da erreka hegalekoa. Oinezkoentzako bakarrik izatera umeak eta zaharrak berdin-berdin aritzen dira oinez batzuk eta korrika besteak. Entrenatzeko leku ere bada batzuentzako. Aldiz, zapa-tuan, goizeko ordu horretan goiztiar pare batekin baino ez gara gurutzatu. Fresko egiten du oraindik eta bizkor samar joatea erabaki dugu, lehenago berotzeko asmoz edo.

Urdaibaiko padura

Berrogeita hamar bat minutuan iritsi gara padurara. Ezkeraldeko bidezidor bat hartuko dugu erreka har-

tzen duen zabalera dela eta, berriz ere hegaleira iristeko.

Muruetan sartu gara jada. Muruetak ez dauka herrigunerik. Baserriz osatutako herria da. Zati baten, 5-10 minutuz, trenbide ertzetik ibili beharko gara. Apeadero zaharrera iritsitakoan, eskumara Teileria tximinia dugula, ezkerrean dagoen porlanezko aldapan gora egingo dugu. Maldatxo da baina oso laburra.

Berehala bidegurutzera iritsiko gara eta guk eskumalderantz doan bidea aukeratu dugu, Larrabera, Foruko Gaitako auzora daramana (3,5 kilometrora dago). Han, PR-BI 178 bidea hartuko dugu Landa auzoraino. Porlan bide nahiko zabala da eta berehala baserri artera iritsiko gara. Inguru lau-lauan hainbat dira orain dela gutxi eraikitako baserriak.

Landa auzoa

Landa auzoan gaude jada eta hemen ere bidegurutzearekin egingo dugu topo. Aukera badago eskuineko bide-

Goiko irudian, Madariaga dorrea. Antza, Bizkaiko jaun-andrearen egoitza zen Altamirako jauregia Erdi Aroko bigarren aldian. X. mendean Manso Lopezek eta Madariagako Gorritzek berreraiki zuten. XIX. mendearen hasieran erregepatronatua zegoen han. Horren aztarnarik ere geratzen da, errege bidea oso gertu baitago.

Erdiko irudian, Gernikan *corte de la ría* izenez ezagutzen den bidea. Eta eskuineko irudian, Laida hondartza, Sukarrietatik.

tik jarraitzeko, baina bide hori auke-ratuta inprobisazioari leku egin behar-rean aurkituko gara Busturiko San Kristobal auzora iritsi arte, hortaz, guk ezkerrera egin dugu: errazenera. Gernikatik Bermeora doan errepide nagusia zeharkatuko dugu, Murueta-ko ontziolatik 100 bat metrora eta bide gorriari jarraituz Busturiko San Kristobal auzora iritsiko gara. Jada goizeko hamarrak jo dizkigute, ia-ia.

Busturiko errege bidea

Busturiko Merinaldeko elizatea Busturiko Axpe legez ere ezagutzen da. Gure ibilbidea ere igarotzen da Axpe auzotik. Baina hori baino lehen, San Kristobalera iritsita, zaharren egoitza ostetik doan bidea jarraitu beharko dugu. Erraza izango zaigu etxea aurkitzea, more kolore biziz margoturik dago eta. Bere ostetik berriz ere Urdaibaiko itsasadarrek eskaintzen digun paisaiatz gozatzeko aukera dugu. Eskumara geratuko zaigu Urkitxepeko Padura deitzen dena, hegazti zale askoren begirtokia.

Gure hurrengo erreferentzia puntua Madariaga dorrea izango da. Bide horretan ezkerrera "Kanterue-ne ikusteder Erriene" dioen kartela ikusiko dugu. Bide hau hartu daiteke Madariaga dorrearen ondoko eraikina arte joateko. Zaharberritzen ari dira gaur egun jauregitzarra.

Gurea ez da kanteruenerantz jotzea. Errege bidera iristea dugu

hurrengo helburu, hori dela eta, Busturiko San Kristobal auzotik dakar-gun bideari jarraituko diogu. Berehala, oraintsu konpondu duten bide zatia igaroko dugu. Eguzki xaflekin dabilen kaleko argiteria jarri dute bide zati horretan; inguruan laster batean urbanizazioaren bat egitekotan direla dirudi. Bertan, eguzki-xafaren modernitatea eta antzinako aztarnak bat egiten dute: Errege bidearekin topo egin dugu. Orain dela urte batzuk errekupeatu zuten eta orduan moduan mahatsondoz estali-ko da bide gaina, sasoiak denean.

Bide seinaleei kasu eginez, Bermeora doan GR-98-38 bidea hartuko dugu (Bermeora 2 ordu daudela dio). Aukeratutako bideak Axpe auzora garamatza (Busturia). Nahasteko arriskua dago inguru honetan, baserri bide dezente daudelako han eta hemen. Ez galtzeko, trenbideari jarraitu behar diogula jakitea da arrastoa. Bide osoan itsasadarrari jarraituz doan Euskotrenen trenbideari jarraitu behar diogu eta baserri bide honek ere gauza bera egiten du; trenbidea gurutzatuko dugu eta Sukarrietara bidea hartuko dugu. Hurrengo erreferentzia San Antonio hondartza izango dugu.

Itsasora iritsita

Hondargune biribil-biribila da San Antoniokoa. San Antonio ermitatik oso gertu dago Sukarrietako hondar-

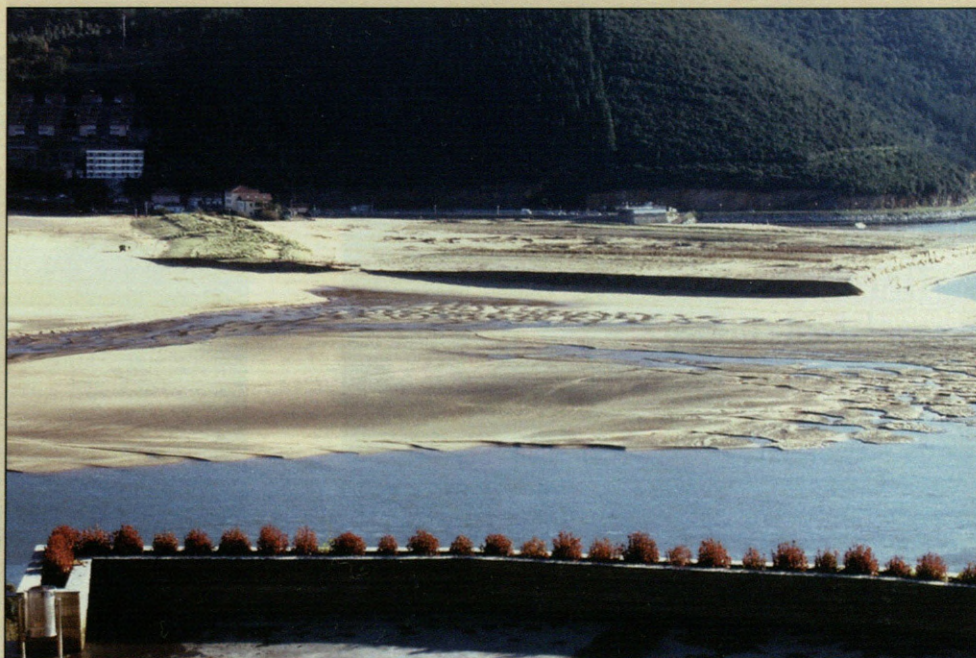
tza hau eta hantxe dago baita ere umeentzako kolonia. Gaur egun BBK-k kudeatzen duen eraikina itzela da eta inguru zoragarrian egoteaz gain, zelai zabala eta ganaduarentzako gunea ere badauka. Urte osoan dago zabalik; handik igarotzean umeen jolas oihuak entzun ditugu. Hortaz, kolonietarako eraikinaren albotik doan bidea dugu jarraitu beharrekoa. Orain trenbidea gure ezkerrera dugu zatitxo batean, baina berehala gure azpitik igaroko da eta eskumara jarriko zaigu. Itsasbegiko estaziora iritsi gara eta handik ateratzen den bidezidorrak La Marisma parkeko bidegorrira eramango gaitu eta handik trenbidea gurutzatu beharko dugu Toña hondartza parean.

Jada iritsi gara itsasora; padura atzean laga dugu eta aurrez aurre Ibarangeluko Laida hondartza daukagu. Itsasbehera dagoenean oinez beste aldera igaro daitekeela dirudi. Bada tarte honetan hormaren kontra doan egurrezko pasabide eder bat. Berau erabiliko dugu berriz ere trenbidera iristeko eta trenbidea ezkerrera eta itsasora eskumara dugu Sukarrietako azkeneko auzora iritsiko gara.

Sabinoren hilobia

Trenbidepetik igaroko gara tunel txiki batean barrena eta Sukarrietako hilerri paretik igaroko gara. Azaroaren 25ero hantxe gogoratzen du oha-

rrak Sabino Arana Goiri Sukarrietan hil zela 1903an. Badirudi hilerriko giltza Sukarrietako plazako taberna zaharrean dagoela, gura duenak eskatzeko. Ez geneukan horretarako asmorik, hortaz, hilerriari buelta eman eta beherantz doan porlanezko bidezidorra hartu beharko dugu hemen.

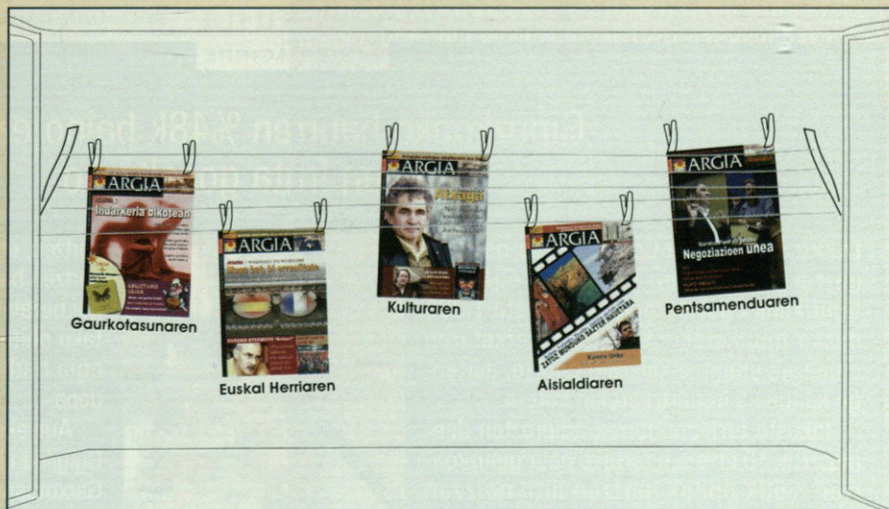
Errepidearen beheko aldetik doa gure bidexka eta berehala Mundakako kanpinera iritsiko gara. Kanpina barrutik zeharkatzen du bide honek eta Portuondoko begiratokira iritsiko gara malda txikiaren ostean. Begiratoki honek Urdaibaiko itsasadarren ikuspegi paregabea eskaintzen digu: Laidako hondartzara aurrez aurre bere handitasun osoz eta Izaroko irla ezkerrean, bakarrik bezain ikusgarri.

Jada ez zaigu askorik gertatzen. Mundakara jaistea baino ez. Errepide bazterretik doa gure bidearen azkeneko zatia eta Mundakako hondartzara garamatza. Herriko Santa Maria elizak gidatuko gaitu, hara iritsi gura dugulako talaiaira.

Goizeko 11ak puntuan iritsi gara Mundakako talaiaira. Baina ez gara lehenengoak. Jada ari dira dozena bat surflari Mundakako ezkerreko olatua bere horretan dagoen probatzen. Hodi itxurako olatu erraldoiak

daude gaur Mundakan eta surflari batzuk uretan eta beste batzuk talaia ondoko parkean dabilta, neurtzen, ikusten, igartzen ia behingoz itzuli den ezkerreko olatu famatua. Gaur behintzat horrela dirudi, itsasoa

indartsu dago eta haizea ere badabil. Uhinen aparrak lorratz ederra uzten du eta tarteka aurpegian ere sumatzen da kresala. Hiru orduko ibilbideak merezi zuen bai, horrelako ikuskizunaz gozatzeko. ■

erakusleihoa

ARGIA

Egin zaitez harpidedun:

943 371 545

harpide@argia.com

www.argia.com

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

EKONOMIA

Berotegi-efektua eta hegazti-gripea

URTEAN ZEHAR ARTIKULU mordoxka idazten dugu ingurumenari buruz: ozono-zuloa, berotegi-efektua, Poloen urtzea eta abar. Aurten lehen aldiz idatzi dugu hegazti-gripeari buruz eta hitz eman genuen urtea amaitu baino lehen datu gehiago emango genituela.

Dena den harrigarria izan daiteke ingurumeneko gaia eta osasunari buruzkoa elkarrekin aztertzea eta are harrigarriagoa oraindik "Ekonomia" izenburupean kokatzea guztia.

Orain hogeit hamar urte idatzi genuen lehen aldiz ozono-zuloiari buruz eta orduz geroztik makina bat elkarriketa izan ditugu gai horretaz eta antzekoez. Hogeit hamar urte igaro

ondoren, ezin uka arazo ekologiko garrantzizkoen atarian gaudenik, baina sakon sakonean arazo ekonomiko baten aurrean gaude; ekonomiak eragin baitzuen hainbat gasen superproduktzioa eta ekonomiak oztopatzen baitu soluzioen bilaketa.

Hegazti-gripean antzeko faktoreak detektatu ditugu. Aipatu gripea ez da berria, baina hegaztien hazkunde azkarrerako erabiltzen diren elementu kimikoekin gripeak gizakia-rengana igarotzeko bidea egin du. Egoera larria izan daiteke, baina egun ez da larria. Larriena hegazti eta txertoen alorrean azaleratutako ekonomia da, hau izango baita edozein soluziorako oztipoa edo bidea.

Ingurumenarekin bezala hegaztiekin gertatuko dena ezin asmatu, baina bitartean autodefentsa antolatu dezakegu. Gizabanakoak kontzientzia ekologikoa izugarri haztea lortu da azken bi hamarkadetan eta

Osasuna

JABIER AGIRRE

Gipuzkoako haurren %48k baino ez du hartzen fruta gosaltzeko

IAZKO ikasturtean Gosari kardio-osasungarria ekimenaren V. edizioa egin zen Gipuzkoako gaztetxoaren artean, eta 1.300 neska-mutikorekin egindako ikerketaren emaitzak oraintxe kaleratu dituzte, aurten go kanpaina iragartzearekin batera.

Inkesta erraldi horrek adierazten duenez, 7tik 10 urtera bitarteko haur gipuzkoarren %58k opilak hartzen ditu noizean behin euren gosarian, eta portzentaje hori %66ra igotzen da, 11-13 urteko gaztetxoaren artean. Opil horiek industrialak dira, noski.

Ogia hartzen da 7-10 urteko umeen gosarian %63an, eta %74 kasutan, berriz, 11-13 urte bitarteko neska-mutikoetan. Esnea eta kakaoa dira 7 urtetik 13 urtera bitarteko gaztetxoaren gosarian ia beti presente dauden osagaiak: gosarien %97,3an esnea eta gosarien %90,6an kakaoa. Adin-tarte berean, jogurtak datoz ondoren, %68k hartzen baititu.

Fruta, aitzitik, umeen %48,6ren gosarian baino ez da

hartzen, eta horren aurretik dago olioia, %58k hartzen baitute olioia euren gosarietako osagai bezala —beste lurralderen batetik ekarritako ohitura, ez bairrik gabe, baina inkestek egia badiote gure artean dezente erroten dena—.

Aurreko urteetan bezala, Euskal Herriko Oigileen Federazioak eta Bihotz Bizi izeneko Gaixotasun Kardiobaskularren Prebentziarako Elkarteak jarri dute martxan aurten ere Gipuzkoako eskola-umeentzako Gosari Kardio-osasungarriaren Kanpaina. Zer da gosari kardio-osasungarria? Esnekiak, fruta eta zerealak batera kontsumituz, egun osoko

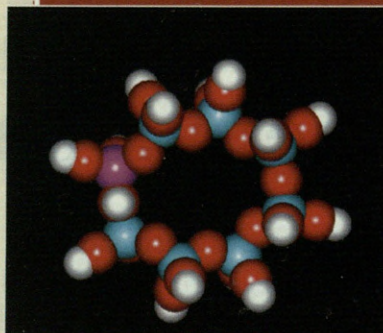
kaloria-kopuruaren %15 bere gain hartuko duen otordu gutxi garrantzitsua, eta ez kasu askotan gertatu ohi den bezala, korrika eta presaka, ia itsumustuan, hartzen den kafesne edo esne txokolatedun katilukada. Ondo dago eskola-umeetan ohitura osasungarriak ereitea, baina gurasook ez badiogu seme-alabei irakaspen praktikorik ematen, jai dugu!

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Zeolitak

ZEOLITAK, grekoko "zeo" irekin eta "litos" harria, mineral bereziak dira. Era askotakoak daude baina denen ezaugarri nabarmenena hutsunez beteriko armazoi tankerako egitura izatea da. Batik bat aluminioa, silizioa, oxigenoa, hidrogenoa

eta zenbait ur molekulaz osaturiko egiturak alegia. Belaki antzeko hutsunezko egitura honek zeolitak haien gisako lanetara bideratzea ekarri du: iragazki, likido xurgatzaile eta emaille...

Batean eta bestean toki ugaritan ari da zeoliten ustiapena ikertzen, tartean Argentinako La Platako Unibertsitatean, non nekazaritzara ekar ditzakeen onurak topatzen saio mordoa egiten ari diren. Agronomoak, geologoak eta kimikariak elkarrekin ari dira, etorkizunean txanpon iturri oparoa izan daitekeelakoaren itxaropenarekin.

Oraingo bi bide jorratzen ari dira: ura eta ongarriak aurrezte. Lurrak bere egitura fisikoa eta kimikoa medio, urari eta elikagaiei eusteko gaitasun jakin bat du. Gaitasun hori gainditzeko adinako ura eta elikagaiek gehitzen bazaizkio lurrrari, ezin eutsiko ditu bere baitan, ur eta jaki erreuxak alde egin eta landarearentzako alfer alferrik galduz. Landareak elikatzen diren lurrean zeolita nahasten badugu lur horretan hutsune gehiago izango da eta ur molekulak eta nitrogenoa, karea, magnesioa eta tankerako landareen jakiak bertan eutsiko dira. Aurkikuntza zientifiko handien eran hau ere umekeria txepel bat dirudien hutsunearen erabilera honetatik dator.

Landareen lurra urez edo ongarriaz aberasten dugunean, lorontzia bezala soroa, tartean zeolita izaki, landareek luzaroago izango dituzte eskuera biak, lurra eta landareek behar ahala askatuko baititu. Errusian eta Kuban zeolita naturalak badarabiltzate, Europa aberatsean sintesi kimikoz sortzen dira, zailago eta garestiago, bere gisako lana egiten duten ordezkioak. Gu bai txoro! Txina, Kuba, Japonia, Bulgaria, AEB, Errusia, Hungaria, Hegoafrika eta Italia dira zeolita ekoizle nagusiak.

Animaliengandik gizakiarengana gero eta gaixotasun gehiago igarotzeko arriskua dago, baina mende honen amaieran agian oso kontrolatuta izango ditugu gaixotasun-bide horiek.

horren eraginez hurrengo hamarkadetan ekonomian eragina izango duelakoan gaude, hau da, gizakiaren ohitura-aldaketek ekonomiaren aldaketa eragin dezakete eta berrogeita hamar-chun urtera egun baino kalte txikiagoa egingo diogu ingurumenari. Baina bidean hainbat espezie eta hainbat ekosistema galduko dira, itsasertz desagertuko dira eta sarraski naturalen ondorioz milioika pertsona hilko da.

Hegazti-gripearekin antzeko prozesua gertatuko delakoan gaude. Hobe esanda, animalien-gandik gizakiarengana, orohar, gero eta gaixotasun gehiago igarotzeko arriskua dago, baina mende honen amaieran agian oso kontrolatuta izango ditugu gaixotasun-bide horiek; bidean milioika pertsona eta animalia hilko dira gaixotasunak medio. Gai honetan ere, gure autodefentsa antola dezakegu eta hori animalia hurbilekoen kontsumotik dator eta hobe, gure lagun batek zioen bezala, animaliak zenbat eta luzaroago bizi, eta ez jaio eta handik hilabete batzuetara hiltegiara eramanda hainbat medizina eta hormonekin gizendu eta hazi ondoren.

Beraz, irakurle, inoiz baino gehiago gizakiaren barruko sena erabili behar dugu. Dena den, seguru datorren urtea ere oparoa izango dela artikulu honetan aipatu ditugun berriei dagokienez.

Urte berri on. I

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Jose Mari Elosua

«Berme prozesalen bortxaketa nabarmenak ematen ari dira»

Zumaia, 1956. Egia abokatu kolektiboko kidea. Euskal preso politikoen abokatu defentsari ezaguna. 18/98 auziaren epaiketan ari den 11 abokatuetakoa bat da. Epaiketako fiskalak 991 urteko espetxe zigorra eskatu du 59 euskal herritarrentzako. Gure solaskidearen hitzetan, makro-prozesu honek eskatzen duen denbora neurrigabea da. Zorionez, jende askoren lanari esker, prozesua eta epaiketa aurrera ateratzen ari dira.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

18/98 auzia euskal herritarrek inoiz epaitu dituen prozesu handiena da. Haika-Segiren prozesua ezagutu dugu berriki, eta duela 35 urte Burgosko prozesu historikoa ezagutu genuen. Alabaina, 18/98 auzia –Segiren auziaren ezaugarri antzeko batzuk dituen– ezin da inola ere Burgosko prozesuarekin alderatu. Epaiketa hartan akusatuak ETAko militante gisa ekintza armatu batean parte izana leporatzen zitzaizkien eta horregatik izan ziren epaituak. Oraingoan aldiz, ez da ekintza armatu edo egite kriminal bat epaitzen, ideologia abertzale independentistarekin identifikatzen dituzten hainbat mugimendu sozial eta politikoa baizik. Horregatik berarengatik ETArekin lotzen dituztenak: “Bi auziak zeharo ezberdinak dira. Alabaina, Burgosko epaiketa herri honen historian inflexio puntua izan zen, eta hau ere halaxe izatea gustatuko litzaidake”, adierazi digu Jose Mari Elosua abokatuak.

Epaietako fiskala –Haika-Segiren auziko– Enrique Molina da. Sumarioaren instrukzioan Baltasar Garzonekin lankidetzan aritutakoa hasieratik. Epaiketa Espainiako Auzitegi Nazionalaren Madrilgo Casa del Campo areto berezian burutzen ari da iragan azaroaz geroztik.

Zazpi urte pasa behar izan zuten epaiketari hasi orduko, eta epaiketa gutxieneko

oinarririk gabe hasi zen. Lagunduko al diguzu auzi honen historia ulertzen eta kokatzen, mesedez.

Sumarioaren lehen agerpena 1998ko maiatz aldean izan zen, orduan egin zen lehen operatibo poliziala. Ikerketa askoz lehenago hasi zen ordea, diligentziak 1997koak baitira. Datu hori operatiboaren berri izatean baieztatu genuen-eta. Sumarioaren oinarria ordea, beste diligentzia batzuetan oinarrituta dago: 75/89 sumarioan. Beraz esan daiteke formalki ere ikerketa 1989an hasi zela. Diligentzia hauek (75/89) Garzonek “almazen” bat dira. Garzonek, iraganean, ETArekin inguruko informazioa pilatzea interesgarria iruditu zitzaion, une klabeetan operatibo polizialak abiatu ahal izateko. 18/98 sumarioaren abiapuntua interbentzio telefoniko batzuetan datza. Telefono interbentzio horiek lehen aipaturiko 75/89 diligentzietan erabaki ziren. Beraz, hauek ez badira eransten 18/98 sumarioaren ezin daiteke ezagutu interbentzioen legalitatea: ondo edo gaizki eginak zeuden, legea errespetatuz edo bortxatuz eginak ziren, eta abar. Hori jakitea behar-beharrezkoa da, gaizki eginak baleude 18/98 prozesu guztia baliogabe gera daitekeelako. Diligentzia horien garrantzia kontuan hartuta, ikerketan zehar defentsak hainbat aldiz eskatua zuen 75/89 diligentziak 18/98

sumarioa eranstea. Erantzuna ezetza izan da. Defentsak, epaiketarako ere, diligentzia horiek sumarioari eranstea eskatu du. Baietza jaso dugu, baina ia bi hilabete pasa arren epaiketa hasi zenetik ez dira erantsi.

Frogak eta ikerkuntzaren diligentziak erantsiko diren esperantzarik ba al duzue?

Bai, lehen aipaturiko diligentzia horiek eta defentsak eskatu dituen hainbat frogak dokumental ziur asko iritsiko dira, baina berandu erantsiko dira. Eta horiek defentsa eskubideak bermatu ahal izateko derrigorrezkoak dira. Epaiketa hasten denean, frogak guztiak tribunalararen eta parte-hartzaile guztien esku egotea ezinbestekoa da. Adibidez, nire defendatutako bati jatorriz ETArekin den dokumentu bat erabili izana leporatzen bazaio, nik akusatuaren galdeketa dokumentu behar dut derrigorrez. Akusatuak ematen dizkidan erantzunek baldintzatuko baitute itaunketa guztia. Hori ukatu egin zaigu. Dokumentu horiek gabe egin daitekeen galdeketa guztiz ezberdina da, galdeketa murriztua da. Epaietako dokumentuak ez direla beharrezkoak erantzun digute: “Jarrai ezazue galdeketaekin eta dokumentuak edo dena delako frogak sumarioari eransten zaizkionean ikusiko dugu zer gertatzen den”, dioskute. Babes falta nabarmena da.

Zein hitzez barnebilduko zenuke auzi edota epaiketa honen tesia?

Epaiketan Garzonen tesiak eragin du. Epaille honek, sumarioa abiatu aurretik, tesia publiko egin zuen liburu entzute-tsu baten hitzaurrean. Epaiketa eta ikerketa hasi orduko honela kaleratu da bere tesia: "ETA fenomeno konplexua da, ez dira bakarrik komando armatuak. Alderdi politikoak eta masa mugimenduak dira, ETA populazio erreferentea da... Hartara, poliziaren norabide baka-rreko interpretazio partziala eginez, Garzonek ETAREN historia partzial eta subjektibo bat egin du -errealitatearekin bat ez datorrena- eta interpretazio horretaz baliatuz -berari iruditzen zaion modura- sumarioa antolatu. ETA, erakunde armatua izateaz gain, fenomenologia soziala dela dio. Norabide horretan, ETAREkin baino ETAREN postulatu eta helburuekin utsez bat datozen herri erakunde eta elkarte akusatu hauek -hainbat politikarik ETAREN entornotzat jotzen zutenak- orain ETA bera direla dio.

18/98 auzia Garzonen gehiegikeria baten ondorioa dela zabaldu da han-hemenka. Besterik ez?

Hori baino gehiago da, jakina. Faktore asko elkarganatu dira: bat, Garzonen gehiegikeria, protagonismoa eta handinahikeria agerikoa izan da prozesuan nahiz hedabideetan. Bi, "fenomenologia terrorista" zigortzen duen legedia berezia da eta legedi horren interpretazio zabal baten bidez -"ez-legezko" interpretazio zabala- jokabide terrorista tipikoak ez direnak integratzeko aukera ematen du. Hiru, interpretazio hori egiten ari diren Auzitegiak, gainera, Auzitegi bereziak dira, instrumentalizazio poli-

"Ez Auzitegi Nazionala bakarrik, baizik eta Bote-re Judizialaren Kontseilua, Auzitegi Gorena eta Auzitegi Konstituzionala PPK Aznarren garaian jarritako 'pieza' edo eragile erabakigarriez osatuta daude".

tikorako auzitegirik egokienak. Lau, hori horrela izanik, testuinguru politiko zehatz batean abiatzen dira operati-boak -PP Espainiako Gobernuan zela- "mugarik gabeko borroka antite-rrorista" gauzatzeko ideiak babes poli-tiko izugarria zegoen testuinguruan... Faktore hauek guztiak, eta ziur aski beste batzuk baliatu dituzte prozesua aurrera eramateko.

Nola baloratzen duzu epaimahaiaren orain arteko lana?

Epaimahaia oso gaizki eramaten ari da epaiketa. Berau osatzen duten hiru magistratuetatik -Angela Murillo, Martinez de Salinas eta Nicolas Poveda- lehen biak dezente samar ezagutzen ditugu. Murillo eta Martinez de Salinas aspaldikoak dira Auzitegi Nazionalan. Poveda berria da, hilabete batzuk bes-terik ez daramatza, baina, itxura batez, bera da epaiketaren eredia ezartzen ari den magistratua. Presidente Angela Murillo anderea da, alabaina Poveda da etengabe keinuka ari dena, oharrak pasatzen... Uste osoa daukagu bera dela epaiketaren nondik norakoak bideratzen dituen. Gainera, Poveda zuzenbide prozesal nahiz penalean hasiberria da, eta abokatuok ez dugu epaile jantzizat jotzen. Tira, beste biak ere ez ditugu ondo jantzizat jotzen eremu honetan aritzeko. Halaber, Angela ez da orain arte ezagutu dugun epaile bera. Auzitegi Nazionalan izan ditugun harremanetan ez da epaiketa honetan agertzen ari den bezain auto-ritarioa, atseginagoa baizik, nahiz epaietan bere gogortasuna agerian utzi duen. Epaitegiaren ere formak gorde-tzen badaki eta harrituta gaude bere jokaeraz. Baliteke presionatua izatea bere ahalmen eskasarengatik, zuzenbi-de prozesala ez baitu ondo menpera-tzen.

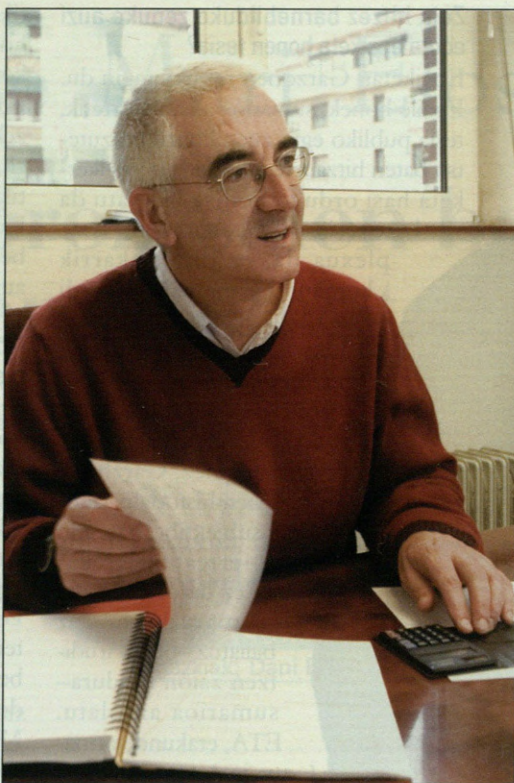
Beste arlo batera etorritz. Zer iritzi duzu epaiketari begiraleak egiten ari zaizkion jarraipenez?

Zoritxarrez begiraleen presentzia oso murrizta da, nik neuk arlo horretan egiten ari denaz dezepzio pixka bat badaukat. Nire konbikzioa da berme prozesalen bortxaketa oso nabarmenak ematen ari direla. Hori guztia adi-tzera emateko pertsona inpartzialak falta direla iruditzen zait. Epaiketan parte hartzen ari garen edonor bortxa-

ketak salatzen baditugu, gure sinesgarritasuna zalantzan jar daiteke. Horregatik prozesua kanpotik ikusiko dutenen presentzia derrigorrezkoa da. Ziur gaude edozein begiralek arrazoi emango digula. Nolanahi ere, epaiketa hasi zenean elkargo katalan bateko ordezkariak egon ziren. Elkargo hori Europako elkarte batean federatuta dago eta talde horren ordezkatzailak baziren, baita Madrilgo ALAkoak ere (Abokatu Libreen Elkargoa). Hurrengo sesioetan begirale gehiago ere egon da. Hala ere, begirale gehiago behar dugu eta arlo hori lantzen ari gara uneon. Duela egun batzuk Eusko Jaurlaritzan egon ginen, begiraleen presentzia ezinbestekoa dela esatera bertaratu ginen. Lan bera egiten ari gara nazioarteko hainbat forotan: Alemanian, Bruselan... Baina oso zaila da inor ekartzea. Guk geure kasa begirale kualifikatu horiek ekartzea, bidaia eta estantzia ordaintzea oso garestia da. Eusko Jaurlaritzak berak finantzatzeko balitu, etor litezke. Hori da Eusko Jaurlaritzari eskatu dioguna. Oraingoz ez dugu erantzun baikorrik jaso.

Argudio juridikorik ezean, epaia aldagai politikoen eraginpean egon daitekeela esaten da. Nola eragin dezake PSOEn Gobernuak erabakian? Auzitegi Nazionalak eragin ahal dezake auziaren bilakaeran?

Bai, noski. Bide organikoak badira hori horrela izateko. Estatuak fiskalaren jarreraren eragin dezake, fiskalaren jarraera erabakitzailea da, baina ez guztiz erabakigarria. Fiskaltza organo hierarkikoa da, behekoak goikoari obediencia zor dio eta fiskaltzaren gorenean dagoen fiskal burua Gobernuak izendatua dagoenez, Gobernuak jardunbidea bideratzeko agindu diezaioke. Honek aukera legala dauka Gobernuaren agindua betearazteko. Baina, uneon, ez Auzitegi Nazionala bakarrik, baizik eta Botere Judizialaren Kontseilua, Auzitegi Gorena eta Auzitegi Konstituzionala PPk Aznarren garaian jarritako "pieza" edo eragile erabakigarriez osatuta daude. Uneon, horiek guztiak "eragile" berebizikoak dira ebazpena emateko orduan. Egoera hau kontuan izanik borondate politi-

"Bake prozesuak aurrera egiten badu eta pauso kualitatiboak ematen badira, eragin baikorra izango du sumario honen norabidean".

koa ez da nahikoa prozesuaren bukaera nolakoa izango den baldintzatzeko.

Orduan, zerbait aldatu al da PSOE Espainiako Gobernuan egonda edo ezer gutxi?

Prozesu honetan zehar eta orain arte behintzat, ez da Espainiako Gobernuaren jarreraren aldaketarik nabarmendu. Fiskaltzak PPren Gobernu garaian

"Eusko Jaurlaritzak finantzatzeko balitu, begiraleak etor litezke. Hori da Eusko Jaurlaritzari eskatu dioguna. Oraingoz ez dugu erantzun baikorrik jaso"

zuen jarrera berari eusten dio. Jarrera aldaketarik balego ordea, ezin ahaztu, esan bezala, botere judiziala PPren garaiko "pieza" garrantzizkoek osatua dagoela eta botere honek orain arte erakutsitako jarrera PSOEn boron-

date politikoari, itxuraz behintzat, muzin egiten diola. Adierazgarri izan daiteke Arnaldo Otegiaren aurka egiteko botere judizialak agertu duen grina. Gobernuaren edozein borondate mota erabat zapuztu dezake organo judizialak.

18/98 auziak balizko bake eta normalizazio prozesuan eragin dezake, edo aitzitik, epaiak prozesuan?

Bake prozesuak aurrera egiten badu eta pauso kualitatiboak ematen badira, ez dut zalantzarik, eragin baikorra izango du sumario honen norabidean. Alderantziz, sumario hau ondo edo gaizki bukatzeak ez du eraginik izango ezker abertzaleak bake prozesuarekiko duen jarrerari. Ezker abertzaleak bere jomugak beste puntu batzuetan jarriak dituela esango nuke, eta erabakiak ez duela eragingo. Edozein baldintzatan ezker abertzaleak bakearen aldeko apustuari eutsiko dio. Baina hori nire ikuspuntua besterik ez da.

Auzitegi Gorenak Segi "erakunde ez terroristatzat" jo izanari ezarritako helegitea ebatzi behar du oraindik ere. Erabakiak eragingo ote du epaiketa honen erabakian?

Erabakigarria izan daiteke Segiren prozesuan nahiz honetan. Izan ere, Auzitegi Gorenak, besteak beste, borroka armatua praktikatzen ez duten pertsonen elkarte terroristak osatzen edo ez erabaki behar baitu behin betiko. Haika-Segiren auziko epaimahaiak "ez dela erakunde terroristak" ebatzi du, ez dagoela harreman zuzenik ETA eta Segiren artean. Beraz ezin da katalogatu erakunde terroristak bezala. Auzitegi Gorenak lehen instantzian emandako epaia baieztatzen badu eta auzi honetan irakurketa berdina egiten bada, akusazioen larritasunen aurrean pauso bat izango da, baina ez nahikoa. Kriterio hori baieztatzen bada, epaituak diren elkarteak ez dira elkarte terroristatzat hartuko, baina bai ezlegezko zat. Hori, esan bezala, akusazioen larritasuna kontuan hartuta pauso bat litzateke, baina ez da nahikoa izango, 18/98 sumarioan epaitzen diren elkarte eta talde guztiak eta beren aktibitateak guztiz legitimoak direlako. ■

Euskararen Koloreak

KIKE AMONARRIZ

Lasarte-Oriako hausnarketak

Ikasgelan eragin, egin dezaten

Hizkuntza gaitasuna lantzeraz mugatu behar al du eskolak? Hitzunak osatu nahi baditu, ez al ditu motibazioa eta erabilera ere aintzat hartu behar? Ahozketasuna lantzen al da Bigarren Hezkuntzako geletan? Erabiltzen diren testuliburuak eskaintzen al dute horretarako aukerarik? Galdera horiek buruan, hausnarketa egun batzuk antolatu zituzten Lasarte-Oriako (Gipuzkoa) Euskara Zerbitzuak eta Berritzeguneak, herriko ikastetxeetako Bigarren Hezkuntzako irakasleekin.

AZAROKO HIRU GOIZETAN bildu ginen ikastetxeetako Bigarren Hezkuntzako euskara irakasleak, Ttakun Euskara Elkarteko, Euskara Zerbitzuko eta Berritzeguneko ordezkariak, Andoni Egaña eta lerro hauek idazten dituen, ahozketasunaz eta gazteen behar komunikatiboez eta jarrez hitz egiteko.

Iñaki Arruti, Lasarte-Oriako Euskara Zerbitzuburuaren sarrerak

garbi azaldu zuen ikastaroa antolatzeko arrazoi nagusia: "Lasarte-Oriako gazte gehienek euskaraz ikasten dute, baina gehienek ez dute euskara erabili ohi. Gaitasuna ere mugatua dute askok eta ez dira gutxi jarrera axolagabea dutenak eta kontrako ere bai hainbatek. Horregatik da garrantzitsua elkarrekin hausnarketa bideratzea, kezka konpartitzea, eta aurrera begira, bidera dai-

tezkeen ekimen posibleak elkarrekin arakatzea".

Oso ikasle tipologia desberdinak

Ikastaroan bildutako irakasleek hainbat datu eta hausnarketa mahairatu zuten. Horien artean, deigarrienak eta beste herri batzuetako esperientziekin alderatzeko interesgarrienak aipatuko ditugu.

Hasteko eta ezagupenari dagokio-

«Idatziaren tradizioak inertzia handia du»

Ahokotasuna eta euskararekiko jarrerak Bigarren Hezkuntzan nola lantzen diren aztertu duzue. Zein helbururekin?

Lehen helburua, euskara irakasten duten irakasleen artean dituzten kezak, zantzak eta hizkuntza irakasteko erak konpartitzea izan da. Irakasleek sarritan dute hizpide ikasleek dituzten hutsuneak, batik bat ahozko diskurtsoak eratzerakoan, eta horrekin batera euskara erabiltzeko orduan dituzten joerak eta jarrerak. Eguneroko lanean bi alderdi horiek landu beharra azpimarratu izan da han eta hemen eta irakasle gehienak horrekin ados dira. Jakinagatik eskolako klaseak ez direla eragile bakarrak ahozko mintzajarduna aberasteko eta euskararekiko jarrera egokiak lantzeko, argi dago zeregin garrantzitsua duela. Hori horrela, egunero ikasleekin egiten den lanak eta erabiltzen diren materialak, testuliburuak batik bat, izan ditugu hausnartagai. Hausnarketa horren bidez, egon daitezkeen lan-moldeak, sumatzen diren hutsuneak eta modu egokiagoan lantzeko egon daitezkeen bideak arakatzea izan dugu jomuga.

Zuk zeuk testuliburuak aztertu dituzu. Zer ondoriotara iritsi zara?

Batetik, aldeak daude testuliburuaren artean. Batzuek leku eta garrantzia handiagoa ematen diete ahozko ariketen proposamenei eta hausnarketa soziolinguistikoari. Zenbait kasutan hutsala da eskaintzen den aukera. Beste zenbaitetan aldiz, euskararen egoeraz eta egoera horren zergatia aztertzeke eta hausnarketa egiteko proposamen dezente aurki genitza-

ke. Bestetik, irakasle bakoitzak testuliburuarekin egiten duen erabilpena dago. Proposamen bera irakasle batek oso azaletik eta azkar pasa lezake, eta beste batek, hausnarketa sakona bideratzeko abiapuntutzat hartu.

Dena den, oraindik ere testuliburuetan nahiko tarte txikia eskaintzen zaio hizkuntzen estatuari buruzko hausnarketari. Gurea bezalako egoeran ezinbestekoa litzatekeena bestalde, ikasle askoren jarrerak interpretatu eta landu nahi izanez gero. Iñaki Martínez de Luna irakasleak dioen bezala: "Hizkuntza gutxituko hitzuna izanik, larria da eskola curriculumean soziolinguistika ez egotea" (*Hik Hasi* 89).

Ahozkoari dagokionean, testuliburuak proposamen gutxi egiten dute oro har. Idatziaren tradizioak inertzia handia du eta ariketa-proposamenetan idatziek dute ia erabateko nagusitasuna.

Nolako koordinazio maila duzue Euskara Zerbitzuarekin?

Koordinazioa ia erabatekoa da. Urte osoko egitasmoa zehaztua dago eta hileroko bileren bidez egiten zaio jarraipena. Bakoitzaren egitasmoen eta programen berri badugu eta kezak eta lan-ildo berri posibleak konpartitzeko foroa ere bai.

Irakasleen erantzunetan zer da gehien nabarmenduko zenukeena?

Hipotesi gisa genituen kezkekin bat etortzea. Hau da, ahozkoari leku gehiago eta bereziagoa eman behar zaiola eta, bestetik, ezinbesteko dela hausnarketa soziolinguistikoa bideratzea ikasleen jarreretan eragiteko.

nez, ikastetxeen eta, kasu batzuetan, baita gelen artean ere, dauden desberdintasun handiak nabarmendu behar dira. Bileretara etorritako Bigarren Hezkuntzako 8 irakasleetatik 3k aitortu zuten, beren ikasleen artean gehienak

jatorriz erdaldunak direla eta euskaraz zailtasunez mintzatzen direla. Aitzitik, beste 3k zioten beren ikasle gehienek euskaraz ongi dakitela eta hitz egiteko joera dutela. Gutxiengoa da ordea, maila formalean nahiz kolokialean eus-

kara ongi menderatzen duena; irakasle bakarrak zituen ikasle gehienak tipologia honetan. Gehiago dira euskaraz jakin eta erdarara jotzen dutenak.

Lasarte-Oriako irakasle hauen iritziz, ikasle gehienek, edo ez dakite ondo, edo erabilera formalean ongi moldatu arren, kolokialean hutsune handiak dituzte.

Ikasleak mutu

Bigarren Hezkuntzan ikasleak mutu hezten dira. Horregatik, inork gutxi jarri zuen zailtasun, hitz egiteko zailtasunei aurre egiteko modurik egoki-ena ahozkotatutako lantzea denik. Baina hori baieztatu bezain laster, irakasleek teoriatik praktikarako jauzia emateko dituzten zailtasunak nabarmendu zituzten, eta ahozkotatutakoaren plan osoa landu eta materiala sortu beharra lehenetsi.

Lasarte-Oriako testuinguru soziolinguistikoa Ezagupenari eta erabilpenari buruzko oinarritzko datuak

	Euskaldunak	Etxean euskaraz	Etxean bietara	Kaleko erabilpena
Biztanleria guztira	%37	%15	%10	%13 ± 2
10-19 urte	%74	%17	%12	%13 ± 2

2005ean, Bigarren Hezkuntzako ikasleak ikastereduen arabera

A eredia %17 B eredia %26 D eredia %57

Iturriak: Lasarte-Oriako Udala eta EUSTAT: 2001eko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsua.

Bertaratutako irakasle guztiek adierazi zuten, alde edo moldez, ahozko frogak egin eta baloratzen dituztela, sistematikoki ez izan arren. Ahozkotasunean sakondu eta adierazkortasunari garrantzia ematekotan, irakasle gehienek ustez, ezinbestekoa litzateke programazioan parte hartzea ahozko adierazkortasuna lantzeko, helburuak, eta abar mailakatzeko, eta balorazio sistema irizpide argiez adostea, ikasleei helburuak zeintzuk diren jakinaraziz.

Jarrerak nola landu

Jarrerak lantzeko testuliburuak betetzen duten egitekoaren inguruan, berriz, oso iritzi kontrajarriak azaldu ziren —seguruenik, bakoitzak darabil-tzan testuliburuaren arabera—. Nola-nahi ere, gehiago izan ziren, testuliburuak ez direla ez egokiak ez motibagarriak defendatzen zutenak, tresna egokiak zirela ziotenak baino, motibazioak eta hausnarketa soziolin-guistikoa ez baitira apenas jorratzen testuliburuotan. Horregatik erdiek baino gehiagok, testuliburuak dakartena lantzeaz gain, gai hauek osatu egiten

ALBERTO ELOSEGI

dituztela aitortu zuten.

Garbi geratu zen baita ere, ikasleen artean aldeko jarrera nagusi zela, nahiz eta horien artean gehiago izan erdararako joera dutenak euskaraz aritzen direnak baino. Bestalde, esanguratsua da jarrera epelean edo aurkakoa dau-denen kopurua. Bi irakasleren ustez, jarrera horietan dago beren ikasleen erdia edo gehiago, eta beste biren ustez, beren ikasleen %35 inguru.

Ikasleen kontrako jarrera edo jarre-ra epela eragiten duten faktoreen artean, honako hauek nabarmendu zituzten irakasleek: familia (lehen) hiz-kuntza, euskaraz hitz egiteko errazta-suna, gizartearen ohiturak (giroa, ere-duak), beharrik eza, prestigio falta eta euskararen irudi soziala.

Eta aspektu horiekin batera, baita ideologikoagoak ere; gaur egun euskal-dun izatea zer den ez dagoela garbi, euskara abertzaletasunarekin identi-fikatzen dela, eta identitateak markatzen duela neurri handian euskararen erabi-lera. Errebeldia ere aipatu zen; errebeldia euskararekiko eta autoritatearekiko.

Lasarte-Orian, jarrerak eta motiba-zioa hobetze aldera berariaz jorratu diren modulu eta programa berezien balorazio positiboa egin zuten irakasle guztiek, baina eduki horiek guztiak ohiko programazioaren barnean txerta-tu behar zirela adierazi zuten.

Datu objektibo eta subjektibo horiek azaldu ondoren, beraz, garbi geratu zen, euskalduntze prozesuak aurrerapen nabarmenak egin baditu ere, nabarmenak direla ere, ageri diren hutsuneak. Gaur egun erabiltzen diren testuliburuak, oro har, ez dira oso era-bilgarriak hutsune horiek betetzeko eta irakasleak beren kasa moldatzen dira.

Horiek horrela, hausnarketa egu-nok, aspektu horiek lantzeko abian jarri beharreko lan-prozeduraren hasiera besterik ez direla izan sinestuta bukatu genituen gehienok. ■

GABON OPARIRIK EDERRENA

Bergara aldeko hiztegia Juan Martin Elexpuru

ANTÓSIN, antosina. (a). i. Ura edateko era-biltzen den eskuleku bakarreko metalezko ontzixoa. • Acetre, baci-neta. Kalerik etorri na antosinkara ura eran-geban danga-danga in-txolet (Ub.).

antosina

ANTS, antsa. (d). i. Hatsa, kiratsa, usain txarra. • Hed-eraz: batera egundoko antsa sentidu juat! Etsaki-ena dan, baina joaten ezan antsa jaok etxian. Gu-ardia, familia batzuetan hitz arrunta bada ere. Usain txarra esanena.

SITTU. (d. Eib.). ad. "Padirre, descomponer- bano len antsitu jako arraina" (Etxba Eib). S.

Bergara aldeko berbak eta langintza zaharrak liburu bilduma

BILDUMAKO LIBURUAK

- Linua, ehuna eta artilea
- Txondorak, karobiak eta elurzuloak
- Zura: arotzak eta etxegileak
- Burdina: errementariak eta perratzaileak

EZAUGARRIAK

- 12.000 sarrera
- 800 argazkia, mapa eta koadro
- 768 orrialde

Prezioa

30 €

Prezioa

Liburu bat: 9 €
Bilduma: 30 €

Bergarako Udala
Euskararen batzordea

SALMENTA LEKUAK: Liburu-dendetan • Bergarako Kultura Etxean (Errotalde Jauregia) 943 77 91 59

TURISMO SEKTOREA

Zeinahi herrialdetan, turismo sektorea da ekonomiaren hazkundera gehien indartzen duen arloa. Arrazoi politikoak tarteko, joan deneko aspalditxoan sektore hori aski marjinatua izan da Euskal Herrian, baina, azkeneko lau urteotan turismoak gora egin duenez gero, uste izatekoa da datozen urteak are hobeak izango direla, baldin egoera politikoak ere hobera egiten badu.

DANIEL UDALAITZ

2005eko DATU OFIZIALEK argitaratu gabe dauden arren, eskura ditugun beste guztiek finko baieztatzen dute urtez urte ari dela hazten Euskal Herria datorren turista-kopurua -2001. urteaz geroztik, batik bat- eta, aurreikuspenen arabera, 2005eko ekitaldia are hobeia izango dela.

Joan den abuztuko datu ofizialek argi erakusten dute ugaltu egin direla Euskal Autonomia Erkidegoan, hala bidaiarien sarrerak, nola bidaiarien ostatu-gauak. Zifra zehatzetan adierazita, 213.066 bidaiari etorri ziren EAera, hots, 2004ko hilabete berean baino 18.000 gehiago (%9ko hazkundera, beraz); ostatu-gauetan, berriz, 471.860 erregistro ageri dira; hau da, 2004ko hilabete berean baino 47.000 gehiago (%11ko hazkundera).

2004ko datu ofizial globalei dagokienez, Hego Euskal Herrikoak baino ez dakizkigu oraingoz. Halaz guztiz, Iparraldeko datu batzuk emateko moduan gara: ostatu-gauen kasuan, %2,5 inguruko igoera ageri da 2003ko datuekin konparatuta, eta sei milioitik gorako kopurua ateratzen da guztira. Jakina denez, Ipar Euskal Herriak udan hartzen du turismoa batik bat, nahiz eta berez baduen negozioetako eta jaialdietako turismoa (Biarritzen bereziki) eta orobat sanitarioa (bainuetxeak edo termak) ia urte osoan, Kanbo uda-

Turismoak gorantz segitzen du

lerrian. Orain arteko horiekin batera, landetxeetako turismoa ere gorantz doa, Zuberoan eta neguan, batik bat: Hego Euskal Herriko lagun asko hartzen du lurralde horrek urte-sasoi horretan.

Bi milioi eta erdi turista

2004. urtean, bi milioi turista baino gehiago ageri dira erregistratuak Hego Euskal Herrian: 2.464.789 lagun. Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa lurraldeetako bisitariak 1.750.434 izan ziren hoteletako erregistroen arabera, eta kopuru horri gaineratu beharrekoa da landetxeetako turismoarena: 88.076 lagun. Gainerako turistek (626.279 lagun) Nafarroa bisitatu zuten, eta era guztietako establezimendu turistikoak baliatu zituzten. Datu ofizial horiek, zein Eustaten iturrikoak baitira EAeren kasuan eta Enplegu Institutu Nazionalak (INEM) emanak Nafarroakoan, adierazten dute ezen iaz %10,4 hazi zela turismoa EAeko hiru lurraldeetan eta %12,3 Nafarroan.

Hego Euskal Herriko bisitari-gehi-kuntza horrek, ez da dudarik, kontuan hartzeko moduko diru-sarrera eman dio euskal ostalaritzari, eta, aldi berean, enplegua bermatu eta gehitu du. Gaur gaurkoz datu ekonomiko zehatz hori ez dugu ezagutzen, baina, jakinez gero, hobeto ulertuko genuke zeinahi herrialderen ekonomian turismoak zer balio duen. Garrantziaren adierazgarri-edo, esan dezagun ezen turismoak 36.375 milioi euroko diru-sarrera ekarri ziola Espainiari (Hego Euskal Herria barne hartuta) 2004. urtean eta 35.047 milioi eurokoa 2003. urtean.

Turisten jatorriari dagokionez, euskal lurraldeen arteko turismoa dago alde batetik, jakina. Behin kopuru hori kenduta, Espainiako bisitariak ageri dira gailen: EAEn, 1.249.371 lagun, madrildarrak eta katalanak nagusi direla; Nafarroan, berriz, 427.000 lagun. EAeko gainerako 501.000 bisitariak atzeritarrak dira, batik bat Frantziatik eta Erresuma Batutik etorriak. Nafarroan, beste 130.000 lagunak dira turista atzeritarrak.

Iparraldean %20 hazi da turismoko enplegua

Nahiz eta ez ditugun eskura Iparraldeko turismoaren datu ofizial global zehatzak, badakigu ofizialki iaz %20 hazi zela enplegua eta datu horrek berak erakusten du Euskal Herriko alde horretara turista gehiago heldu izana. Beste datu hau ere adierazgarria da: Comité Départemental du Tourisme Béarn-Pays Basque erakundeak emandako datuen arabera, ostatu-gauetan sei milioitik gorako kopurura (6.614.220) heldu zen, era guztietako establezimenduak (hotelak, erresidentziak, kanpinak, oporretako etxeak edo txaletak, pentsioak, landetxeak...) kontuan hartuta.

Iturri berak dioenez, Iparraldeko 2004ko urte turistikoa 2003koa baino zertxobait hobea izan zen, zeinetan kalterako izan baitziren Prestige ontziaren

hondoratzea eta udamina. Iparraldean udako turismoa da indartsuena —uztailakoa eta abuztukoa bereziki—, baina, azkenekoetan, urte-sasoi horretaz kanpoko turismoaren konpentsazioa ere izan du; besteak beste, Baionako eta Biarritzeko negozioetako turismoak eta Kanboko termetakoek onuratu dute.

Hiriko hoteletan, 2.678.000 lagunek hartu zuten ostatu (%2ko igoera). Atzerriko bezeroek betiko neurrian erantzun zuten: amerikarren igoera apala nabaritu zen, eta Europako Iparraldekoen eta Espainiakoen jaitsiera apala, halaber. Kanpineko turismoak, aldiz, gora egin zuen %3: 1.815.000 lagun erregistratu ziren. Pentsioetako ostatu hartzean ere %3ko igoera izan zen, 2003arekin konparatuta: 90.000 lagun erregistratu

ziren. Landetxeetan, 87.300 lagunek hartu zuten ostatu, eta hamar egun eman zituzten batez beste. Datu horiek, 2003koekin alderatuta, %5eko jaitsiera erakusten dute.

2004. urtean, 4.107 establezimendu turistiko zeuden Iparraldean, hotelak, erresidentziak, oporretako etxeak edo txaletak, pentsioak, etxe partikularretako logela legeztatuak, landetxeak eta abarrak kontuan hartuta, eta 50.729 plazako eskaintza zeukaten orotara. Atzerriko turistetan, Alemaniako, Herbeheretako, Belgikako, Suitzako eta Erresuma Batukoak dira nagusi. Hegoaldeko euskaldunek gero eta sarriago erabiltzen dituzte Iparraldearen barrualdeko landetxeak; Zube-roakoak, batik bat.

Gero eta hotel eta landetxe gehiago

Euskal Herrian, urterik urte ari da handitzen turismoko hotelen eta landetxeen eskaintza, eta, ondorioz, arlo horretako enplegua ere bai. Egoera horixe ispiatzen dute EAEko nahiz Nafarroako datuek. Iaz, 1.579 establezimendu turistiko zeuden erregistratuak Hego Euskal Herrian: ostalaritzako 754 establezimendu eta 825 landetxe. Guztira, 47.311 plazako eskaintza zeukaten, eta zuzeneko 4.000 enplegu baino gehiago erregistratu zituzten. Urte berean eta EAEn, 627 establezimendu turistiko zeuden (kopuru horretan, 352 orotariko hotelak ziren), eta 19.232 plazako eskaintza eta 3.461 lagunentzako enplegua. Gainerakoe-tan, beste 275 establezimendu ageri ziren; hain zuzen ere, landetxeak ize-nekoak ziren, eta 2.461 plazako eskaintza eta 345 lagunentzako enplegua. Ekitaldi berean, 952 establezimendu turistiko zeuden Nafarroan: kopuru horrek barne hartzen zituen lurraldeko 550 landetxeak eta establezimendu guztien artean 25.618 plaza osatzen zituzten. Batez beste, 1.212 lagunentzako enplegua sortu zuten.

Azpimarratzekoa da iaz zer igoera gertatu zen landetxeetako turismoan. EAEn, 2003an baino 26 establezimendu (landetxe) gehiago ageri dira, eta %10,4ko hazkunde esan nahi du.

EAEko hiru lurraldeetan egin du gora landetxeetako turismoaren eskaintzak. Gipuzkoak dauka establezimendu gehien: 129. Bizkaiak 88 dauka eta Arabak 58. Plazei dagokienez, Gipuz-

koak EAEko osoaren %48a eskaintzen du, Bizkaiak %30,8a eta Arabak gainerako %21,2a. Nafarroan, 492 landetxe zeuden 2003. urtean; 2004. urtean, aldiz, 550. ■

HEGO EUSKAL HERRIKO ESKAERA TURISTIKOAREN EBOLUZIOA

	2002	2003	2004	%/2003
ARABA				
Bidaariak	275.756	277.127	288.945	4,3
Ostatu-gauak	473.852	484.942	493.110	1,7
Batez besteko egonaldia	1,72	1,75	1,71	-2,5
BIZKAIA				
Bidaariak	585.020	623.887	739.685	18,6
Ostatu-gauak	1.134.332	1.174.865	1.392.439	18,5
Batez besteko egonaldia	1,94	1,88	1,88	0,0
GIPUZKOA				
Bidaariak	651.305	684.207	721.804	5,5
Ostatu-gauak	1.239.567	1.303.386	1.404.109	7,7
Batez besteko egonaldia	1,90	1,90	1,95	2,1
NAFARROA				
Bidaariak	558.236	557.667	626.279	12,3
Ostatu-gauak	1.140.698	1.093.927	1.225.861	12,1
Batez besteko egonaldia	2,04	1,96	1,96	0,0
GUZTIRA				
Bidaariak (**)	2.070.317	2.142.888	2.376.713	11,3
Ostatu-gauak	3.988.449	4.057.120	4.515.519	11,
Batez besteko egonaldia	1,96	1,91	1,97	0,25

** EAEko turismoko landetxeek hartutako 88.076 bidaariak gaineratu behar dira. Nafarroako datuetan, kopuru totalaren barruan daude.

ITURRIAK: EUSTAT eta Estatistikako Institutu Nazionala.

Bero-beroan

Aurrekontuetatik haratago

PSOeren eta EAJren barrenak hobeto ezagutzen diren medio eta analistetatik biziki ondo baloratu da EAEko aurrekontuen inguruan jeltzale eta sozialisten artean lortutako akordioa. Harreman berriaren ibilbidean ematen den beste urrats bat da eta ez nolanahikoa. EAJk Zapateroren Gobernuaren aurrekontuak sostengatu ondoren etorritako erantzuna da, *Euskal Y* proiektuaren inguruan lortutako akordioak itxi duena. Baina Euskal Herrian azken hilabeteetan ematen ari diren elkarriketa sakonak ere izango dute zerikusirik akordioan, analistek aditzera ematen dutenagatik, aurrekontu batzuetatik haratago. Zapateroren Gobernu ere seguruenik lasaiago egongo da 2006koari begira. Ez da oharkabean pasatu ezker abertzaletik akordioari egin zaion kritika moldea, garai batzuetako zorroztasunetik oso urruti. Kontua da negoziazioaren hiruki ospe-tsuan bi erpin akordioak islatzen ari direla gizartera begira, baina ez dela berdin gertatzen ari hirugarren erpinarekiko, edo ez behintzat modu publikoan.

Euskaltegietakoak polizia nazionalez inguratuak

Nafarroako Gobernuak euskaltegietatik duen diru laguntza publikoen politika salatzeko manifestazioa hastear ziren Iruñeko udal plazan hilaren 17an. Arrazoi eta, batez ere, eskubide osoz egindako salaketa. Eta Iruñean gisa honetako irudiak oraindik oso ohikoak badira ere, ez da erraz ohitzen halako bilkurak -eta beste asko-bereren tresna guztiekin erasorako prest diren polizia nazionalez inguratuak ikustera.

LUIS JAUREGALITZO / ARGIAKI PRESS

Aberri Eguna arteko hilabeteak gori-gori

Oinarritzko Hitzarmen Demokratikoa sinatu duten alderdi eta gizarte eragileek beste urrats bat eman eta Aberri Egunerako eratu nahiko lukete konponbiderako mahaia. EAJ eta Ezker Batua kenduta, hor dira Lizarra-Garaziko Akordioan ziren indarrak. Oraingoan, aldiz, testuinguru aldatu da eta akordio hau hiruki ezagunean ematen ari den elkarriketa prozesuaren inguruan ari da itzulitguru, prozesua Euskal Herriaren ezagutza eta erabaki gaitasunean zentratzeko ahaleginean. Batasunak ere uda hasieran aipatu zuen Bilbon Aberri Egunerako eratu nahiko lukeela alderdien arteko elkarriketa mahaia. Denak adierazten du, beraz, datozen bizpahiru hilabeteak giltzarri izango direla bai ETA eta Gobernuaren arteko elkarriketa mahaia osatze aldera eta, beraz, ondoren osatu beharko litzatekeen alderdien elkarriketa mahaia begira. Tartean dago, urtarilaren amaieran, Batasunaren Bide Eginez prozesuaren bukaera eta ondoren, seguruenik, izango da elkarriketa prozesuaren egoera zertan den hobeto ikusteko aukerarik.

Zer da...

Tecnalia

Tecnalia euskal korporazio teknologiko bat da, egoitza soziala Bizkaiko Teknologia Parkean du eta Derion kokatuta dago. Azken urteotan sortua da, eta berrikuntza teknologia erabiliz eta sustatuz inguru ekonomiko eta soziala garatzen laguntzea du xede, horretarako ikerkuntza garatuz eta zabalduz. Tecnaliak aliantza estrategikoa gauzatu du zentro atxiki gisa, Azti, European Software Institute (ESI), Inasmet, Labein, Robotiker eta Neiker zentroen artean. Aliantza horri esker, Tecnalia korporazioak 1.000 profesional arras kualifikatutik gora dauka. Tecnaliak, bestalde, jarrera proaktiboa dauka, bere erlazio-sarea kide korporatibo berriak ghituz eta

aliantzak ezarritik konfiguratzen. Tecnalia fundazioa enpresen bazkide estrategikoa izaten saiatzen da, berrikuntza teknologikoaren arloan: aterabide berritzaileak ematen dizkie, eskaintza integral eta sektorializatu baten bitartez, eta lidergoan aurrera egingen ahalegintzen da teknologian etengabeko espezializazioa markatuz. Tecnaliak 1.145 langile baino gehiago dauka plantillan, horietatik 100 baino gehiago formazio teknologikoan, 125 enpresa eta entitate zentroetako agente-organetan, 24 egoitza (120.000 metro koadro), 3.500 enpresa bezerotik gora urteko eta 75,55 milioi euroko fakturazioa.

Daniel Udalaiz

Zabalik aldizkariak abenduaren 29an aterako du azken zenbakia

CORREO TALDEAK 1999ko azaroaren 27an argitaratu zuen *Zabalik* asteburukariaren lehenengo zenbakia. Nerea Azurmendi zuzendari zela, euskara hutsezko egunkari formatuko astekaria jarri zuten abian. Batik bat asteburura begira sortutako aldizkaria zen. Aurtengo urtarilaren 20an eraberrituta kaleratu zuten *Zabalik*. Formatu txikiagokoa egin zuten, orrialde gehiagorekin eta ostiralean beharrean, ostegunetan jarri zuten saltzeko, aisialdiko eta kulturako edukiak jorratuz. *El Diario Vasco* edo *El Correo*ekin batera erosiz gero 0,35 zentimotan saldu dute.

Sortzen-Ikasbatuazek adierazi du EHIGE utzi duela

SORTZEN-IKASBATUAZEK azaldu duen arabera, Euskal Herriko Ikasleen Gurasoen Elkarteak eratze aktan jasotakoarekin ados ziren eta "elkargune berri horretan parte hartzeko beharra sortu zion". Paperekoa ez omen da errealitatean bete, ordea. Besteren artean aipatu ditu puntu hauek: erabakiak adostasunez ez hartzea, EAEn D ereduari aldeko apustu garbirik ez egitea, Euskal Curriculumaren egitasmoan ez parte hartzea, hezkuntza eragileekin elkarlanean ez aritzea eta elkartearen izena begirunerik gabe erabiltzea. EHIGEk erantzun duenez, Sortzen-Ikasbatuaz, erakunde moduan, ez da inoiz EHIGeko partaide izan, eta Sortzen Gurasoak eta Ikasgela izan dira orain arte, Euskal Herriko Guraso Elkartearen parte hartzen zutenak.

Patxi Salaberri Patxi Ondarraren tokia hartu du Euskaltzaindian

ROSA MIREN PAGOLA ETA PATXI SALABERRI ziren hautagaiak Patxi Ondarraren ordean, euskaltzain oso kargua hartzeko. Euskaltzaindiak Patxi Salaberri nafarra aukeratu du gehiengo osoz. Salaberri Uxuekoa da eta Nafarroako Unibertsitate Publikoko irakaslea da 1986az geroztik. Filologia eta Hizkuntzaren Didaktikaren Departamenduko zuzendaria da.

Euskalerria Irratiak beste behin ez du jaso diru laguntzarik

NAFARROAKO GOBERNUAK hedabideen alorrean euskara sustatzeko ematen dituen diru laguntzarik gabe geratu da aurrean ere Euskalerria Irratia. Iaz ere gauza bera gertatu zitzaion. Ez du diru laguntzarik jaso emititzeko lizentziarik ez duelako. Euskalerria Irratiko zuzendari Mikel Bujandak dioenez, "ukatzen digutena eskatzen digute". Lizentzia lortzeko azken aukera duela zazpi urte izan zuten eta orduan, ez zioten eman Euskalerria Irratiari. Irratiak epaitegitara jo zuen epaiarekin ados ez zirelako eta oraindik epaiaren zain daude.

SAHEA

LAB eta ELAren arteko harremanak nola dauden galdetu dio *Berria*-ko kazetariak LABeko idazkariorde **Ainhoa Etxaideri**: "Une honetan, zoritxarrez, langileek ikusten duten bezala. Gauza asko elkarrekin egin ditzaketen bi sindikatu daude; aldarrikapen ia bertsuak ditugu eta helburuak ere oso antzekoak dira, baina ez dago adostasunik helburu horietara iristeko moduari buruz. Elkarrekin egin ditzakegun borrokak batera egitea indar metaketaren bidean eraginkorrak izateko modu hoberena da. Baina lan bateratu hori egiteko ez dago adostasunik eta, gainera, adostasun horiek bilatzeko baldintzak ere ez dira hoberenak".

PSE-EEko diputatu den Eduardo Madinak baikortasunez ikusten du **akordio politiko orokorra**. *El Pais*-eko kazetariak Zapaterok ordain dezakeen prezio politikoaz galdegiten dio: "ETA ez da eragile politikoa, erakunde terrorista da. Beste kontua da alderdi politiko guztiek adostuko duten akordio politikoa, hori ona izango da eta ez diot inolako beldurrik. Akordio hori gero kontsulta bidez berretsiko du euskal gizarteak".

18/98: diruaren zigorra

Azken bospasei urteetan argi ikusi da Estatu espainiarrak ezker abertzaleko gune desberdinen aurka erabilitako zigor ekonomikoaren latigtoa. **Auzitegi Nazionaletik** behin eta berriz eskatutako diru berme guztiz neurritz kanpokoak horren lekuko. **18/98ko** auzipetu guztiak epaiketak irauten duen egun guztietan Madrilan mantenduz, Estatua argi ari da erakusten bere autoritatearen klabe errepresiboa, bestela nekez uler daiteke auziperatuekin eramaten ari den politika. **Joseba Azkarraga** sailburuak jakinarazi du epaiketara bideo konferentziaz egiteko aukera eskatu duela. **Baiezkoa** keinu bat litzateke, baina orain arteko jarrera ikusita baikortasunerako aukerak ere ez dira handiak.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Baserritar txiki errugabeak ari dira pagatzen gripea

Udazkeneko ehizaldia bukatuta, hegaztien gripearen albisteak berriro itzuli dira egunkarien barruko zokoetara. Baina H5N1 birusak Asian hasitako bidean aurrera jarraitzen du, eta bera kontrolatzeko munduko gobernuek martxan jarritako neurriek ere bai. Neurriok birusa ez baina baserritarra jo dute.

SANTO TOMAS HAUETAN Donostiako ferian oiloen erakusketa eta lehiaketaren ordeztuak lehiatu dira eta erlezaintza erakutsi. Etxean oilaskoak hazteko bazabiltza, ezingo duzu azkenaldi honetan inongo azokatan txitarik erosi. Asia urrunetik abiatuta gripea gure ateetara ino iritsi dela eta, debekatuta dago hegaztiak kanpoan erakustea.

Duela gutxi Gipuzkoako Orexan kultur astearen barruan —oraindik egiten dira kultur asteak!— munduaren etorkizuna eta nekazariena lotu zituen hitzaldian Paul Nicholson laborari buruzagiak. Beste hainbat ideia interesgarri ondo esplikatuen artean, aipatu zuen hegaztiaren gripearekin kaltetuak betikoak izango direla: oilategi erraldoietan sortu da gripe berri hori eta oilo hazle txiki zintzok pagatuko dute.

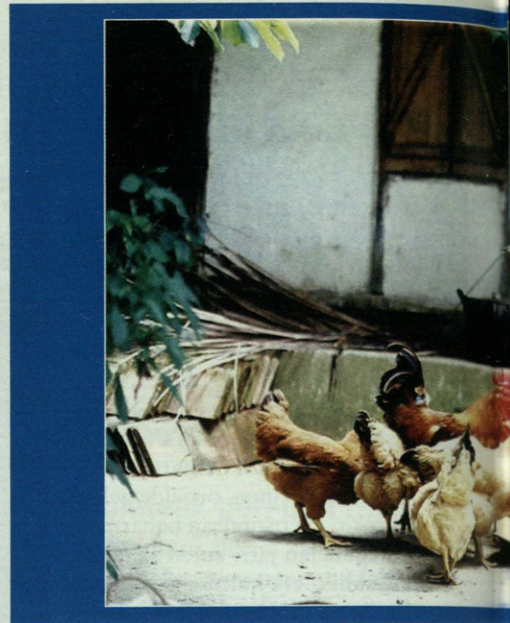
Bada gai honetaz material asko argitaratu duen blog bat, "Effect Measure" izenekoa; euskaraz "Ondorioak Neur-tuz" esango genuke. Honela adierazten du bere goiburuan: "Effect Measure forumean azaltzen dira osasun publiko-ari buruzko eztabaida eta argudio aurre-razaleak"... Editoreak zientzialari eta mediku adinekoak dira. Hegaztien gripeari jarraipen berezia egiten diote, noski, eta artikulua sail luzea daukate artxiboan.

Irakurgai horietako batean editoreek aurkeztu dute zientzialari lagun batek idatzitako e-posta. Mexikon ari da lanean antropologo ezagun hau nekaza-

ritza, elikadura, osasuna eta ingurumenari lotutako gaiak jorratzen. "Effect Measure"eko editoreei gutun pribatua igorri dienez, haiek ez dute igorlearen izena emango, baina blogera ekarri dute daukan interesagatik. Egunkari handietan eta prentsa espezialduetan behin eta berriro —nahiz eta aho txikiarekin— salatzen den egoera argitzen du.

Antropologoak hasteko dio Asia izan dela eta dela gaur ere oiloaren jatorria eta hegaztien dibertsitatearen gune zentrala. "Dozenaka oilo klase hazten dituzte Asiako nekazariak, oilategi txiki-tan, askatasunean. Asiako oilategien %60 oraindik honelakoak dira, azken mendeetan izan den modu bertsuan. Baina azken bi hamarkadetan herrialde batzuetan, Thailandia eta Vietnamen batez ere, izugarri ugartu dira oilategi itxiak, milaka hegazti egoera negargarri-ri dauzkaten oilo faktoriak, ongi ezagutzen ditugunak".

Faktoria horietan present daude gaixotasunak, antibiotikoak, hormonak, osasun arazo izugarriak, produktu kaltegarriak, eta abar. Herrialde horiek gainera oilokien nazioarteko merkataritza sartu dira; tartean, oilategi are handiagoetan haziko diren txitak sortzen dituzte. Thaiandiako oilasko izoztuak asko saltzen dira Europan. Ordai-netan, oilasko eta oilo bihurtuko diren txitak oso leku gutxitan sortzen direnez, hegazti industrializatu hauen bio-niztasuna arras gutxitu da.

Antropologoak bere gutunean dioenez "oiloko giltzapetzeko operazio erraldoi hauetan —batzuk higie-neaz eta biosegurtasunaz mintzo diren arren— sortu da giro egokia gaixotasun berriak azaldu edo lehengo gaixotasunak aldatuz horien eragina zabaltzeko; iruditzen zait horrela sortu dela hegaztien gripea eragiten duen H5N1 birusa. (...) Begiratzten baduzu gripe honek non eragin dituen ondorioak larrienak, ohartuko zara azken bi hamarkadetan oilogintza industrialean eta horren nazioarteko merkataritzan sartu diren herrialdeak direla".

India geratu da nazioartekotze horretatik aparte —beharbada nahi gabe edo ezinbestean— eta datuek erakusten dute H5N1 horrek Asia inguru haietan India kaltetu duela gutxi. Indian oraindik oilaki produkzioa baserri txiki-tan egiten da nagusiki, txitak etxalde bakoitzean sortuz.

Oilategi txikiak suntsitzeko makina

Gaur ezagutzen ditugun hegazti-granja handiak duela 50 urte inguru hasi ziren hedatzen Amerikako Estatu Batuetan. Hango baserritar batzuk ohartu ziren oiloak kaiola estuetan, leihorik gabeko txabola edo pabilioietan hazita, betiko oilategietan baino etekin handiagoa ematen zutela. Geroztik, mundu osoan hedatu da hegaztiak —eta bestelako animaliak ere bai, noski— haragi eta arrautza merkeak ematen dituzten makinak bihurtzeko teknika hori.

Granja handien kontrako kritika ez da gaur goizekoa. Ekoizten dituzten produktuen kalitate eskasagoa aipatzen

Vietnamgo herri batean aterea dago argazki hau: emakume gazte bat etxeko atarian oiloei jaten ematen. Jazkerari erreparatzen badiogu, hiritarra izan behar du, edo kaletarra gutxienez. Hala ere, familiarako proteinak —okela eta arrautzak— duela mende asko bezalatsu eskuratzen ditu, etxean oilo sail txiki bat zainduz. Irudiko oiloen bizimoduak zerikusi gutxi dauka granja erraldoietan beren ahizpek daukatenarekin. Hasteko, hauek oilarra daukate tartean; granjako oiloak sekula bakar bat ikusi gabe hilko dira. Mugitzeko ahalmena daukate, janari anitza —nagusia emandakoaz gain, xomorro eta bestelakoak beren kontu— eta taldean bizi dira aire ona arnastuz. Faktoria erraldoiek hegaztien gripea baliatu nahi dute orain oilategi txiki hauek suntsitzeko.

pearen kontrako kanpaina. Orduan ikusiko da benetan zein haragi eta arrautza diren merkeak eta zein ez.

Baina mundua ez doa hortik. "Effect Measure"ra gutuna bidali duen Mexikoko antropologoak esplikatu du hegazti gripearen kontra Osasunaren Mundu Erakundeak eta Elikadura eta Nekazaritzarako Nazio Batuen Erakundeak Thaiandiako gobernuari eskatu diotela debeka dezala oiloak libre haztea, baserriar txikiak behartu ditzala oilategi itxiak egitera. Vietnamen berriz ahate hazkuntza jarri du gobernuak kinka larrian. Honekin guztiarekin lortuko dute gaitzaren sorburua diren hegazti granja handiak indartzea eta nekazari txiki errugabeak hondoratzea.

Egoera honek sekulako eragina izango du Asiako nekazari txikien bizimoduan, mende luzez ongi funtzionatu duten oilategiak desagerraraziko ditu eta hegaztien bioaniztasunari ere sekulako kolpea emango dio, badakigunean aniztasun horretan datzala mikrobioen kontra animaliok —gizakiok ere bai— daukagun indar handienetakoa.

Honela bukatu du gutuna antropologoak: "Badirudi ia inor ez dela ohartzen ondare genetiko ordainezin honen galaraz. Berritoki ere osasun arazo bat da aitzakia, nahita edo nahi gabe, ekoizle txikiak eliminatzeko agroindustria komertzialaren faboretan. Horrela segituz gero, zenbait denbora barru iritsiko dira nork bere janaria ekoiztea ilegalizatzea? Eta honek zein ondorio izango ditu osasun publikoan?" ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

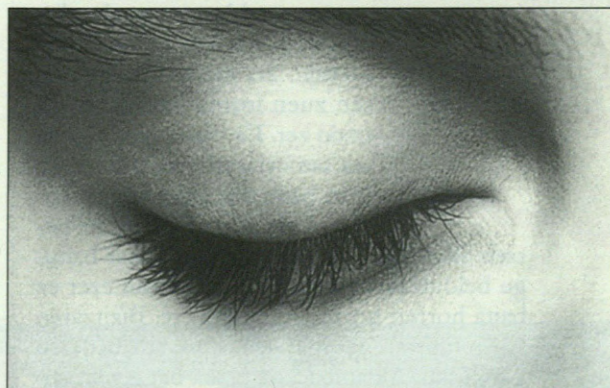
da askotan, elikagai horiek beste naturalagoen aldean ezaugarri kaxkarrak dituztela argudiatuz. Ingurumenaren aldeko mugimenduak salatu du hazte mota horrek kalte ekologiko ugari dakartzala: erregai fosilez sortutako energia behar du (argia, makineria...), hondakinak ez dira birziklatzen baserri txikietan bezala eta kutsadura larriak eragiten ditu, animaliek haragi eta arrautzetan askoz proteina gutxiago ematen digute haiek jaten dituzten aleekin alderatuta, eta beste. Animalien aldeko mugimenduen kanpainak egin dituzte azienda horiek dauzkaten bizi baldintza beldurgarrien kontra.

Orain ikusten da teorien merkeak diren arrautza eta haragi horiek badituztela beste koste ezkutu batzuk, prezioan ez daudenak eta denok ordaindu behar ditugunak. Horrelako haztegieta milaka animalia bizi dira simaur artean, aire kutsatua arnastuz, gaixotasunei aurre egiteko antibiotikoak hartuz, azkarrago

hazteko hormonaz elikatuta. Epidemia eragiteko moduko birus mutatuak sortzeko laboratoriorak dira azkenean: antibiotikoen mikrobio erresistenteak sorrarazten dituzte, eta animalietan bioaniztasun gutxi egoteak areagotzen du eragin hori.

Aske bizi diren animalietan jasateko moduko gaitzak eragiten dituzten mikrobioak, laborategi horietan mutatu eta askoz hilkorrago bihurtu dira; eta berriro natura zabalera itzulitakoan mundu osora hedatzen hasi dira. Orain nork pagatu behar ditu kalteak?

Berrikitan Peter Singer filosofoa bioetikari adituak idatzi du "animaliak era intentsiboan hazten dituztenek gu guztioi ordainarazi nahi dizkigute kosteak eta arriskuak". Singerrek eskatu du produktore handiek koste horiek sartzea beren kontuetan. Lehen urrats bezala, granjako haragi eta oiloari zerga berria ipintzea proposatu du: zerga horretatik ordain dadila hegaztien gri-

G A R A N T I A

**Konfiantza
delako
garrantzitsuena**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Zein hotza den ironia...

Ironia asko erabiltzen da. Zenbait ingurutan ordea, ospe ona du gainera. Ez da inor lotsatzen, esaterako, ironiko izateaz. Alderantziz: harrotasunez ere har daitekeen gauza da, edo inoren goraiapamen gisa esan, inoren obraz adibidez. Izan ere, ironia bereziki maite dute literaturgileek, gizonezkoek esango nuke, baina ez dakit ziur hori hala ote den. Baiezkoan nago halere.

Behin entzun nituen gure bi idazle dauzkat gogoan. Ez naiz ziur oroitzen zer zen, mahai inguru bat, edo liburu aurkezpen bat, edo tankera horretako ekitaldiren bat: gogoan baititut lekua eta mikrofono-aurreko doinu hura. Ez dut garbi gogoratzen zertaz ari ziren ere, baina bizitzaren garrantasunarekin eta ezintasunekin zuen zerikusia nolabait. Elkarri begira, erabat ados zioten gure idazleek ironia dela irtenbide bakarra. Irtenbide duin bakarra —edo antzeko zerbait—, gehitu zuten.

Samurtasuna, goxotasuna ez zitzaien burutik pasa ere egin noski. Are gutxiago bihotzetik edo samurtasuna igarotzen den beste auskalo-non-horretatik.

Ez naiz ni orain ironiaren kontra hasiko. Ez baita gauza makala ironia, ironia on eta fina, buru argiek bakarrik ekotzi dezaketen ironia hori. Eza-gutza sakonaren seinale urri bezain eskertzeko izan ohi da. Baina ez, ez da irtenbide bakarra. Batzuetan ez da irtenbidea ere, ihesbidea baizik, ingurutik, bestearengandik, sentiminetatik urrutiratzeko trikimailu bat.

Samurtasuna esatean, gaztelaniaz *ternura* esaten diogun horretaz ari naiz. Badaezpadan diot hori, gaztelaniazkoaren erabiliaren plus hori baliatuz, inor esanahietan gal ez dadin: alegia ez naizela ari bigunkeriak, lerde-jario ergelaz edo gabonetako iragarkiez eta Raphael bezalako kantari kurtsiez —euskaraz kantatzen duenik ez aipatzeagatik, gutxiegi baikara, hemen ize-nak idazteko—.

JOSEBA OLALDE

Nola azalduko nizuke nik gizaki azkarrengan ere aldarrikatzen dudana samurtasuna... Aspaldiko adiskideekin —zein gutxi diren, aizue— hautematen den hori, ñoñoke-riarik gabeko leialtasun oso hori, geure buruari egunero-egunero badela gogorarazi behar diogun hori, gogor eutsi beharreko hori, animaliekin eta haurrekin berez edo errazago ateratzen den hori... Uste dut das-tatu duenak badakiela bereizten barrerarik datorren samurtasuna beste itxurazko gozotasun memelo horretatik. Izan ere, bigarren hori ez da inguruarekiko babes nartzisista bat besterik, ironia txarra bezalaxe.

Gizon metro-sexualen ondoren *übersexualen* eredia omen dator —susmagarri samar, egia esan, zein gutxi entzuten den eta aurrekoa zenbat...—. *Übersexualak* liriteke depilaziorik gabeko ar dotoreak, txorakeriarik gabe, baina zainduak, garbiak, apainduak, hidratanteak erabiltzen dituztenak erregulariki, sabela behar den lekuan eta ilea ondo moztua daramatenak, goizean zein zapata jarri pentsatu egiten dutenak. Alegia, batez besteko emakumea bezainbat (ia) arduratzen direnak beren itxuraz. Neskak: ederki asko dakigu guk nola eskertzen den, zein pozgarri den horrelako bakarren bat suertatzea aldamenean, egunerokoaren edozein pasartetan: etxean, afari batean, lanean, igogailuan, bileraren batean.

Metrosexual ez ironia bat baino gehiago entzun genituen. Ironiagilearen eta balizko eredu metrosexual horren arteko distantzia metrokoa baino askoz luzeago eta nabarmenago egiten zuen ironia beldurtia. Ea orain zer. Ea orain, goxotasuna eta samurtasunarenak luzerako joko badu ere, alderdi estetiko-etan behintzat gauzak hobetzen zaizkigun. Nonbaitetik hasi behar baitugu beldurak uxatzen. Azken batean ezer ez baita horren-horrenbesterako ere. Bizitzaren lehen funtsak, azken mugak ez daude bederen gure esku. Aldamenekoa pixka bat gusturago edukitzea, berriz, agian bai. ■

»

Übersexualak liriteke depilaziorik gabeko ar dotoreak, txorakeriarik gabe, baina zainduak, garbiak, apainduak, hidratanteak erabiltzen dituztenak erregulariki, sabela behar den lekuan eta ilea ondo moztua daramatenak, goizean zein zapata jarri pentsatu egiten dutenak. Alegia, batez besteko emakumea bezainbat (ia) arduratzen direnak beren itxuraz

»

* 7 urtetik gorakoentzat.

38
€

Prezioa

36
€

Harpidedun prezioa

Hartu zure ardi erromesa
eta ibilbidea jarraituz...
segi Jakue bidean beeeeera.

ArdiBidez

mahai jolasa

ESKAERAK: Tel. 943 371 545 • www.argia.com • denda@argia.com

Zorionak
eta
Urte Berri on